

TTS:n julkaisuja 428

Janne Karttunen, Veli-Matti Tuure, Markku Lätti,
Jarkko Leppälä, Risto Rautiainen, Tiina Mattila ja
Jukka Mäittälä

LUONNONVARA-ALAN TYÖHYVINVOINTIVISIO 2025

– maatalous- ja puutarhatuotanto

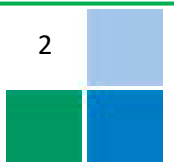
LUONNONVARA-ALAN TYÖHYVINVOINTIVISIO 2025

- maatalous- ja puutarhatuotanto

Julkaisija: Työtehoseura ry
Kiljavantie 6, 05200 Rajamäki
www.tts.fi 09 2904 1200

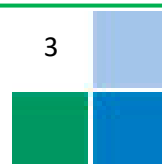
TTS:n julkaisuja 428

ISBN: 978-951-788-440-2
Nurmijärvi 2017

Sisällys

Tiivistelmä.....	4
Summary.....	5
Alkusanat	6
1 Tausta ja tutkimuksen tavoitteet.....	7
3 Tutkimusaineisto ja -menetelmät.....	10
4 Tulokset ja tulosten tarkastelu	12
4.1 Maa- ja puutarhatalouden rakennekehitys ja töiden organisointi lähivuosina.....	12
4.1.1 Maa- ja puutarhatalouden rakennekehitys	12
4.1.2 Urakointi-/työpalveluiden käyttö	12
4.1.3 Yritysyhteistyön harjoittaminen	13
4.1.4 Metsätöiden harjoittaminen	14
4.2 Maatalous- ja puutarhатыön ja työvoiman muutokset lähivuosina.....	14
4.2.1 Eri tilatyypit.....	14
4.2.2 Maatalous- ja puutarhатыö	16
4.2.3 Maatalouslomitus	17
4.2.4 Maa- ja puutarhatalouden palkkatyö	18
4.3 Maatalous- ja puutarhатыön kuormittavuuden kehittyminen lähivuosina	19
4.3.1 Fyysinen kuormitus.....	19
4.3.2 Psykososiaalinen kuormitus.....	21
4.3.3 Nelikenttätarkastelu työterveydestä ja työturvallisuudesta	22
4.4 Maatalous- ja puutarhатыön henkilöriskien kehittyminen lähivuosina	23
4.4.1 Työtapaturmat	23
4.4.2 Ammattitaudit ja muut työperäiset sairaudet.....	25
4.5 Toimenpiteet ja tiedontarpeet lähivuosina	26
4.5.1 Maatalous- ja puutarhатыryksen työterveys- ja työturvallisuuskulttuuri	26
4.5.2 Esteet ja kannustimet työolosuhteiden kehittämiseksi	26
4.5.3 Eri tahoilta tarvittavat toimenpiteet.....	27
4.5.4 Lisätiedontarpeet, tiedonvälityskanavat, vapaat kommentit.....	28
5 Tulosten yhteenveto, johtopäätökset ja suositukset	30
Lähteet	33
Liitteet	

Tiivistelmä

Tutkimuksessa selvitettiin maa- ja puutarhataloudessa työskentelevien henkilöiden työhyvinvointiin liittyviä trendejä alan rakennekehityksen valossa. Tulosten perusteella esitetään suosituksia toimenpiteistä työhyvinvoinnin edistämiseksi aikavälillä 2018–2025.

Tutkimuksessa toteutettiin kaksi sähköistä kyselyä, joihin vastanneet (n=32) olivat maatalous- ja puutarha-alan tutkimusta, koulutusta, asiantuntijapalveluita, edunvalvontaa, hallintoa ja vakuutustoimintaa edustavia henkilöitä sekä alan luottamustehävissä toimivia maatalousyrittäjiä. Tutkimusryhmän jäsenet vastasivat kyselyyn tutkimussektorin edustajina. Tutkimusryhmä tarkasteli kyselyn tuloksia työpajassa, jossa muodostettiin yhteinen näkemys johtopäätöksistä ja suosituksista.

Kyselyvastausten mukaan alan rakennekehityksen odotetaan jatkuvan ja jopa kiihtyvän lähivuosina. Yritys- ja verkostoyhteistyön harjoittamisen sekä urakointi-/työpalveluiden käytön arvioidaan lisääntyvän, koska tuotantoresurssit ja investoinnit (työvoima, osaaminen, rakennukset, koneet) on priorisoitava yrityksen ydintoimintaan. Yhteistyö ja erilaisten palveluiden käyttö arvioidaan keskeisiksi yrittäjän omassa päätösvallassa oleviksi keinoiksi työhyvinvoinnin edistämiseksi.

Karjanhoitotöihin liittyvien työtapaturmien ja ammattitautien suhteellisten määrien (tapaukset/vakuutetut) arvioidaan laskevan. Työn fyysisen kuormituksen ennakoidaan vähenevän tuotantoprosessien koneellistamisen ja automatisoinnin edetessä. Työn psykososiaalisten kuormitustekijöiden, kuten tuotannon taloudellisten haasteiden, hallinnollisen taakan ja hallittavan tietomäärän, arvioidaan kuitenkin lisääntyvän.

Työolosuhteiden kehittämisen kannustimien – työn luonteen ja tuottavuuden, talouden ja hyvinvoinnin sekä alan julkisuuskuvan kehittymisen – keskinäistä yhteyttä ja esille tuontia korostetaan. Systemaattista riskienhallintaa ja alan turvallisuuskulttuurin kehittämistä pidetään tärkeänä. Lisäksi korostetaan alan työhyvinvointiin liittyvän kotimaisen tutkimuksen, koulutuksen ja asiantuntijapalveluiden turvaamista ja kehittämistä.

Tulosten yhteenvetona laadittiin lista 12:sta maatalous- ja puutarha-alalla työskentelevien henkilöiden työhyvinvointiin lähivuosina liittyvästä ja toimenpiteitä vaativasta seikasta (ei tärkeysjärjestystä): 1) yritys-/verkostoyhteistyön ja urakointi-/työpalveluiden kehittäminen, 2) työturvallisuus metsätoissa, 3) lomittajien ja palkkatyövoiman koulutus, 4) systemaattisen riskienhallinnan ja turvallisuuskulttuurin kehittäminen, 5) tuki- ja liikuntaelinsairauksien torjunta, 6) istumatyön haittojen vähentäminen, 7) psykososiaalisten kuormitustekijöiden hallinta, 8) positiivisten, suojelevien tekijöiden selvittäminen ja esille tuonti, 9) vakuutusuudistusten vaikutusten selvittäminen, 10) tuki- ja vakuutusteknisten kannustimien kehittäminen, 11) työn hallinnan vahvistaminen ja 12) yritysten monimuotoisuuden huomioon ottaminen toimenpiteissä.

Tutkimusryhmä muodosti vision luonnonvara-alan työhyvinvoinnista vuonna 2025: Maatalous- ja puutarha-alalla kiihtyneen rakennekehityksen myötä yhä merkittävämpi osa tuotannosta tulee yhä harvemmista ja suuremmista yrityksistä, jotka ovat monipuolisesti verkottuneita. Ydintoimintaansa keskittyneissä ja myös niitä tukevissa alan yrityksissä kehitetään jatkuvasti muun muassa johtamista ja työolosuhteita osana systemaattista riskienhallintaa. Alalla työskentelevien henkilöiden työterveys ja työturvallisuus on keskimäärin jatkanut paranemista, mutta erityisesti työn psykososiaaliset kuormitustekijät tuottavat haasteita.

Summary

The aim of the study "Vision for occupational health and safety in agriculture and horticulture in Finland, 2025" was to identify trends that affect occupational health and safety (OHS) in agriculture and horticulture in light of anticipated structural changes in this sector in Finland. Recommendations were made for actions to improve OHS in agriculture and horticulture (herein: agriculture) during 2018–2025.

Two online surveys were conducted among experts (n=32), who represented research, education, expert service, interest organisation, government, insurance, and agricultural production sectors. The members of the research team (authors) represented research in the surveys. The research team held a workshop to examine survey results, draw conclusions and formulate recommendations.

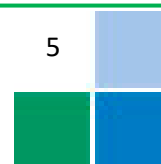
The vision based on survey responses included that structural changes in farming will continue and even accelerate in the coming years. Cooperation and networking between farms as well as use of farm contractors and other services will increase as production resources and investments (labor, expertise, facilities, and machinery) are concentrated into the core activity of the farm. Cooperation and use of farm contractors were viewed as essential means to improve OHS in agriculture.

The rate of occupational injuries and diseases in animal husbandry was expected to decrease in the next few years. Physical strain of farm work in general will decrease due to mechanization and automatization of the production processes. However, psychosocial risk factors, such as financial challenges, administrative burden, and data management, will increase.

Understanding the interconnectedness of drivers for improvement in working conditions was emphasized. These drivers include the nature and productivity of work, economy and wellbeing, and public image of farming. Systematic risk management and development of safety culture were considered important issues. Further, securing and developing national research, education, and expert services related to OHS in agriculture were emphasized.

A summary list of 12 issues related to improving OHS in farming was compiled: 1) development of cooperation between farms and use of farm contractors, 2) OHS of farmers' forestry work, 3) education of farm relief workers and hired labor including supervisors, 4) development of systematic risk management and safety culture in agriculture, 5) prevention of musculoskeletal diseases, 6) reduction of harm caused by sedentary work, 7) control of psychosocial risk factors, 8) identifying and strengthening protective factors in agricultural work, 9) evaluation of the effects of national workers compensation reforms, 10) development of subsidy- and insurance-based incentives, 11) reinforcement for control of work, and 12) considering diversity of Finnish farms in OHS decisions.

This study was conducted by TTS Work Efficiency Institute, Natural Resources Institute Finland (Luke), and Finnish Institute of Occupational Health. It was funded by the Farmers' Social Insurance Institution, Olvi Foundation, and the Research Foundation of Agricultural Machinery.

Alkusanat

Vajaa vuosikymmen sitten toteutetussa Turvavisio 2015 -hankkeessa arvioitiin maamme maatalouden ja sen toimintaympäristön kehitystä sekä muutosten vaikutusta alan työvoiman työkykyyn ja työhyvinvointiin aikajänteellä 2008–2015. Turvavisio-hankkeen ”suunnittelujakson” päättyessä oli tarpeen arvioida maataloussektorin työturvallisuuden nykytilaa ja painopisteitä seuraavalle vuosikymmenelle.

Luonnonvara-alan työhyvinvointivisio 2025 (Tyhyvisio) -tutkimuksessa selvitettiin maa- ja puutarhataloudessa työskentelevien henkilöiden työterveyteen ja työturvallisuuteen liittyviä trendejä alan rakennekehityksen erityispiirteiden valossa ja esittää suosituksia toimenpiteistä alalla työskentelevien työhyvinvoinnin edistämiseksi aikavälillä 2018–2025.

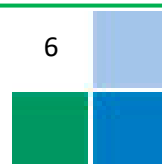
Tarttumalla toimenpidesuositukseen ja esiin nousseisiin tutkimus- ja kehittämisaalueisiin kyetään vahvistamaan ja pidentämään maa- ja puutarhataloudessa työtä tekevien henkilöiden – yrittäjien, lomittajien ja palkattujen työntekijöiden – työuria, lisäämään alan ammattien houkuttelevuutta ja edistämään alan julkisuuskuvaa.

TTS Työtehoseuran hallinnoima tutkimus toteutettiin yhteistyössä Luonnonvarakeskuksen ja Työterveyslaitoksen kanssa. Työtehoseurasta tutkimuksen toteuttamiseen osallistuivat erikoistutkija, MMT Janne Karttunen, erikoistutkija, MML Veli-Matti Tuure ja tutkimuspäällikkö, MMM Markku Lätti. Luonnonvarakeskuksesta tutkimuksen toteuttamiseen osallistuivat tutkija, TkT Jarkko Leppälä, professori, PhD Risto Rautiainen ja tutkija, MMM Tiina Mattila. Työterveyslaitokselta tutkimuksen toteuttamiseen osallistui kehittämisspäällikkö, FM Jukka Mäittä.

Tutkimuksen rahoittajat olivat Maatalousyrittäjien eläkelaitos, Olvi-säätiö ja Maatalouskoneiden tutkimussäätiö. Tutkimusryhmä kiittää tutkimuksen rahoittajia ja kaikkia kyselyyn vastanneita asiantuntijoita.

Tutkimusryhmän puolesta
Nurmijärvellä 30.11.2017

Janne Karttunen
Tutkimuksen johtaja
TTS Työtehoseura

1 Tausta ja tutkimuksen tavoitteet

Maa- ja puutarhatalouden toimintaympäristö

Maamme maa- ja puutarhatalouden rakennekehityksen ominaispiirteitä ovat yksikökokojen kasvaminen sekä yrittäjä- ja yritysmäärän pieneneminen erityisesti kotieläintuotannossa. Samaan aikaan yrittäjien keski-ikä nousee ja ulkomaalaistaustainen palkkatyövoima yleistyy. (Luke 2017a.) Myös tuotantosuuntien vaihdot kuuluvat rakennekehitykseen. Lehtosen ym. (2017) mukaan yleisimmin on vaihdettu kotieläintuotannosta kasvintuotantoon, mutta myös kotieläintalouden ja kasvintuotannon sisäisiä vaihtoja on tapahtunut runsaasti.

Maatalousyrittäjien eläkevakuutus (MYEL-vakuutus) sekä työtapaturma- ja ammattitautivakuutus (MATA-vakuutus) ovat pakollisia valtaosalle maa- ja metsätaloutta harjoittavista yrittäjistä sekä työhön osallistuvista, palkkaa saavista perheenjäsenistä. Myös osa puutarhayrittäjistä kuuluu edellä mainittujen vakuutusten piiriin. MATA-vakuutus korvaa yrittäjätyössä sattuneet tapaturmat sekä näistä töistä aiheutuneet ammattitaudit. (Mela 2017a.)

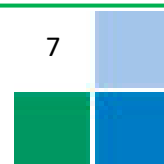
MYEL-vakuutetut kotieläintuotantoa harjoittavat maatalousyrittäjät voivat käyttää maatalouslomituspalveluja eli maksutonta vuosilomaa sekä maksullista sijaisapua ja lomituspalvelua omiin kotieläinten hoitotöihinsä (Mela 2017a). MYEL-vakuutetuilla maatalousyrittäjillä on myös oikeus saada korvausta itselleen järjestämänsä ehkäisevän työterveyshuollon ja sen yhteydessä toteutetun – erikseen ostettavan – yleislääkäritasoisien sairaanhoidon kustannuksista (TTL 2012.)

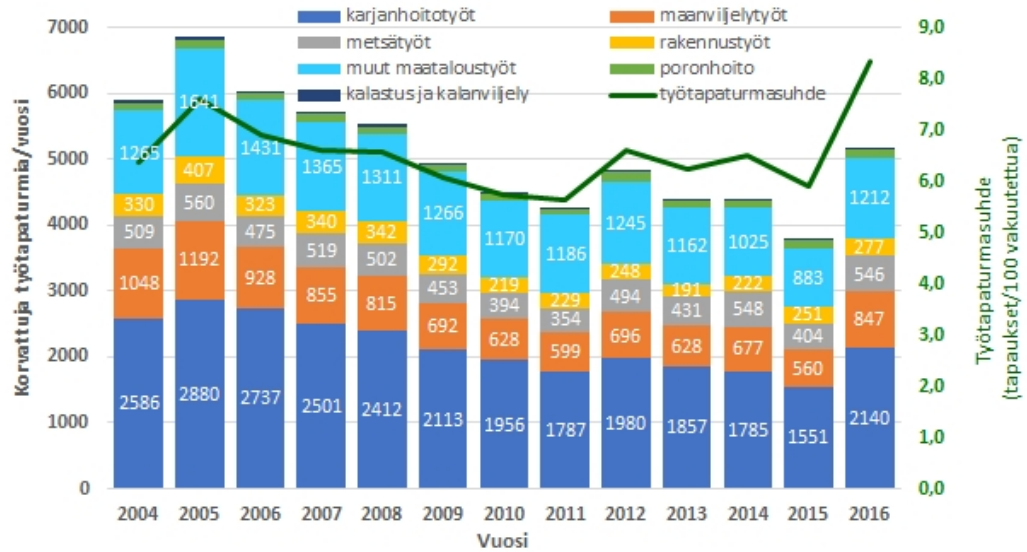
Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen (Mela) julkisten vakuutustilastojen mukaan MATA-vakuutetuille yrittäjille vuosittain korvattujen työtapaturmien ja ammattitautien kokonaismäärissä ja suhteellisissa määrissä (tapaukset/vakuutetut) oli pääosin laskeva trendi vuosina 2005–2011 (kuvat 1 ja 2). Laskeva trendi katkesi työtapaturmien kohdalla ensin vuonna 2012 ja erityisen selvästi vuonna 2016.¹ Kappalemääräisesti eniten on korvattu karjanhoitotöihin (kattaa kaikki tuotantoeläimet) liittyviä työtapaturmia ja ammattitauteja. (Mela 2017b.)

Karttusen (2014) tarkastelemien Melan vakuutustilastojen mukaan korvattujen työtapaturmien neljä yleisintä tilastollista aiheuttajaryhmää ovat kotieläimet – erityisesti naudat ja siat – äkillisillä liikkeillään, ulkoiseen työympäristöön tai tuotantorakennuksien sisäpuoliseen työympäristöön liittyvät liukastumiset, kompastumiset, putoamiset tai hypyt ja äkilliset, kehoa rikkovat työliikkeet ja asennot. Ammattitautien neljä yleisintä aiheuttajaryhmää ovat biologiset (mm. homeet ja virukset), fysikaaliset (mm. melu ja värinä) ja kemialliset altisteet (mm. pölyt ja kemikaalit) sekä ergonomisesti huonot työliikkeet ja asennot.

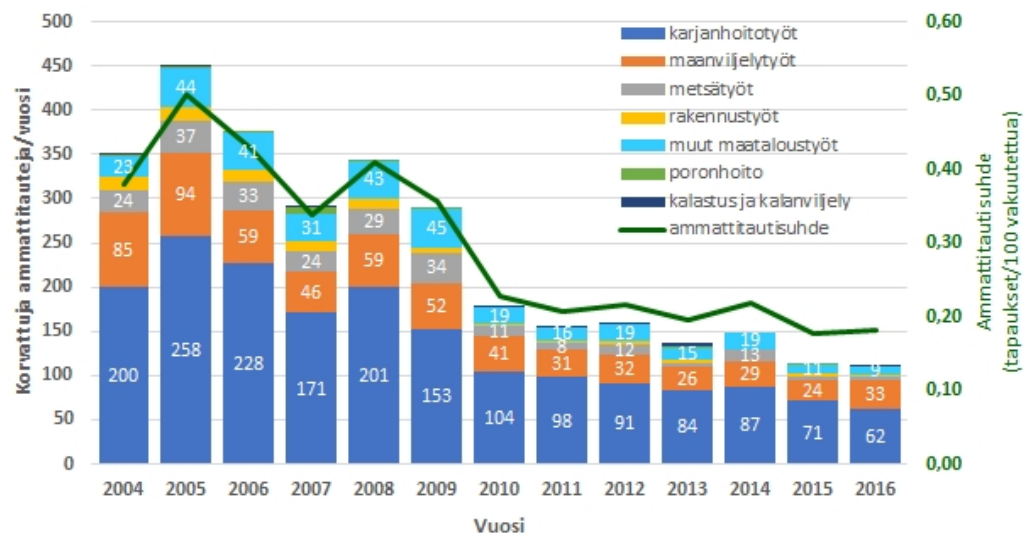
---

¹ *Tarkastelujakso on rajattu kahden vakuutusuudistuksen väliseen aikaan, johon sisältyy myös tietotekninen uudistus. Sairaanhoidon täyskustannusvastuu-uudistus (täky) tuli voimaan 1.1.2005 ja sen myötä tilastoihin päätyi aikaisempaa enemmän erityisesti lieviä työtapaturmia. Vuonna 2012 Melassa otettiin käyttöön sähköinen asiointipalvelu. Uusi työtapaturma- ja ammattitautilaki tuli voimaan 1.1.2016, ja sen myötä maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksesta poistui bonusjärjestelmä, jossa vahingottomat (korvauksettomat) vuodet toivat alennuksia vakuutusmaksuihin.*

Kuva 1. MATA-vakuutetuille yrittäjille korvatut työtapaturmat korvausvuosittain ja työtehtävittäin sekä yrittäjien vuosittainen työtapaturmasuhde (Mela 2017b).

Kuva 2. MATA-vakuutetuille yrittäjille korvatut ammattitaudit korvausvuosittain ja työtehtävittäin sekä yrittäjien vuosittainen ammattitautisuhde (Mela 2017b).

Karttusen (2014) mukaan työperäisten terveysongelmien riski kasautuu maatalousyrittäjien keskuudessa. Riski on erityisen suuri vanhentuneissa ja kuormittavissa työolosuhteissa pitkän työuran tehneillä päätoimisilla kotieläintilallisilla ja heistä varsinkin maidontuottajilla. Työympäristön ja työmenetelmien kehittäminen, mikä usein kytkeytyy tuotannon laajentamiseen, puolestaan suojaa työperäisiltä terveysongelmilta.

Leppälän (2016) mukaan rakennekehityksen myötä maatalousyrittäjissä tarvitaan nykyistä systemaattisempaa ja kokonaisvaltaisempaa otetta riskienhallintaan. Maatalousalalla riskienhallinta on kokonaisuus, johon kuuluu esimerkiksi työterveyden ja työturvallisuuden, tuotannon ja omaisuuden, talouden sekä tilan ulkopuolisten riskitekijöiden tunnistaminen, seurausten arviointi, hallintakeinojen etsiminen ja toteutus sekä riskien seuranta.

Perkiö-Mäkelän ym. (2016) kyselyssä (n=2169) päätoimiset maatalousyrittäjät ilmoittivat kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana lääkärissä käyntiin johtaneiden tapaturmien olevan kolmanneksen vakuustilastojen osoittamaa yleisempiä. Henkilönsuojainten käyttö oli yleistynyt, mutta erityisesti hengityksensuojainten käytössä oli parannettavaa. Lähes puolet vastaajista – yleisimmin kotieläintilalliset – koki työnsä ruumiillisesti melko tai hyvin rasittavaksi. Henkistä kuormitusta aiheuttivat erityisesti tilan toimintaan liittyvä byrokratia ja hallinnollinen työ. Joka kymmenes ilmoitti kokevansa stressiä² melko tai erittäin paljon.

Kallioniemen ym. (2011) mukaan maatalousyrittäjään kohdistuu henkisiä stressitekijöitä muun muassa yritystoiminnasta (mm. talous, rakennekehitys), työstä (mm. työkuormitus, vaarat), luonnonolosuhteista (mm. sää ja sen ääri-ilmiöt), sosiaalisista suhteista (mm. vähenevät kontaktit, perhesuhteet), henkilökohtaisista seikoista (mm. terveysongelmat, ikääntyminen) ja yhteiskunnasta (mm. lainsäädäntö, byrokratia).

Suutarisen ym. (2008) julkaisussa arvioitiin maamme maatalouden ja sen toimintaympäristön kehitystä sekä muutosten vaikutuksia alan työvoiman työhyvinvointiin aikajänteellä 2008–2015. Julkaisussa tuotiin esille listan kahdeksasta keskeisestä työsuojelun haasteesta (ei-tärkeysjärjestystä): a) maatilat muutoksessa, b) liikenneturvallisuus, c) työvoima erityisesti ulkomailta, d) lisääntyvä koneiden käyttö, e) uusi tuotantotekniikka, f) koneiden ja rakennusten huolto- ja korjaustyöt, g) ikääntyvä työvoima ja h) hevostalous.

Edellä mainittujen seikkojen hallintaa varten on tuotettu käytännönläheistä tietoa ja toimenpidesuosituksia. Esimerkkeinä mainittakoon sähköisenä saatavana olevat suomenkieliset julkaisut koskien maatiloja muutoksessa (Lätti 2015), liikenneturvallisuutta (Tuure 2017a, Tuure 2017b), maatalouden työvoimaa (Mattila ym. 2010, Lätti ja Tuure 2013, Tuure ym. 2013, Leppälä ym. 2013), lisääntyvää koneiden käyttöä (Tuure ym. 2012, Leppälä ym. 2016), uutta tuotantotekniikkaa (Lätti ja Hartikainen 2013a ja 2013b, Karttunen 2015), huolto- ja korjaustöitä (Kivinen ja Lätti 2011, Lätti ja Jauhiainen 2014) ja hevostaloutta (Elstob ja Palva 2014).

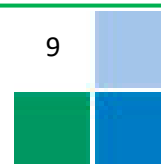
Vuoteen 2025 saakka ulottuvan rakenne-ennusteen mukaan maamme maa- ja puutarhatalouden tuotantosuuntia koskevan rakennekehityksen odotetaan jatkuvan viime vuosien kaltaisena (Luke 2017b). Tuotannon kilpailukyvyyn kehittäminen ja tulotason ylläpitäminen edellyttävät nopeaa rakennekehitystä ja yksikkökoon kasvua (Niemi ym. 2014). Rakennekehityksen erityispiirteiden vaikutuksesta alalla työtä tekevien henkilöiden työhyvinvointiin tarvitaan ajantasaista tietoa.

Tutkimuksen tavoitteet

Tässä tutkimuksessa selvitettiin maa- ja puutarhataloudessa työskentelevien henkilöiden – yrittäjien, lomittajien ja palkattujen työntekijöiden – työterveyteen ja työturvallisuuteen liittyviä trendejä alan rakennekehityksen erityispiirteiden valossa ja esitetään suosituksia toimenpiteistä alalla työskentelevien työhyvinvoinnin edistämiseksi aikavälillä 2018–2025.

---

² Perkiö-Mäkelän ym. (2016) mukaan stressillä tarkoitetaan tilannetta, jossa ihminen tuntee itsensä jännittyneeksi, levottomaksi, hermostuneeksi tai ahdistuneeksi tai hänen on vaikea nukkua asioiden vaivatessa jatkuvasti mieltä.

3 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimusaineisto kerättiin kahdella sähköisellä Webropol-kyselyllä, joista toinen käsitteli maatalousalaa ja toinen puutarha-alaa. Kyselyiden toimivuutta testattiin, ennen kuin kyselyt lähetettiin henkilöille, jotka olivat ilmaisseet suostumuksensa siihen vastaamiselle.

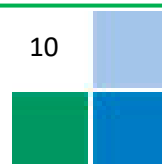
Kyselyyn vastasi 32 henkilöä, jotka olivat maatalous- ja puutarha-alan tutkimusta, yliopisto- ja ammattikorkeakoulutusta, asiantuntijapalveluita, edunvalvontaa, hallintoa ja vakuutustoimintaa edustavia asiantuntijoita sekä alan luottamustehtävissä toimivia maatalousyrittäjiä. Tutkimusryhmän jäsenet vastasivat kyselyyn tutkimussektorin edustajina. Kaikkia edellä mainittuja henkilöitä nimitetään jatkossa asiantuntijoiksi.

Kyselyllä selvitettiin asiantuntijoiden näkemys seuraavista seikoista lähivuosia (2018–2025) koskien:

- maa-/puutarhatalouden rakennekehityksen näkymät,
- urakointi-/työpalveluiden ostamisen ja käytön kehitys,
- yritys yhteistyön harjoittamisen kehitys,
- maatalousyrittäjien työpanoksen kehittyminen metsätöissä,
- eri tilatyypin suhteellisten osuuksien kehittyminen,
- maa-/puutarhataloustyötä tekevien henkilöiden työn kehittyminen,
- maatalouslomituksen kehittyminen,
- palkkatyön tekemisen kehittyminen,
- työn fyysisen kuormittavuuden kehittyminen,
- työn psykososiaalisen kuormittavuuden kehittyminen,
- alalla työtä tekevien työterveyteen ja työturvallisuuteen kohdistuvat a) vahvuudet, b) heikkoudet, c) mahdollisuudet ja d) uhkat (nelikenttätarkastelu),
- työtaturmien tapaturmasuhteen kehittyminen,
- ammattitautien ja muiden työperäisten sairauksien ilmaantuvuuden kehittyminen,
- työterveys- ja työturvallisuuskulttuuri -käsite,
- keskeiset esteet ja kannustimet työolosuhteiden kehittämiseksi,
- tärkeimmät yrittäjien/maatalouslomittajien ja palkkatyöntekijöiden/alalla toimivien organisaatioiden päätösvallassa olevat toimenpiteet a) työtaturmien torjumiseksi, b) ammattitautien ja muiden työperäisten sairauksien torjumiseksi, c) fyysisten kuormitustekijöiden hallitsemiseksi ja d) psykososiaalisten kuormitustekijöiden hallitsemiseksi,
- teemaan liittyvä aihealue, josta haluaa lisää tietoa ja
- mitä kanavaa myöten tietoa pitäisi toimittaa.

Kysymykset olivat joko Likert-asteikollisia väittämiä tai avoimia kysymyksiä. Väittämissä arvioitiin eri seikkojen muutosta viisiportaisella asteikolla. Väittämissä saattoi valita myös vaihtoehdon ”jätän vastaamatta”.

Tutkimusryhmä tarkasteli kyselyn tuloksia työpajassa, jossa muodostettiin yhteinen näkemys tulosten esittämistavasta, yhteenvedosta, johtopäätöksistä ja suosituksista. Esiin nostettiin avoimissa vastauksissa ja mielipiteiden perusteluissa yleisimmin esiintyneitä seikkoja, ellei muuta mainita.

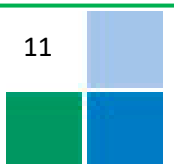

Väittämäkysymyksiin saadut vastaukset esitetään taulukoissa suorina jakaumina, joissa maatalousalan (n=27) ja puutarha-alan (n=5) asiantuntijoiden vastaukset on yhdistetty, ellei muuta mainita. Taulukoissa trendit (ilmiön suunta) on tummennettu tulosten tulkinnan helpottamiseksi.

Avoimet vastaukset on soveltuvin osin ryhmitelty kolmeen luokkaan: ilmiön arvioidaan hidastuvan/vähenevän/pienenevän, pysyvän ennallaan tai kiihtyvän/lisääntyvän/kasvavan. Alkuperäiset avoimet vastaukset ja mielipiteiden perustelut esitetään julkaisun liitteissä 1–20, joissa puutarha-alaa koskevat vastaukset on *kursivoitu*.

Luonnonvara-alalla työskentelevillä henkilöillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa MATA-vakuutettuja maa- ja metsätaloutta harjoittavia maatalousyrittäjiä sekä puutarhataloutta eli avomaa- tai kasvihuonetuotantoa harjoittavia yrittäjiä. Tutkimuksessa tarkastellaan myös maatalouslomittajia ja palkattuja työntekijöitä, jotka työskentelevät maatalous- ja puutarhayrittäjien kanssa samoissa töissä ja työoloissa. Tutkimuksen pääpaino on kuitenkin maatalousyrittäjissä ja -yrityksissä.

Työhyvinvointia tarkastellaan tässä tutkimuksessa erityisesti työturvallisuuden ja työterveyden näkökulmista. Työhyvinvoinnilla ei ole yhtä vakiintunutta määritelmää, mutta eri tahojen määritelmät muistuttavat toisiaan. Työterveyslaitoksen (2017) mukaan ”työhyvinvointi tarkoittaa turvallista, terveellistä ja tuottavaa työtä, jota ammattitaitoiset työntekijät ja työyhteisöt tekevät hyvin johdetussa organisaatiossa.” Sosiaali- ja terveysministeriön (2017) mukaan ”työhyvinvointi on kokonaisuus, jonka muodostavat työ ja sen mielekkyys, terveys, turvallisuus ja hyvinvointi.”

4 Tulokset ja tulosten tarkastelu

4.1 Maa- ja puutarhatalouden rakennekehitys ja töiden organisointi lähivuosina

4.1.1 Maa- ja puutarhatalouden rakennekehitys

Vastaajille annettiin kyselyn alussa ohje, että kyselyssä lähivuosilla tarkoitetaan ajanjaksoa kuluvasta vuodesta noin vuoteen 2025 saakka. Ensimmäiseksi pyydettiin arvioimaan maa- ja puutarhatalouden rakennekehityksen etenemistä lähivuosina. Yli puolet vastaajista arvioi, että rakennekehitys kiihtyy lähivuosina ainakin jonkin verran ja lähes kaikki muut arvioivat, että rakennekehitys pysyy ennallaan (taulukko 1).

Taulukko 1. Vastaukset kysymykseen: ”Mitä arvioitte maa- ja puutarhatalouden rakennekehitykselle tapahtuvan lähivuosina?”

Arvioitava seikka ¹	hidastuu voimakkaasti	hidastuu jonkin verran	pysyy ennallaan	kiihtyy jonkin verran	kiihtyy voimakkaasti	jätän vastaamatta
rakennekehitys	0	3	12	15	2	0

¹ Trendi on tummennettu.

Liitteessä 1 on esitetty asiantuntijoiden arvioilleen antamat perustelut. Niiden mukaan rakennekehitys sisältää tuotantosuunnittaista ja vuosittaista vaihtelua. Talousongelmien vuoksi rakennekehitys ja kustannustehokkuus ovat tarpeen. Purkautuessaan maatalouden patoutunut investointipaine kiihdyttää rakennekehitystä. Viljelijäväestön ikääntyminen näkyy erityisesti pienten tilojen määrän laskemisena. Lähivuosien rakennekehitykseen vaikuttavat omalta osaltaan myös maataloustuotteiden maailmanlaajuisen kaupan suhdanteet, Venäjän kauppapakotteiden jatko, Britannian EU-eron vaikutus tukiin ja tutkimusryhmän mielestä myös sään yleistyvät ääri-ilmiöt meillä ja muualla. Keskusliikkeet suosivat suuria yksiköitä ja edellyttävät ammattimaisuutta tuotantoon, mutta esimerkiksi suoramyynti, lähiruokaryhmät ja erikoistuminen tarjoavat mahdollisuuksia osalle yrittäjistä. Positiivisia uutisia maataloudesta pitäisi nostaa esiin negatiivisen uutisoinnin varjosta.

4.1.2 Urakointi-/työpalveluiden käyttö

Seuraavaksi pyydettiin arvioimaan urakointi-/työpalveluiden ostamisen ja käytön kehittymistä lähivuosina. Vastaajille annettiin seuraava ohje: ”Urakointi-/työpalveluiden käyttämisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa ostetaan työsuoritus, johon oman ajan, osaamisen tai konekannan ei arvioida riittävän, tai jonka arvioidaan tulevan ostamalla omaa työtä edullisemmaksi. Työsuoritus voi vaihdella esimerkiksi yksittäisestä peltotyöstä navetan uudisrakennuttamiseen tai metsien päätehakkuisiin. Myös hallinnollisissa tai yksityistalouden töissä voidaan käyttää ostopalveluita.” Vastaajien enemmistön mukaan urakointi-/työpalveluiden ostaminen ja käyttö lisääntyvät lähivuosina (taulukko 2).

Taulukko 2. Vastaukset kysymykseen: ”Miten arvioitte urakointi-/työpalveluiden ostamisen ja käytön kehittyvän maatalous-/puutarhayrityksissä lähivuosina?”

Arvioitava seikka ¹	vähenee voimakkaasti	vähenee jonkin verran	pysyy ennallaan	lisääntyy jonkin verran	lisääntyy voimakkaasti	jätän vastamatta
urakointi-/työpalveluiden käyttö	0	0	4	22	6	0

¹ Trendi on tummennettu.

Liitteessä 2 on esitetty asiantuntijoiden arvioilleen antamat perustelut. Niiden mukaan tuotantoon jatkavien/laajentavien tilojen on priorisoitava omat tuotantoresurssit ja investoinnit (mm. työvoima, osaaminen, rakennukset, koneet) tilan ydintoimintaan ja hankittava urakointi-/työpalveluja. Palvelut säästävät ennen kaikkea aikaa ja myös kustannuksia, jos vaihtoehtona on investoinnit omiin koneisiin. Suurilla tiloilla voi olla tarvetta hyvin merkittäville urakointi-/työpalveluille. Toisaalta osa tiloista luopuu kotieläintuotannosta ja jatkaa kasvintuotantoa. Tällöin niillä vapautuu resursseja aiemmin mahdollisesti ulkoistettuihin töihin ja myös omien urakointipalveluiden tarjontaan. Edellä kuvattu ja lisääntyneet talousongelmat voivat osaltaan vähentää urakointi-/työpalveluiden kysyntää pienillä ja keskikokoisilla tiloilla. Suuret tilat saattavat myös suosia yritysyhteistyötä töiden ulkoistamisen sijaan. Arvioitiin, että puutarhayrityksissä voi olla keskimäärin vähemmän tarvetta urakointi-/työpalveluille kuin maatalousyrityksissä. Urakointi-/työpalveluiden määrällisesti ja laadullisesti hyvin laaja kirjo, palveluiden tarjonnan pää- ja sivutoimisuus sekä kilpailun vaikutus palveluiden hintatasoon tuotiin myös esille.

4.1.3 Yritysyhteistyön harjoittaminen

Asiantuntijoilta tiedusteltiin arviota yritysyhteistyön harjoittamisen kehittymisestä lähivuosina. Vastaajille annettiin seuraava ohje: ”Yritysyhteistyötä on muun muassa yhteisten koneiden hankinta ja käyttö, koneiden lainaus, töiden vaihto, töiden tekeminen yhdessä kunkin omilla koneilla, tuotantopanosten osto tai tuotteiden myynti yhdessä, yhteisen työntekijän tai tuotantorakennuksen hankinta.” Enemmistön mukaan yritysyhteistyön harjoittaminen lisääntyy lähivuosina (taulukko 3).

Taulukko 3. Vastaukset kysymykseen: ”Miten arvioitte yritysyhteistyön harjoittamisen kehittyvän maatalous-/puutarhayrityksissä lähivuosina?”

Arvioitava seikka ¹	vähenee voimakkaasti	vähenee jonkin verran	pysyy ennallaan	lisääntyy jonkin verran	lisääntyy voimakkaasti	jätän vastamatta
yritysyhteistyön harjoittaminen	0	0	4	22	5	1

¹ Trendi on tummennettu.

Liitteessä 3 on esitetty asiantuntijoiden arvioilleen antamat perustelut. Myös tätä ilmiötä perusteltiin etenevällä rakennekehityksellä, mikä pakottaa keskittymään tilan ydintoimintaan. Laajentavilla tiloilla voi olla kysyntää merkittäväälle yritys- ja verkostoyhteistyölle, jopa yhteisyrityksille. Yhteistyö säästää ennen kaikkea kustannuksia ja voi säästää myös aikaa, jos työt kyetään tekemään yhdessä sujuvammin. Lisäksi tuotiin esille yhteistyön tuomia henkisiä etuja, kuten samanhenkinen keskusteluyhteys ja lisääntyvä vapaa-aika, jota myös arvostetaan. Toisaalta aktiivitulojen fyysinen loitoneminen toisistaan voi jarruttaa yritysyritystä. Myös yritysyrityksen kohdalla tuotiin esille sen määrällisesti ja laadullisesti hyvin laaja kirjo. Yhteistyö voi olla myös eri tuotantosuuntien välistä. Esimerkiksi puutarhayritys voi tehdä yhteistyötä maatalousyrittäjän tai lämpöyrittäjän kanssa.

4.1.4 Metsätöiden harjoittaminen

Osion lopuksi maatalousalan asiantuntijoita (n=27) pyydettiin arvioimaan maatalousyrittäjien työpanoksen kehittymistä metsätöissä lähivuosina. Enemmistön mukaan maatalousyrittäjien työpanos metsätöissä tulee vähenemään lähivuosina (taulukko 4).

Taulukko 4. Vastaukset kysymykseen: ”Miten arvioitte maatalousyrittäjien työpanoksen kehittyvän metsätöissä lähivuosina?”

Arvioitava seikka ¹	vähenee voimakkaasti	vähenee jonkin verran	pysyy ennallaan	lisääntyy jonkin verran	lisääntyy voimakkaasti	jätän vastamatta
työpanos metsätöissä	4	13	8	0	1	1

¹ Trendi on tummennettu.

Liitteessä 4 on esitetty asiantuntijoiden arvioilleen antamat perustelut. Myös tätä ilmiötä perusteltiin etenevällä rakennekehityksellä ja erityisesti oman työpanoksen priorisoinnilla tilan ydintoimintaan. Jo tällä hetkellä metsätöitä ja erityisesti hakkuuta on ulkoistettu hyvin pitkälle. Toisaalta esimerkiksi taimikonhoito voidaan kokea henkisesti palkitsevana työnsä ja siihen voi myös olla aikaa kasvintuotannon sesonkitöiden ulkopuolella. Osalla tiloista itse tehtyjen erilaisten metsätöiden merkitys voi myös kasvaa aina päätoimialaksi asti, jos resursseja vapautuu esimerkiksi karjanhoidon lopettamisen myötä. Erilaiset metsätyöt, kuten taimien istutus, taimikonhoito ja erilaiset hakkuut, eivät nousseet esille vastauksissa.

4.2 Maatalous- ja puutarhatyön ja työvoiman muutokset lähivuosina

4.2.1 Eri tilatyypit

Seuraavaksi asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan eri tilatyypin (puutarha-alan kyselyssä tila-sana korvattiin yrityksellä) suhteellisten osuuksien kehittymistä lähivuosina. Vastaajille annettiin seuraava ohje: ”Monialaisissa maatalousyrittäjissä

harjoitetaan maa- ja metsätalouden lisäksi myös muun toimialan yritystoimintaa kuten koneurakointia tai maatilamatkailua.”

Yli puolet vastaajista arvioi, että yhden yrittäjän tai yrittäjäpariskunnan tilojen (yritysten), tavanomaista viljelyä harjoittavien tilojen (yritysten), maa- ja metsätaloutta harjoittavien tilojen, vain maataloutta harjoittavien tilojen ja päätoimisten tilojen (yritysten) suhteelliset osuudet tulevat laskemaan lähivuosina (taulukko 5).

Taulukko 5. Vastaukset kysymykseen: ”Miten arvioitte eri tilatyypin (yritystyyppien) suhteellisten osuuksien kehittyvän maa-/puutarhataloudessa lähivuosina?”

Tilatyypit ¹	piene- nee voimak- kaasti	piene- nee jon- kin verran	pysyy en- nal- laan	kasvaa jonkin verran	kasvaa voimak- kaasti	jätän vastaa- matta
yhden yrittäjän tilat	4	15	3	8	0	2
yrittäjäpariskunnan tilat	1	17	11	1	0	2
tila- eli verotus- yhtymät	0	3	9	19	0	1
henkilöyhtiöt (ay/ky)	0	7	11	8	1	5
osakeyhtiöt (oy)	0	0	1	16	13	2
tavanomaista viljelyä harjoittavat tilat	1	25	5	0	0	1
luonnonmukaista viljelyä harjoittavat tilat	0	0	1	30	0	1
maa- ja metsä- taloutta harjoittavat tilat ²	0	20	5	1	0	1
vain maataloutta harjoittavat tilat ²	0	13	4	9	0	1
vain metsätaloutta harjoittavat tilat ²	0	4	9	12	1	1
monialaista yritys- toimintaa harjoitta- vat tilat	0	3	8	19	1	1
päätoimiset tilat	4	20	3	4	1	0
sivutoimiset tilat	0	10	2	19	1	0

¹ Trendit on tummennettu.

² Tämä vaihtoehto kysyttiin vain maatalousalan asiantuntijoilta (n=27).

Vastaavasti yli puolet arvioi, että muun muassa verotusyhtymien ja osakeyhtiömuotoisten tilojen (yritysten), luonnonmukaista viljelyä harjoittavien tilojen (yritysten), vain metsätaloutta harjoittavien tilojen, monialaisten tilojen ja sivutoimisten tilojen suhteelliset osuudet tulevat kasvamaan lähivuosina. Henkilöyhtiöiden tulevaisuus

jakoi eniten mielipiteitä, mutta yleisimmin niiden suhteellisen osuuden arvioitiin pysyvän ennallaan. Moni ei kuitenkaan ottanut kantaa tähän tilatyyppiin.

Yksittäisten vastaajien mukaan yleistyviä seikkoja olivat myös:

- Maatilaosuuskunnat.
- Vaihtoehtoisia markkinakanavia (suoramyynti jne.) käyttävät tilat.

Liitteessä 5 on esitetty asiantuntijoiden arvioilleen antamat perustelut. Niissä tuotiin esille muun muassa se, että kehitys on eri tuotantosuunnilla erilainen ja että sama tila voi edustaa useaa kyselyn luokkaa. Muutokset kytkeytyvät usein ajallisesti tiloilla tehtäviin sukupolvenvaihdoksiin ja uudesta sukupolvesta yhä harvempi ryhtyy päätoimiseksi yrittäjäksi. Sivutoiminen peltoviljely ja lihakarjan kasvatusta voivat lisääntyä. Osakeyhtiöt ja luomutilat nostanevat selvimmin suosiotaan.

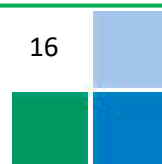
4.2.2 Maatalous- ja puutarhatyö

Seuraavaksi tiedusteltiin maatalous-/puutarhatyössä lähivuosina tapahtuvia muutoksia. Vastaajille annettiin seuraava ohje: ”Maataloustyötä tekevillä henkilöillä tarkoitetaan maatalousyrittäjiä, lomittajia ja palkattuja työntekijöitä.” Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että kokonaistyömäärä per henkilö tulee pysymään ennallaan lähivuosina, mutta usea arvioi kokonaistyömäärän lisääntyvän (taulukko 6).

Taulukko 6. Vastaukset kysymykseen: ”Mitä arvioitte maatalous-/puutarhatyötä tekevien henkilöiden työlle tapahtuvan lähivuosina?”

Arvioitava seikka ¹	vähenee voimakkaasti	vähenee jonkin verran	pysyy ennallaan	lisääntyy jonkin verran	lisääntyy voimakkaasti	jätän vastamatta
kokonaistyömäärä/henkilö	0	4	15	9	1	3
manuaalinen tuotantotyö (”käsityö”)	4	25	1	0	0	2
koneiden avulla tehtävä tuotantotyö	0	0	4	22	4	2
automaation avulla tehtävä tuotantotyö	0	0	1	18	11	2
tuotannon suunnittelu	0	0	3	19	9	1
hallinnointityö, dokumentointi, raportointi	0	0	8	17	6	1
henkilöjohtaminen	0	0	2	19	10	1
uusien asioiden opiskelu	0	0	1	11	18	2

¹ Trendit on tummennettu.

Sen sijaan työn luonteessa tulee tapahtumaan muutoksia: lähes kaikkien vastaajien mukaan manuaalinen tuotantotyö (käsityö) tulee vähenemään ja lähes kaikkien vastaajien mukaan koneiden ja automaation avulla tehtävä työ tulee lisääntymään lähivuosina. Samoin lähes kaikkien mielestä tuotannon suunnittelu ja hallinnointityö (dokumentointi/raportointi), henkilöjohtaminen sekä uusien asioiden opiskelu lisääntyvät lähivuosina.

Yksittäisten vastaajien mukaan yleistyviä seikkoja olivat myös:

- Verkostotyöskentely.
- Digitaalisten välineiden käyttö.

Liitteessä 6 on esitetty asiantuntijoiden arvioilleen antamat perustelut. Niissä tuotiin esille muun muassa se, että maatalousyrittäjien (ainakin päätoimisten) kokonaistyömäärä lienee tällä hetkellä keskimäärin niin suuri, että se ei enää voi kasvaa. Sen sijaan sivutoimisten lomittajien kokonaistyömäärä kasvaa koko-aikaistamisen myötä. Maataloustyössä käsityötä korvataan yhä enenevässä määrin koneiden ja automaation avulla, mikä tehostaa työtä. Entistä suurempi osa kokonaistyöajasta tulee kulumaan niin sanottuun toimistotyöhön. Erityisesti pienet ja käsityövaltaiset tilat voivat hakea verkostoitumisen ja suoramyynnin avulla tuotannolleen kannattavuutta. Johtamisen ja erityisesti henkilöjohtamisen tärkeyttä korostettiin.

4.2.3 Maatalouslomitus

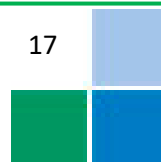
Maatalousalan asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan maatalouslomituksessa lähivuosina tapahtuvia muutoksia. Tämä kysymys ei kuitenkaan ota kantaa eri lomittajatyyp-
pien suhteellisten osuuksien mahdollisiin muutoksiin. Väittämät, että lomittajien saatavuus joko vähenee tai pysyy lähivuosina ennallaan, saivat lähes yhtä paljon kannatusta. Koko-aikaisten, osa-aikaisten sekä kotimaisten lomittajien määrän ja lomittajien ammattitaidon riittävyyden arvioitiin vähenevän lähivuosina (taulukko 7).

Vastaavasti ulkomaalaistaustaisten lomittajien ja lomittajien palkkaamisen tilalle työntekijäksi arvioitiin lisääntyvän lähivuosina. Rengaslomittajien (sama lomittaja hoitaa pienen tilajoukon lomitukset) määrän arvioitiin sen sijaan pysyvän joko ennallaan tai kasvavan. Lomittajien taitovaatimuksien ja erikoistumisen (tietyt tuotantosuunnat tai tiettyä konekantaan käyttävät tilat) arvioitiin lisääntyvän lähivuosina.

Yksittäisten vastaajien mukaan yleistyviä seikkoja olivat myös:

- Työvoimavuokrausyritykset.
- Usean tilan yhdessä palkkaamat työntekijät vähentävät lomittajien tarvetta.
- Yrittäjälomittajien määrä.

Liitteessä 7 on esitetty asiantuntijoiden arvioilleen antamat perustelut. Niissä tuotiin esille lomituspäalvelulain tulevat uudistukset, jotka muun muassa lisäävät yrittäjälomittajien määrää. Tuleva maakuntauudistus voi puolestaan sekoittaa lomituspäalveluita tilapäisesti, mutta parantaa tilannetta pitkällä aikavälillä. Työvoimavuokrausyrityksien välittämien lomittajien, itsenäisten yrittäjälomittajien ja myös lomituspäalveluita tarjoavien monialayrittäjien kasvava käyttö tuotiin myös esille. Edellä

mainitut seikat ja rengaslomittaminen, jos sitä ylläpidetään, voivat vastata myös lomittajien kasvavaan ammattitaitovaatimukseen erityisesti koneiden ja automaatiotekniikan suhteen.

Taulukko 7. Vastaukset kysymykseen: ”Mitä arvioitte maatalouslomitukselle tapahtuvan lähivuosina?”

Arvioitava seikka ¹	vähenee voimakkaasti	vähenee jonkin verran	pysyy ennallaan	lisääntyy jonkin verran	lisääntyy voimakkaasti	jätän vastaamatta
kokoaikaisten lomittajien määrä	5	15	3	4	0	0
osa-aikaisten lomittajien määrä	3	14	2	8	0	0
rengaslomittajien määrä	1	3	10	10	0	3
kotimaisten lomittajien määrä	1	20	6	0	0	0
ulkomaalaistaustaisten lomittajien määrä	0	2	8	17	0	0
lomittaja palkataan tilalle työntekijäksi	0	0	7	17	1	2
lomittajien saataavuus	1	12	12	2	0	0
lomittajien taitovaatimukset	0	0	0	14	13	0
lomittajien ammattitaidon riittävyys	0	14	6	5	0	2
lomittajien erikoistuminen	0	0	2	21	3	1

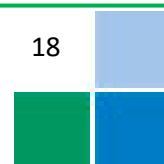
¹ Trendit on tummennettu.

4.2.4 Maa- ja puutarhatalouden palkkatyö

Seuraavaksi asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan palkkatyön kehittymistä lähivuosina. Kotimaisen kausi- ja kokoaikaisen työvoiman määrän kehittyminen jakoi mielipiteitä (taulukko 8). Eniten sai kuitenkin kannatusta arvio, että heidän määränsä on vähenemään päin. Sen sijaan enemmistö arvioi, että ulkomaalaistaustaisen kausi- ja kokoaikaisen työvoiman sekä työnjohtajiksi palkattavien ja tilojen (yritysten) yhteisten työntekijöiden määrät tulevat kasvamaan lähivuosina. Muina ilmiöinä arvioitiin, että vuokratyövoiman käyttö tulee lisääntymään.

Yksittäisten vastaajien mukaan yleistyviä seikkoja olivat myös:

- Vuokratyöntekijät.
- Vuokratyövoiman käyttö.

Taulukko 8. Vastaukset kysymykseen: ”Mitä arvioitte palkkatyön tekemiselle tapahtuvan maa-/puutarhataloudessa lähivuosina?”

Arvioitava seikka ¹	vähenee voi- mak- kaasti	vähenee jonkin verran	py- syy en- nal- laan	lisään- tyy jonkin verran	lisään- tyy voi- mak- kaasti	jätän vastaa- matta
kotimaisen kausityövoiman määrä	1	13	8	10	0	0
kotimaisen kokoaikaisen työvoiman määrä	0	14	7	11	0	0
ulkomaalaistaustaisen kausityövoiman määrä	0	0	6	24	2	0
ulkomaalaistaustaisen kokoaikaisen työvoiman määrä	0	2	1	25	0	0
työnjohtajiksi palkattavien määrä	0	1	7	23	0	1
tilojen yhteisen työntekijän käyttö	0	0	5	23	4	1
työvoiman ammattitaidon riittävyys	1	9	8	8	2	4

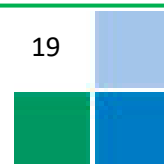
¹ Trendit on tummennettu.

Liitteessä 8 on esitetty asiantuntijoiden arvioilleen antamat perustelut. Niissä tuotiin esille, että kotimaiset työntekijät vieroksevat kausityötä huonopalkkaisena ja raskaana, mikä lisää ulkomaisen työvoiman kysyntää. Muun muassa automaation lisääntymisen myötä kasvavat ammattitaitovaatimukset ja kehittyvät työolosuhteet voivat kuitenkin lisätä alan houkuttelevuutta myös kotimaassa ja esimerkiksi työnjohtajien kysyntä tulee kasvamaan. Koulutuksen kyvystä vastata kasvaneisiin ammattitaitovaatimuksiin oltiin huolissaan koti- ja ulkomaisen työvoiman sekä työnjohtajien kohdalla. Työvoimavuokrausyritykset tulevat yleistymään alalla.

4.3 Maatalous- ja puutarhatyön kuormittavuuden kehittyminen lähivuosina

4.3.1 Fyysinen kuormitus

Asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan työn fyysisen kuormittavuuden kehittymistä maatalous-/puutarhatyötä tekevilla henkilöillä lähivuosina. Enemmistön mukaan fyysisesti kevyt työ tulee lisääntymään, keskiraskas fyysinen työ tulee pysymään ennallaan ja raskas fyysinen työ tulee vähenemään (taulukko 9).

Taulukko 9. Vastaukset kysymykseen: ”Miten arvioitte seuraavien, erityisesti työn fyysiseen kuormittavuuteen liittyvien, seikkojen kehittyvän maatalous-/puutarhatyötä tekevillä henkilöillä lähivuosina?”

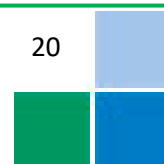
Kuormittava seikka ¹	vähenee voimakkaasti	vähenee jonkin verran	pysyy ennallaan	lisääntyy jonkin verran	lisääntyy voimakkaasti	jätän vastamatta
a) fyysisesti kevyt työ kuten valvonta- ja tarkkailutyö	0	1	2	20	9	0
b) keskiraskas fyysinen työ kuten tavanomaiset tuotantorakennusten puhtaanaapitotyöt	0	5	19	8	0	0
c) hengästymistä aiheuttava raskas fyysinen työ kuten toistuvat raskaiden taakkojen käsin suoritettavat nostot	5	23	4	0	0	0
d) toistotyö ²	0	11	11	9	1	0
e) pakkotahtinen työ (työn määräämä)	0	6	15	10	1	0
f) hankalat ja staattiset (paikallaan pysyvät) työasennot	0	14	12	5	1	0
g) fyysisen voiman käyttö	2	22	8	0	0	0
h) huonoissa/epämukavissa lämpöolosuhteissa (kylmä, kuuma, kostea, veto) työskenteleminen	0	12	19	1	0	0
i) työ traktoreilla ja muilla ajettavilla laitteilla	0	0	5	23	4	0
j) muu istumatyö kuten toimistotyö	0	0	3	27	2	0

¹ Trendit on tummennettu.

² Lyhyet, samanlaiset työvaiheet toistuvat lyhyin väliajoin.

Fyysisen voiman käytön arvioitiin vähenevän, mikä on linjassa edellisten vastausten kanssa. Toistotyön, hankalien ja staattisten työasentojen, pakkotahtisen työn sekä huonoissa/epämukavissa lämpöolosuhteissa työskentelemisen arvioitiin joko vähenevän tai pysyvän ennallaan. Työn traktoreilla tai muilla ajettavilla laitteilla ja muun istumatyön, kuten toimistotyön, arvioitiin lisääntyvän lähivuosina.

Liitteessä 9 on esitetty asiantuntijoiden arviot seikoista, jotka tulevat lähivuosina eniten fyysisesti kuormittamaan maatalous-/puutarhatyötä tekeviä henkilöitä. Kuormittavimmaksi (aleneva yleisyysjärjestys) arvioitiin työ traktoreilla ja muilla ajettavilla

laitteilla, toistotyö (lyhyet, samanlaiset työvaihteet toistuvat lyhyin väliajoin), fyysisesti kevyt työ, kuten valvonta ja tarkkailutyö, sekä keskiraskas fyysinen työ. Tuotantosuuntien arvioitiin kuitenkin poikkeavan toisistaan kuormittavimpien seikkojen suhteen. Fyysisen kuormittumisen tasaamiseksi työtehtäviä tulisi kierrättää.

4.3.2 Psykososiaalinen kuormitus

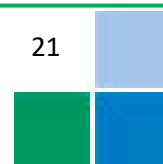
Seuraavaksi asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan työn psykososiaaliseen kuormittavuuteen liittyvien tekijöiden kehittymistä lähivuosina. Vastajille annettiin seuraava ohje: ”Psykososiaalisilla kuormitustekijöillä tarkoitetaan työn sisältöön ja järjestelyihin sekä työyhteisön sosiaaliseen toimivuuteen liittyviä tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa työntekijälle haitallista kuormitusta.” Kuormitustekijöiden arvioitiin pääsääntöisesti joko lisääntyvän tai pysyvän ennallaan lähivuosina. Ainoastaan työn monotonisuuden (yksitoikkoisuuden) ja arvostuksen puutteen arvioitiin enemmän vähenevän kuin pysyvän ennallaan (taulukko 10).

Taulukko 10. Vastaukset kysymykseen: ”Miten arvioitte seuraavien, erityisesti työn psykososiaaliseen kuormittavuuteen liittyvien, tekijöiden kehittyvän maatalous-/puutarhatyötä tekevillä henkilöillä lähivuosina?”

Kuormittava seikka ¹	vähenee voimakkaasti	vähenee jonkin verran	pysyy ennallaan	lisääntyy jonkin verran	lisääntyy voimakkaasti	jätän vastaamatta
a) jatkuva liiallinen työn määrä	0	5	10	15	2	0
b) kausittainen liiallinen työn määrä	0	1	10	17	4	0
c) töiden ajoittuminen normaalin työajan ulkopuolelle	0	1	15	12	4	0
d) työn sitovuus	0	5	19	6	2	0
e) työn kiireellisyys	0	1	18	10	3	0
f) työn vastuullisuus	0	0	5	18	9	0
g) hallinnollinen taakka ²	0	0	10	18	4	0
h) tuotannon taloudelliset haasteet	0	0	2	17	13	0
i) hallittava tietomäärä	0	0	0	18	14	0
j) työn monotonisuus	1	12	11	8	0	0
k) yksintyöskentely	0	7	12	10	3	0
l) sosiaalinen eristyneisyys	0	7	12	10	2	1
m) arvostuksen puute	1	11	9	5	1	5

¹ Trendit on tummennettu.

² Lainsäädännön velvoittamien tietojen toimittaminen.

Yksittäisten vastaajien mukaan ennallaan pysyviä tai yleistyviä seikkoja olivat myös:

- Työntajavastuut.
- Osa-aikaisilla yrittäjillä ylläpitämisolosuhteet ovat lyhytkestoisempia, mutta sivutoimimisena, usein illalla ja väsyneenä tehtynä, niillä on samanlaisia kuormittavia vaikutuksia.

Liitteessä 10 on esitetty asiantuntijoiden kommentit ja arviot tekijöistä, jotka tulevat lähivuosina eniten aiheuttamaan psykososiaalista kuormittumista maatalous-/puutarhatyötä tekeville henkilöille. Eniten kuormitusta aiheuttaviksi tekijöiksi (aleneva yleisyysjärjestys) arvioitiin tuotannon taloudelliset haasteet, hallittava tietomäärä, jatkuva liiallinen työn määrä ja hallinnollinen taakka eli lainsäädännön velvoittamien tietojen toimittaminen.

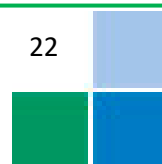
Asiantuntijoiden mukaan osa työn psykososiaalisista kuormitustekijöistä voi vahvistaa toistensa negatiivista vaikutusta. Kielteinen alan uutisointi, heikko talustilanne, vaikeudet ihmissuhteissa, yksinäisyys, eristäytyminen ja viljelijäammattin arvostuksen puute vaivaavat jossain määrin maatalousyrittäjiä. Toisaalta esitettiin arvioita, että alan arvostus on kasvanut. Sosiaaliset kontaktit ja vertaistuki ovat tärkeitä tekijöitä psykososiaalisten riskien ehkäisyssä. Yrityskoon kasvaessa muun muassa johtamistaitoihin kohdistuvat vaatimukset kasvavat, mikä tulee lähes uutena kuormitustekijänä osalle yrittäjistä.

4.3.3 Nelikenttätarkastelu työterveydestä ja työturvallisuudesta

Seuraavaksi asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan nelikenttätarkastelun avulla, mitä ovat suurimmat maatalous-/puutarhatyötä tekevien henkilöiden työterveyteen ja työturvallisuuteen kohdistuvat nykyiset a) vahvuudet ja b) heikkoudet sekä lähitulevaisuuden c) mahdollisuudet ja d) uhat. Liitteessä 11 on esitetty asiantuntijoiden arviot ja kommentteja edellä mainittuihin seikkoihin liittyen.

Nykyisiä **vahvuuksia**, joita kannattaa pyrkiä vahvistamaan ja hyödyntämään, ovat muun muassa työn monipuolisuus, vaihtelevuus, fyysinen aktiivisuus, mielekkyys, merkityksellisyys sekä luonnonläheisyys mukaan lukien eläinten kanssa työskentely ja työn tuloksen näkyminen, suhteellisen terveet elämäntavat (erityisesti vähäinen tupakointi ja alkoholin käyttö), erilaisten asiantuntijapalveluiden saatavuus, hyvä ammattitaito ja osaaminen, työolosuhteiden jatkuva kehittyminen, koneiden ja automaation käyttö sekä kotimaisen ruoan hyvän maineen edistäminen oman työn arvostus.

Nykyisiä **heikkouksia**, joita kannattaa pyrkiä korjaamaan ja parantamaan, ovat muun muassa yksin tekeminen, sosiaalinen eristyneisyys, suuret taloudelliset riskit, talousongelmat ja talous- sekä johtamistaitojen puute varsinkin laajentajilla, kiire, puutteet perehdyttämisessä, työn opastuksessa ja turvallisuusjohtamisessa/turvallisuuskulttuurissa, liiallinen työmäärä ja jaksamisongelmat, henkinen kuormitus ja stressin yleisyys, ylipainon yleisyys, työterveyshuollon tuloksellisuus (muuttuva toimijakenttä, vaihteleva laatu, aleneva liittymisaste), osalla kehnot työolosuhteet ja siihen tottuminen.

Lähitulevaisuuden **mahdollisuuksia**, joita kannattaa hyödyntää resurssien salliessa, olivat muun muassa erityisesti automaatiotekniikan käyttö erityisesti kuormittavissa ja vaarallisissa töissä, yritysyhteistyö ja muut sosiaaliset verkostot, urakointipalveluiden käyttö, tuotannollinen erikoistuminen, kuluttajien kasvava kiinnostus elintarvikkeita (eettisyys, puhtaus, lähiruoka) kohtaan (edellyttää viestintä- ja markkinointitaitoja) sekä riskienhallinnan kehittyminen ja oman työkyvyn johtaminen asiantuntijaorganisaatioiden avulla.

Lähitulevaisuuden **uhkia**, joihin kannattaa varautua, olivat muun muassa alkutuotannon taloudellisen tilanteen jatkuminen heikkona, sään yleistyvät ääri-ilmiöt, elintarviketuotannon vahveneva globalisoituminen, sote- ja maakuntauudistusten vaikutukset työhyvinvointia tukevien järjestelmien (lomitus, työterveyshuolto ja julkiset terveydenhoitopalvelut) toimintaan, lisääntyvä byrokratia ja vastuu, lisääntyvä istumatyö, uudet eläin- ja kasvitaudit, alan yrittäjien ikääntyminen, jaksamisongelmien paheneminen (edellä mainittuihin liittyen) ja alan kotimaisen tutkimusrahoituksen heikko tilanne.

4.4 Maatalous- ja puutarhatyön henkilöriskien kehittyminen lähivuosina

4.4.1 Työtapaturmat

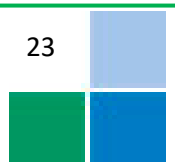
Asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan maatalous-/puutarhatyötä tekeville henkilöille vuosittain korvattavien työtapaturmien tapaturmasuhteen (tapaukset/henkilöt per vuosi) kehittymistä lähivuosina eri aiheuttajien mukaan tarkasteltuna. Aiheuttajalla tarkoitetaan vamman välitöntä tilastoitua aiheuttajaa.

Kotieläinten aiheuttamien työtapaturmien tapaturmasuhteen arvioitiin yleisimmin pienenevän lähitulevaisuudessa, mutta moni vastaaja arvioi kyseisen tapaturmasuhteen pysyvän ennallaan (taulukko 11). Kaikkien muiden lueteltujen aiheuttajien aiheuttamien työtapaturmien tapaturmasuhteen arvioitiin pysyvän ennallaan lähitulevaisuudessa. Arvioissa oli kuitenkin hajontaa: moni vastaaja arvioi, että myös viimeksi mainittujen – pois lukien kuljetusajoneuvot kuten traktorit – työtapaturmien tapaturmasuhde pienenesi lähitulevaisuudessa. Taulukon 11 aiheuttajat a–h ovat alenevassa yleisyysjärjestyksessä vuosittain korvattujen työtapaturmien määrän suhteen (Karttunen 2014).

Yksittäisten vastaajien mukaan yleistymiä seikkoja olivat myös:

- Mönkijät, kurotin, kuormaimet, suuret viljasiilot, viljan ja rehun käsittelykoneet, tieliikennevahingot.
- Sähkö; suoraan (sähköisku) ja epäsuoraan (tulipaloriski).

Liitteessä 12 on esitetty asiantuntijoiden kommentit ja arviot seikoista, jotka tulevat lähivuosina eniten uhkaamaan maataloustyötä tekevien henkilöiden työturvallisuutta. Uhkaavimmiksi (aleneva yleisyysjärjestys) arvioitiin (tuotantorakennusten ulkopuoliseen) ulkoiseen työympäristöön liittyvät tekijät, kuten maaston epätasaisuus tai liukkaus, äkilliset, oudot tai rasittavat työliikkeet tai -asennot, kuljetusajoneuvot, kuten traktorit, ja kotieläimet.

Kotieläinten aiheuttamien työtaturmien tapaturmasuhteen arvioitiin pienenevän kotieläintilojen määrän vähentyessä ja kotieläintuotantoa jatkavien tilojen tuotannon siirtyessä nykyaikaisiin työolosuhteisiin. Toisaalta tuotantotöiden koneellistaminen voi lisätä koneiden ja automaatiotekniikan aiheuttamaa työtaturmariskiä. Traktoreista aiheutuvan työtaturmariskin koettiin puolestaan olevan kasvussa, koska rakennekehityksen myötä tilakoko kasvaa ja tilusrakenne sirpaloituu. Taloudellisesti tiukat ajat hidastavat koneinvestointien tekoa ja vanhoilla koneilla työskentely voi lisätä riskejä. Ulkoiseen työympäristöön ja sen riskitekijöihin koettiin olevan rajalliset vaikutusmahdollisuudet.

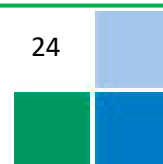
Taulukko 11. Vastaukset kysymykseen: ”Miten arvioitte maatalous-/puutarhatyötä tekeville henkilöille vuosittain korvattavien työtaturmien tapaturmasuhteen kehittyvän lähivuosina?”

Tapaturmasuhde työtaturmissa, joissa vamman välitön (tilastoitu) aiheuttaja on... ^{1,2}	piene- nee voi- mak- kaasti	piene- nee jonkin verran	py- syy en- nal- laan	kasvaa jonkin verran	kasvaa voi- mak- kaasti	jätän vas- taa- matta
a) kotieläin ³	1	12	10	3	0	1
b) ulkoinen työympäristö kuten maaston epätasaisuus tai liukkaus	0	7	22	2	0	1
c) rakennus tai rakenne kuten portaat, tikkaat, lattiat tai kulkuväylät	0	11	18	2	0	1
d) äkillinen, outo tai räsittävä työliike tai asento	0	9	18	4	0	1
e) kuljetusajoneuvo kuten traktori, peräkärry tai muu kuljetusajoneuvo	0	3	17	11	0	1
f) käsityökalu	0	9	20	2	0	1
g) muu kone tai laite kuten ruokinta- tai lannanpoistokone, kuljetin, nivelakseli, moottorisaha	0	7	20	4	0	1
h) peltoviljelykone kuten muokkaus-, kylvö-, sadonkorjuu- tai -käsittelykone mukaan lukien silpurit ja puimurit	0	8	16	6	0	2

¹ Trendit on tummennettu.

² Ohje: Tapaturmasuhde = tapaturmien määrä / työntekijöiden määrä per vuosi.

³ Tätä vaihtoehtoa ei kysytty puutarha-alan asiantuntijoilta.

4.4.2 Ammattitaudit ja muut työperäiset sairaudet

Asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan maatalous-/puutarhatyötä tekeville henkilöille korvattavien ammattitautien ja muiden työperäisten sairauksien ilmaantuvuuden (tapaukset/henkilöt per vuosi) kehittymistä lähivuosina. Taulukon 12 aiheuttajat a–e ovat alenevassa yleisyysjärjestyksessä vuosittain korvattujen ammattitautien määrän suhteen (Karttunen 2014).

Taulukko 12. Vastaukset kysymykseen: ”Miten arvioitte maatalous-/puutarhatyötä tekeville henkilöille vuosittain korvattavien ammattitautien ja muiden työperäisten sairauksien ilmaantuvuuden kehittyvän maatalous-/puutarhatuotannossa lähivuosina?”

Ilmaantuvuus ammattitau- deissa ja muissa työpe- räisissä sairauksissa, jotka kohdistuvat tai liit- tyvät... ^{1,2}	vähe- nee voi- mak- kaasti	vähe- nee jonkin verran	py- syy en- nal- laan	kasvaa jonkin verran	kasvaa voi- mak- kaasti	jätän vas- taa- matta
a) hengityselimiin (mm. ammattiaistma ja -nuha)	0	13	12	6	0	1
b) tuki- ja liikuntaelimiin (mm. rasitussairaudet)	0	8	12	11	0	1
c) ihoon (mm. kosketus- ja ärsytysihottuma)	0	11	11	9	0	1
d) kuuloelimiin (mm. meluvamma)	0	16	11	3	0	2
e) tartunta- ja loistautei- hin (mm. myyräkuume ja jänisrutto)	0	10	17	4	0	1

¹ Trendit on tummennettu.

² Ohje: Ilmaantuvuus = tapausten määrä / työntekijöiden määrä per vuosi.

Sairauksien ilmaantuvuuden kehittyminen lähivuosina jakoi mielipiteitä. Lähes yhtä usea arvioi, että hengityselimiin ja ihoon kohdistuvien sairauksien ilmaantuvuus vähenee tai pysyy ennallaan lähivuosina. Tuki- ja liikuntaelinsairauksien (tule-sairaudet) suhteen eniten sai kannatusta arvio niiden ilmaantuvuuden pysymisestä ennallaan. Sen sijaan kuuloelimiin kohdistuvien sairauksien ilmaantuvuuden arvioitiin vähenevän. Tartunta- ja loistautiin ilmaantuvuuden arvioitiin pysyvän ennallaan.

Liitteessä 13 on esitetty asiantuntijoiden kommentit ja arviot seikoista, jotka tulevat lähivuosina eniten uhkaamaan maataloustyötä tekevien henkilöiden työterveyttä. Uhkaavimmiksi (aleneva yleisyysjärjestys) arvioitiin tuki- ja liikuntaelimiin, hengityselimiin, ihoon ja kuuloelimiin kohdistuvat ammattitaudit ja muut työperäiset sairaudet.

Vuosittain korvattavien ammattitautien määrä on laskusuunnassa. Työolosuhteiden kehitys sekä tiedon ja henkilönsuojainten käytön lisääntyminen voivat vähentää ja altistusaikojen kasvaminen voi lisätä hengityselin- ja ihosairauksien lisäksi myös esimerkiksi meluvammojen ilmaantuvuutta. Tule-sairauksien arvioidaan säilyvän vähintään ennallaan, koska viljelijäväestö ikääntyy ja altistuu niille kaikissa tilan

töissä. Yleisen rakennekehityksen arvioidaan lisäävän erityisesti traktoritöistä aiheutuvaa keuhotärinää, mikä on tule-sairauksien riskitekijä. Punkkien levittämien sairauksien arvioitiin yleistyvän ”luonnossa” työtä tekevien keskuudessa.

4.5 Toimenpiteet ja tiedontarpeet lähivuosina

4.5.1 Maatalous- ja puutarhayrityksen työterveys- ja työturvallisuuskulttuuri

Seuraavaksi asiantuntijoita pyydettiin selittämään omin sanoin, mitä maatalous-/puutarhayrityksen työterveys- ja työturvallisuuskulttuuri heidän mielestään tarkoittaa. Merkille pantavaa on, että työterveys- ja työturvallisuuskulttuuri -käsitteen (*occupational health and safety culture*) käyttö ei ole yhtä yleistä Suomessa kuin ulkomailla. Käsitteelle ei löydy koti- tai ulkomaista vakiintunutta määritelmää.

Liitteessä 14 on asiantuntijoiden alkuperäiset vastaukset tähän kysymykseen. Suurimmassa osassa vastauksia mainittiin samoja maatalous-/puutarhayrityksen työterveyteen ja työturvallisuuteen liittyviä seikkoja: asenne, suhtautuminen, tavoitteet, toimintatavat, ennakointi, etukäteen miettiminen, kehittäminen, järjestelmällisyys, mittaaminen, kartoittaminen, konkreettinen tekeminen, kommunikointi, seuranta, suunnittelu, johtaminen, toisista huolehtiminen, merkityksen ymmärtäminen, opiksi ottaminen, sisällyttäminen toimintastrategiaan, kokonaisvaltaisuus.

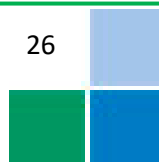
Monissa vastauksissa oli lueteltu myös konkreettisia toimenpiteitä kuten työterveyshuoltoon kuuluminen, tilakohtaisten SOP-työohjeiden (Standard Operating Procedure) laadinta, työskentelyasentojen miettiminen, työn tauottaminen, omasta kunnosta huolehtiminen, henkilönsuojainten käyttö ja työympäristön kunnossapito. Vastaukset olivat kaiken kaikkiaan samansuuntaisia, mutta hyvin kirjavia.

4.5.2 Esteet ja kannustimet työolosuhteiden kehittämiseksi

Asiantuntijoilta tiedusteltiin, mitkä seikat ovat heidän mielestään toisaalta keskeisiä esteitä ja toisaalta keskeisiä kannustimia työolosuhteiden kehittämiseksi maatalous-/puutarhayrityksissä. Liitteessä 15 on asiantuntijoiden alkuperäiset vastaukset tähän kysymykseen.

Esteissä nousi esille erityisesti kolme teemaa: talous, aika ja asenne. Taluspaineiden ja taloudellisten resurssien puutteen sekä kiireen, ajan puutteen ja jaksamongelmien koettiin hidastavan tai estävän työolosuhteita kehittäviä investointeja, joiden vaikutus näkyy usein vasta ajan kuluessa. Lisäksi aiheeseen liittyvän tiedon puutteen, tilasokeuden ja totumuksen arvioitiin vaikuttavan negatiivisesti yrittäjän asenteeseen ja motivaatioon kehittää työolosuhteita.

Kannustimissa nousi esille neljä toisiinsa yhteydessä olevaa teemaa: työ, talous, hyvinvointi ja imago. Työolosuhteiden kehittämisen arvioidaan lisäävän työn tuottavuutta, sujuvuutta ja laatua, alentavan tuotannon yksikkökustannuksia, vakuutusmaksuja ja työn kuormittavuutta, lisäävän työn miellyttävyyttä ja omaa sekä läheisten työterveyttä ja työturvallisuutta sekä parantavan yrityksen/alan julkisuuskuva.

4.5.3 Eri tahoilta tarvittavat toimenpiteet

Maatalous- ja puutarhayrittäjät

Seuraavaksi tiedusteltiin, mitkä ovat asiantuntijoiden mielestä lähivuosina tärkeimmät **maatalous-/puutarhayrittäjien omassa päätösvallassa** olevat toimenpiteet a) työtaturmien sekä b) ammattitautien ja muiden työperäisten sairauksien torjumiseksi ja c) fyysisten sekä d) psykososiaalisten kuormitustekijöiden hallitsemiseksi? Liitteessä 16 on alkuperäiset vastaukset näihin kysymyksiin.

Asiantuntijoiden mielestä muun muassa asenne työturvallisuutta kohtaan, töiden ja työmenetelmien suunnittelu ja kehittäminen, työn järjestelmällinen ja jatkuva riskienhallinta (vaaranpaikkojen tunnistaminen ja torjunta) sekä työtaturmista ja läheltä piti -tilanteista opiksi ottaminen ovat tärkeitä maatalousyrittäjien omassa päätösvallassa olevia keinoja työtaturmien torjumiseksi. Myös avoimuus yrityksen turvallisuuskulttuurin luomiselle ja kehittämiselle tuotiin esille.

Myös ammattitautien ja muiden työperäisten sairauksien torjunnassa tuotiin esille asenne työterveyttä kohtaan, töiden ja työmenetelmien suunnittelu ja kehittäminen siten, että altisteet ja kuormittuminen vähenevät, yhteistyö työterveyshuollon kanssa sekä lisäksi henkilökohtaisten suojaimien käyttö, jolla täydennetään työolojen kehittämistä.

Fyysisten kuormitustekijöiden hallinnassa korostettiin muun muassa töiden, työmenetelmien ja työasentojen suunnittelua ja kehittämistä, kuten raskaimpien töiden ja toistotöiden koneellistamista, automatisointia ja apuvälineiden käyttöä, yhteistyötä työterveyshuollon kanssa sekä omasta fyysisestä kunnosta huolehtimista.

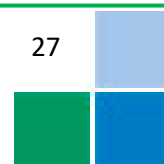
Työhön ja vapaa-aikaan liittyvien verkostojen/yhteisöllisyyden luonti ja ylläpito, harrastuksista, levosta ja vapaa-ajasta huolehtiminen sekä työterveyshuoltopalveluiden käyttö arvioitiin puolestaan keskeisiksi seikoiksi psykososiaalisten kuormitustekijöiden hallinnassa. Yrittäjien tulisi myös itse olla nykyistä tiedostavampia psykososiaalista kuormitustekijöistä (tekijät, aiheuttajat, oireet, hallinta ja torjunta).

Maatalouslomittajat ja palkkatyöntekijät

Jatkokysymyksessä tiedusteltiin, mitkä ovat lähivuosina tärkeimmät **maatalouslomittajien** (tätä vaihtoehtoa ei kysytty puutarha-alan asiantuntijoilta) ja **palkkatyöntekijöiden omassa päätösvallassa** olevat toimenpiteet edellä mainittujen seikkojen torjumiseksi tai hallitsemiseksi. Liitteessä 17 on alkuperäiset vastaukset näihin kysymyksiin.

Asiantuntijoiden mielestä muun muassa asenne ja kouluttautuminen, harkitsevuus ja huolellisuus töissä sekä aktiivisuus oman ja toisten työturvallisuuden edistämiseksi mukaan lukien omasta työkyvystä ja riittävästä levosta huolehtiminen sekä (asianmukaisten) työohjeiden noudattaminen ovat tärkeitä maatalouslomittajien ja palkkatyöntekijöiden omassa päätösvallassa olevia keinoja työtaturmien torjumiseksi.

Ammattitautien ja muiden työperäisten sairauksien torjunnassa tuotiin myös esille kouluttautuminen ja aktiivisuus työterveyden edistämiseksi mukaan lukien tode-

tuista terveystarpeista raportointi ja työohjeiden noudattaminen. Tämän lisäksi tuotiin esille muun muassa henkilökohtaisten suojaimien ja asianmukaisen työvaatetuksen käyttö, joilla voidaan täydentää työolosuhteiden kehittämistä.

Fyysisten kuormitustekijöiden hallinnassa korostettiin muun muassa järkevien työtapojen ja -asentojen valintaa, riittävästi levosta ja fyysisestä kunnosta huolehtimista, avointa yhteistyötä yrittäjän kanssa sekä kouluttautumista ja ammattitaidon ylläpitoa.

Työhön ja vapaa-aikaan liittyvien verkostojen luonti ja ylläpito, harrastuksista, levosta ja vapaa-ajasta huolehtiminen sekä avoimesta keskusteluyhteydestä työnantajan ja työtovereiden suuntaan huolehtiminen olivat puolestaan keskeisiä seikkoja psykososiaalisten kuormitustekijöiden hallinnassa.

Maatalous- ja puutarha-alan organisaatiot

Kolmanneksi tiedusteltiin, mitkä ovat lähivuosina tärkeimmät maatalous-/puutarha-alalla toimivien **organisaatioiden päätösvallassa** olevat toimenpiteet ja toimenpiteiden toteuttajatahot edellä mainittujen seikkojen torjumiseksi tai hallitsemiseksi. Liitteessä 18 on alkuperäiset vastaukset näihin kysymyksiin.

Asiantuntijoiden mielestä nykyaikaisia keinoja ja kanavia hyödyntävä tiedotus, ammatillinen perus- ja jatkokoulutus, neuvonta ja tutkimus niitä tälläkin hetkellä toteuttavine organisaatioineen, yritysکوhtainen kehitystyö, jatkuva työturvallisuusasioiden esillä pitäminen eri kanavilla ja erityisesti alan tutkimuksen rahoituksen turvaaminen ovat keskeisiä keinoja työtapaturmien torjumiseksi.

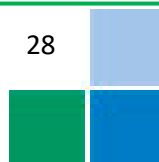
Myös ammattitautien ja muiden työperäisten sairauksien torjunnassa tuotiin esille tiedotus, koulutus, neuvonta ja tutkimus niitä toteuttavine organisaatioineen sekä alalla tehtävän työn rahoituksen turvaaminen jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Lisäksi tuotiin esille osaavan työvoiman koulutuksen ja yritysten riskikartoituksen tehostaminen.

Fyysisten ja myös psykososiaalisten kuormitustekijöiden hallinnassa korostettiin samoja seikkoja kuin edellä. Alalla toimivien organisaatioiden tulisi myös kiinnittää lisää huomiota psykososiaalisten kuormitustekijöiden torjuntaan: muun muassa yrittäjäverkostoja tulisi kehittää. Työterveyshuoltopalveluiden – erityisesti tilakäyntien – roolia korostettiin muun muassa tilojen riskikartoituksen tukena riskitekijöiden torjunnassa ja kuormitustekijöiden hallinnassa.

4.5.4 Lisätiedontarpeet, tiedonvälityskanavat, vapaat kommentit

Liitteessä 19 on alkuperäiset vastaukset kysymyksiin ”Mistä maatalous-/puutarhatyötä tekevien henkilöiden työterveyteen ja työturvallisuuteen liittyvästä seikasta tai aihealueesta haluaisitte saada lisää tietoa?” ja ”Missä muodossa ja mitä kanavia myöten haluaisitte saada edellä mainitsemaanne tietoa?”

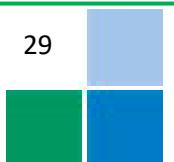
Vastaajat halusivat lisää tietoa useista eri seikoista, joista mainittakoon psykososiaalisen työhyvinvoinnin kehittäminen, maatalousyrittäjien työterveyshuollon palveluiden, kuten tilakäyntien, kehittäminen erityisesti tulevan sote-uudistuksen yhteydessä,

mitä suomen- ja ruotsinkieliset maatalousyrittäjät voisivat oppia toisiltaan työhyvinvointiin liittyen, tuotantoprosessien automatisoinnin vaikutukset, uudet keinot työtaturmien torjunnassa, kuten työkalut työtaturmien ja läheltä piti -tapausten kirjaamiseen, sekä alan työhyvinvoinnin kehittyminen muihin toimialoihin verrattuna.

Alan työhyvinvointia koskevassa tiedottamisessa tulee puolestaan pyrkiä aikaisempaa vahvemmin sähköisen ja vapaasti kaikkien saatavilla olevan materiaalin tuottamiseen. Myös perinteisille keinoille, kuten ammattilehtiartikkeleille ja seminaariesityksille on tarvetta. Materiaalin laatu ja julkaisukanava voi vaihdella aiheen ja kohderyhmien mukaan, mutta myös sosiaalinen media olisi hyvä ottaa haltuun.

Kyselyn lopuksi vastaajilla oli mahdollisuus antaa vapaita kommentteja kyselyyn ja sen aihealueeseen liittyen. Liitteessä 20 on alkuperäiset vapaat kommentit. Kyselyä pidettiin ajankohtaisena ja aihetta tärkeänä. Kyselyn rakenteen ei koettu mahdollistavan vastausten riittävää räätälöintiä tietyissä kysymyksissä.

5 Tulosten yhteenveto, johtopäätökset ja suositukset

Tässä tutkimuksessa selvitettiin maa- ja puutarhataloudessa työskentelevien henkilöiden – yrittäjien, lomittajien ja palkattujen työntekijöiden – työterveyteen ja työturvallisuuteen liittyviä trendejä alan rakennekehityksen erityispiirteiden valossa. Tulosten perusteella esitetään suosituksia toimenpiteistä alalla työskentelevien työhyvinvoinnin edistämiseksi aikavälillä 2018–2025.

Tutkimuksessa toteutettiin kaksi sähköistä kyselyä, joihin vastaajat (n=32) olivat maatalous- ja puutarha-alan tutkimusta, yliopisto- ja ammattikorkeakoulutusta, asiantuntijapalveluita, edunvalvontaa, hallintoa ja vakuutustoimintaa edustavia asiantuntijoita sekä alan luottamustehtävissä toimivia maatalousyrittäjiä. Tutkimusryhmän jäsenet vastasivat kyselyyn tutkimussektorin edustajina.

Rakennekehityksen arvioitiin joko kiihtyvän tai pysyvän vähintään nykyisenlaisena lähivuosina (2018–2025), mikä on linjassa uusimman tilastollisen rakenne-ennusteen kanssa. Talousongelmien vuoksi maatalous- ja puutarhatuotannon kustannustehokkuuden kasvattaminen on tarpeen. Kannattavuutta haetaan myös erikoistumalla ja harjoittamalla tuotteiden suoramyyntiä tilalta tai lähiruokaryhmien kautta.

Yhden tai kahden yrittäjän voimin toimivista yrityksistä ollaan siirtymässä kiihtyvällä tahdilla kohti yhtymä- ja yhtiömuotoisia yrityksiä. Luonnonmukaista tuotantoa ja/tai monialaista yritystoimintaa harjoittavien yritysten suhteellinen osuus tulee kasvamaan. Kasvava osa jatkavista yrityksistä on sivutoimisia ja harjoittaa kasvintuotantoa ja/tai metsätaloutta. Alan yritykset tulevat myös lähivuosina olemaan hyvin monimuotoisia omistuspohjan, tuotannon, työolosuhteiden ja tulolähteiden suhteen.

Maatalousyrittäjien työpanos metsätöissä tulee keskimäärin jatkamaan vähenemistään. Kuitenkin samaan aikaan osalla tiloista saattaa resursseja vapautua kotieläintuotannosta esimerkiksi metsätöihin ja osalla tiloista on puolestaan keskitytty niihin. Esimerkiksi taimikonhoitotyöt saatetaan kokea mielekkäiksi, ja ne voivat edelleen säilyä usealla tilalla itse tehtävien töiden joukossa. Vakuutustilastojen mukaan metsätöissä sattuvien työtapaturmien tapaturmasuhde ei ole pienentynyt. Metsätöiden työturvallisuutta tulee jatkossa tarkastella yksityiskohtaisemmin.

Urakointi-/työpalveluiden käytön sekä yritys- ja verkostoyhteistyön harjoittamisen arvioidaan lisääntyvän rakennekehityksen etenemisen myötä, koska tuotantoresurssit ja investoinnit (mm. työvoima, osaaminen, rakennukset, koneet) on priorisoitava yrityksen ydintoimintaan. Tämä merkitsee palveluiden tarjoajille suurempaa työpanosta asiakasta kohti ja yritys yhteistyölle sen monipuolistumista ja vahvistumista.

Urakointi-/työpalveluiden käyttö säästää ennen kaikkea aikaa ja myös kustannuksia, jos vaihtoehtona on investoinnit omiin koneisiin. Yritysyhteistyössä korostetaan taloudellisten etujen ja ajansäästön lisäksi myös henkisiä etuja. Palveluiden ja yhteistyön kysyntää ja tarjontaa sekä koettuja hyötyjä ja haasteita tulee jatkossa tarkastella yksityiskohtaisemmin. Ne ovat keskeisimpiä yrittäjän omassa päätösvallassa olevia keinoja työhyvinvoinnin edistämässä.

Maatalouslomittajien kokonaismäärä vähenee maatalousyritysten määrän vähentyessä ja jäljelle jäävät lomittajat ovat kasvavassa määrin ulkomaalaistaustaisia ja yrittäjälomittajia. Lomituspalveluiden tarjoamisen uudet tavat (yrittäjälomittajat,

monialayrittäjät ja työvoimavuokrausyritykset) lisännevät lomittajien ammattitaitoa, mutta myös koulutusta tulee kehittää. Laajentavilla tiloilla on tarvetta ammattitaitoisille lomittajille, joista osa saatetaan lopulta palkata tilalle työntekijäksi. Suositusta rengaslomitusta kannattaa ylläpitää.

Kotimaisen työvoiman määrän arvioidaan vähenevän ja ulkomaalaistaustaisen työvoiman sekä työnjohtajien ja yhteisten työntekijöiden määrän arvioidaan kasvavan. Työvoiman välitys tulee siirtymään osittain yrityksiin. Kasvavien ammattitaitovaatimusten ja kehittyvien työolosuhteiden myötä alan houkuttelevuus voi lisääntyä myös kotimaassa. Ammatillisen koulutuksen kehitystä kuitenkin tarvitaan.

Alan työterveys- ja työturvallisuuskulttuuri -käsitteellä (turvallisuuskulttuurin osa-alue) ymmärretään pääsääntöisesti samankaltaisia seikkoja. Vastausten kirjosta käy kuitenkin ilmi, että turvallisuuskulttuurin määrittely ja sen osa-alueiden kehittämiskeinojen tarkempi selvitys ovat tarpeen. Systemaattinen riskienhallinta ja siihen liittyvät johtamisen välineet on havaittu hyväksi keinoksi edistää ja kehittää turvallisuuskulttuuria eri toimialoilla. Riskienhallinnan keinojen soveltamista maatalouteen tulee jatkaa ja edistää. Hyvä turvallisuuskulttuuri on osa ammattimaista yritystoimintaa.

Fyysisesti raskasta käsityövaltaista työtä ja hankalia työasentoja korvaava koneellistaminen ja automatisointi yleistyvät ja auttavat myös työmäärän hallinnassa. Ajaminen ja muu istumatyö, toistotyö, fyysisesti kevyt valvonta- ja tarkkailutyö sekä keskiraskas työ tulevat sen sijaan kuormittamaan alalla työtä tekeviä henkilöitä myös lähivuosina. Fyysisen kuormittumisen tasaamiseksi työtehtäviä tulee muun muassa kierrättää ja tauottaa. Istumatyön haittojen vähentämistä tulee selvittää lisää.

Monet työn psykososiaalisista kuormitustekijöistä, kuten tuotannon taloudelliset haasteet, hallittava tietomäärä, jatkuva liiallinen työn määrä ja hallinnollinen taakka, tulevat lisääntymään. Osa psykososiaalisista kuormitustekijöistä voi vahvistaa toistensa negatiivista vaikutusta. Psykososiaalisten kuormitustekijöiden merkitys työhyvinvoinnille kasvaa. Työn ja työn hallintataitojen kehittäminen auttaa myös psykososiaalisten kuormitustekijöiden kontrolloinnissa.

Yrittäjiä tulee kannustaa tuotantoprosessien, ostopalveluiden, yritysyhteistyön ja muiden sosiaalisten verkostojen kehittämiseen sekä omasta fyysisestä ja psyykkisestä kunnosta huolehtimiseen. Asiantuntijapalvelut ja yrittäjien ammattitaito ovat tässä avuksi. Samat toimenpiteet edistävät myös muiden alalla työtä tekevien työhyvinvointia. Yrittäjän työn positiivisia piirteitä, kuten työn vaihtelevuutta, luonnonläheisyyttä ja työn tuloksen välitöntä näkymistä, tulee tuoda esille ja vahvistaa. Positiivinen uutisointi vauhdittaisi alan sisäisen ja ulkoisen arvostuksen paranemista.

Henkilönsuojaimien käyttö on yleistynyt ainakin päätoimisilla yrittäjillä. Kotieläintuotantoa laajentavilla tiloilla työolosuhteet tyypillisesti paranevat. Kotieläinten aiheuttamien työtapaturmien tapaturmasuhteen arvioidaan laskevan. Myös kotieläinten hoitotoihin liittyvien hengityselin- ja ihosairauksien ilmaantuvuus voi laskea, jos altistusajan mahdollinen lisäys ei kumoa suojelevia tekijöitä. Tuki- ja liikuntaelinsairaudet ja -oireet ovat maatalousyrittäjillä yleisiä ja niiden määrän arvioidaan säilyvän ennallaan, koska yrittäjät ikääntyvät ja altistuvat niille kaikissa töissä.

Maatalous- ja puutarhayritysten työolosuhteiden kehittämistä estävät osin samat seikat, joiden tulisi kannustaa kehittämään työolosuhteita. Kannustimien – työn luonteen ja tuottavuuden, talouden ja hyvinvoinnin sekä alan imagon kehittymisen

– keskinäinen yhteys on tuotava alan yrittäjille selvästi esille käytännönläheisten esimerkkien avulla.

Alan yrityksiin liittyviin tukiin sekä lakisääteisiin ja vapaaehtoiisiin vakuutuksiin liitettävissä olevien kannustimien mahdollisuuksia työolosuhteiden kehittämässä tulee selvittää. Maassamme toteutettujen vakuutusuudistusten vaikutusta korvattujen työtapaturmien ja ammattitautien määrään ja laatuun (erityisesti aliraportointiin) tulee myös selvittää.

Yrittäjien asenne vahvistaa tai rapauttaa perustan heidän työhyvinvoinnilleen ja yrityksen turvallisuuskulttuurille – kaikissa alan yrityksissä niiden elinkaaren vaiheesta riippumatta voidaan kehittää työolosuhteita. Asenteeseen voidaan vaikuttaa omien ja toisten kokemusten ja mielipiteiden lisäksi koulutuksella, tiedotuksella ja asiantuntijapalveluilla, jotka tarvitsevat tutkittua tietoa. Kun asenne on kunnossa, seuraavia toimenpiteitä ovat muun muassa työn sekä työhön ja vapaa-aikaan kuuluvien verkostojen kehittäminen sekä omasta fyysisestä ja psyykkisestä kunnosta huolehtiminen.

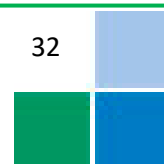
Myös lomittajat ja palkkatyöntekijät voivat vaikuttaa työhyvinvointiinsa muun muassa kouluttautumalla, ylläpitämällä ammattitaitoaan ja huolehtimalla kunnostaan. Työpaikkansa työympäristöön he voivat vaikuttaa vain välillisesti, missä auttaa rakentavan keskusteluyhteyden ylläpitäminen yrittäjään tai työnantajaan.

Tutkimusta, koulutusta ja asiantuntijapalveluita toteuttavat organisaatiot ovat avainasemassa alan työhyvinvoinnin edistämässä. Osapuolien resurssien turvaaminen ja keskinäisen sekä kansainvälisen yhteistyön kehittäminen on tärkeää. Alan työhyvinvointiin liittyvää yliopistotason tutkimusta ja koulutusta on syytä vahvistaa.

Asiantuntijat kaipaavat lisää tietoa muun muassa psykososiaalisen työhyvinvoinnin ja työterveyshuoltopalveluiden kehittämiseen erityisesti sähköisen ja vapaasti saatavilla olevan materiaalin muodossa. Maamme maa- ja puutarhatalouden monimuotoinen rakenne on otettava huomioon alan työhyvinvointia koskevissa toimenpiteissä, joita on räätälöitävä vastaamaan eri kohderyhmien erilaisia tarpeita.

Tulosten yhteenvetona listataan 12 alalla työskentelevien henkilöiden työhyvinvointiin lähivuosina liittyvää ja toimenpiteitä vaativaa seikkaa (ei tärkeysjärjestyksessä): 1) yritys-/verkostoyhteistyön ja urakointi-/työpalveluiden kehittäminen, 2) työturvallisuus metsätoissa, 3) lomittajien ja palkkatyövoiman koulutus, 4) systemaattisen riskienhallinnan ja turvallisuuskulttuurin kehittäminen, 5) tuki- ja liikuntaelinsairauksien torjunta, 6) istumatyön haittojen vähentäminen, 7) psykososiaalisten kuormitustekijöiden hallinta, 8) positiivisten, suojelevien tekijöiden selvittäminen ja esille tuonti, 9) vakuutusuudistusten vaikutusten selvittäminen, 10) tuki- ja vakuutus-tekniikkien kannustimien kehittäminen, 11) työn hallinnan vahvistaminen ja 12) yritysten monimuotoisuuden huomioon ottaminen toimenpiteissä.

Tulosten pohjalta tutkimusryhmä muodosti vision luonnonvara-alan työhyvinvoinnista vuonna 2025: Maatalous- ja puutarha-alalla kiihtyneen rakennekehityksen myötä yhä merkittävämpi osa tuotannosta tulee yhä harvemmista ja suuremmista yrityksistä, jotka ovat monipuolisesti verkottuneita. Ydintoimintaansa keskittyneissä ja myös niitä tukevissa alan yrityksissä kehitetään jatkuvasti muun muassa johtamista ja työolosuhteita osana systemaattista riskienhallintaa. Alalla työskentelevien henkilöiden työterveys ja työturvallisuus on keskimäärin jatkanut paraneamista, mutta erityisesti työn psykososiaaliset kuormitustekijät tuottavat haasteita.

Lähteet

- Elstob, T. ja Palva, R. 2014. Hevosen lannan käsittelyn työmenetelmiä. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (656) 5: 1–8.
- Kallioniemi, M.K., Simola, A., Kinnunen, B., Kymäläinen, H.-R. 2011. Stress in farm entrepreneurs. Teoksessa: Langan-Fox, J. ja Cooper, C.L. (toim.). Handbook of Stress in the Occupations: 385–406.
- Karttunen, J. 2014. Clustering of occupational injuries, diseases, and disability in Finnish farmers – an opportunity for targeted prevention. Doctoral Thesis in Agrotechnology. Department of Agricultural Sciences. Publications 23: 1–65. Saatavana internetistä: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/42427>
- Karttunen, J. 2015. Maidontuottajan työterveys ja -turvallisuus automaattilypsyssä. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (660) 2: 1–12. Saatavana internetistä: <http://www.tts-nyt.fi/images/julkaisut/tiedostot/mati660.pdf>
- Kivinen, T. ja Lätti, M. 2011. Huolto- ja korjaustilojen toteutusmalleja maatiloille. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (628) 1: 1–8. Saatavana internetistä: <http://www.tts-nyt.fi/images/julkaisut/tiedostot/mati628.pdf>
- Lehtonen, H., Niskanen, O., Karhula, T. ja Jansik, C. 2017. Maatalouden rakennekehitys ja investointitarve vuoteen 2030. Markkinaskenaarioiden vaikutus maatalouden tuotantorakenteeseen. Luonnonvarakeskus. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 19: 1–57. Saatavana internetistä: <http://jukuri.luke.fi/handle/10024/538895>
- Leppälä, J. 2016. Systematic risk management on farms. Department of Industrial Engineering and Management. Doctoral Dissertations 17: 1–64. Saatavana internetistä: <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/19545>
- Leppälä, J., Lätti, M., Smeds, P. ja Väre, M. (toim.). 2013. Työvoiman ja työmäärän hallinta maatalousyrittäjän jaksamisen ja hyvinvoinnin turvaajina. MTT Raportti 117: 1–77. Saatavana internetistä: <https://jukuri.luke.fi/handle/10024/481545>
- Leppälä, J., Nysand, M., Ronkainen, A., Kauppi, K., Tuunanen, L., Suokannas, A., Mäittä, J., Kotilainen, E. ja Rautiainen, R. 2016. Maatalouskoneiden turvallisuusriskien hallinta. Luonnonvarakeskus. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 43: 1–85. Saatavana internetistä: <http://jukuri.luke.fi/handle/10024/537287>
- Luke. 2017a. Luonnonvarakeskus. Tilastotietokanta. Maataloustilastot. Saatavana internetistä: <http://stat.luke.fi/>
- Luke. 2017b. Luonnonvarakeskus. Taloustohtori. Maatalouden rakennekehitysennuste. Saatavana internetistä: <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/rakennekehitysennuste/aikasarja/tukialueet>
- Lätti, M. 2015. Yhteisnavetta tuotannon jatkamisen vaihtoehtona – vaikutuksia ja huomioon otettavia asioita. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (664) 6: 1–12. Saatavana internetistä: <http://www.tts-nyt.fi/images/julkaisut/tiedostot/mati664.pdf>
- Lätti, M. ja Hartikainen, M. 2013a. Ruokintalaitteiden toimintavarmuus suurilla nautakarjatiljoilla. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (646) 4: 1–12. Saatavana internetistä: <http://www.tts-nyt.fi/images/julkaisut/tiedostot/mati646.pdf>

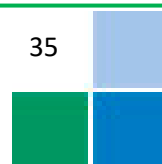

- Lätti, M. ja Hartikainen, M. 2013b. Nautakarjan ruokintalaitteiden käytössä esiintyviä ongelmia. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (647) 5: 1–8. Saatavana internetistä: <http://www.tts-nyt.fi/images/julkaisut/tiedostot/mati647.pdf>
- Lätti, M. ja Tuure, V.-M. 2013. Opas työnopastukseen maataloilla. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (651) 9: 1–8. Saatavana internetistä: <http://www.tts-nyt.fi/images/julkaisut/tiedostot/mati651.pdf>
- Lätti, M. ja Jauhiainen, S. 2014. Maatalouden kone- ja laitehäiriöt – ehkäisykeinoja ja toimintaohjeita. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (652): 1–8. Saatavana internetistä: <http://www.tts-nyt.fi/images/julkaisut/tiedostot/mati652.pdf>
- Mattila, T., Sinisalo, A. ja Lätti, M. (toim.). 2010. Työntekijöiden perehdyttäminen ja työnopastus puutarha- ja maataloustuotannossa. TTS tutkimuksen raportteja ja oppaita 43: 1–96. Saatavana internetistä: <http://www.tts-nyt.fi/images/julkaisut/tiedostot/tr43.pdf>
- Mela. 2017a. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Eläkevakuutus, Tapaturmavakuutus ja Maatalouslomitus. Saatavana internetistä: <https://www.mela.fi/fi>
- Mela. 2017b. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Tilastot. Aikasarjat. Vakuutukset > Vakuutettujen maatalousyrittäjien lukumäärä vuoden lopussa ja MATA-vahingot > MATA-vahingot 1.7.1982–31.12.2016. Saatavana internetistä: <http://asp.hci.fi/mela/tilastot.nsf/Aikasarjat?OpenView>
- Niemi, J., Lehtonen, H., Liesivaara, P., Huan-Niemi, E., Kettunen, L., Kässi, P. ja Toikkanen, H. 2014. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka vuosina 2014–2020 ja Suomen maatalous. MTT Raportti 130: 1–65. Saatavana internetistä: <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti130.pdf>
- Perkiö-Mäkelä, M., Hirvonen, M., Kinnunen, B., Koponen, M., Louhelainen, K., Mäittä, J., Sipponen, J., ja Torpström, A. 2016. Työterveys ja maatalous Suomessa 2014. Työterveyslaitos. 194 s. Saatavana internetistä: <https://www.julkari.fi/handle/10024/130362>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Työhyvinvointi. Saatavana internetistä: <http://stm.fi/tyohyvinvointi>
- Suutarinen, J., Karttunen, J., Tuure, V.-M., Rikkonen, P., Rautiainen, R., Louhelainen, K., Mattila, T. ja Pehkonen, A. 2008. Kestävän maatalouden työturvallisuuden, -hyvinvoinnin ja -terveyden muutostekijät ja tutkimusalan kehitystarpeet 2008–2015. Maa- ja elintarviketalous 127: 1–77. Saatavana internetistä: <http://www.mtt.fi/met/pdf/met127.pdf>
- Tuure, V.-M. 2017a. Maatalouskoneilla liikenteessä. Opas turvalliseen liikkumiseen. Työtehoseuran julkaisuja 426: 1–23. Saatavana internetistä: <http://www.tts.fi/ed/tj426/#/article/1/page/1>
- Tuure, V.-M. 2017b. Maatalouskoneet liikenteessä. Liikennetilanteiden ennakointi. Työtehoseuran julkaisuja 427: 1–20. Saatavana internetistä: <http://www.tts.fi/ed/tj427/#/article/1/page/1>
- Tuure, V.-M., Lätti, M. ja Elstob, T. 2012. Traktorin taakseajolaitteiston edut – esimerkkinä nurmen niitto. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (639) 4: 1–6. Saatavana internetistä: <http://www.tts-nyt.fi/images/julkaisut/tiedostot/mati639.pdf>
- Tuure, V.-M., Lätti, M. ja Pyykkönen, P. 2013. Viljelijän oman työvoiman riittävyys maitotilalla. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (649) 7: 1–12. Saatavana internetistä:

<http://www.tts-nyt.fi/images/julkaisut/tiedostot/mati649.pdf>

Työterveyslaitos. 2012. Maatalousyrittäjien työterveyshuolto. Terveenä työssä – elämä hallinnassa. Tietokortti 12: 1–2. Saatavana internetistä: <https://www.ttl.fi/wp-content/uploads/2017/01/Maatalousyrittajien-tyoterveyshuolto.pdf>

Työterveyslaitos. 2017b. Työhyvinvointi. Saatavana internetistä: <https://www.ttl.fi/tyoyhteiso/tyohyvinvointi/>

Liitteet

Liite 1. Mitä arvioitte maa-/puutarhatalouden rakennekehitykselle tapahtuvan lähivuosina?

Perusteluja sille, että rakennekehitys hidastuu:

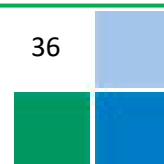
- Tilojen määrän lasku pysähtyy 35 000–40 000 tilaan ja tilakoko on keskimäärin 50–60 ha.
- Muutos on nyt niin nopeaa.

Perusteluja sille, että rakennekehitys pysyy ennallaan:

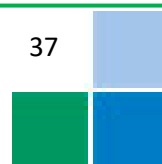
- Kotieläintuotantoa harjoittavien määrä vähenee ja siirtyvät viljan viljelyyn. Suurelle muutokselle ei näy perusteita.
- Polarisaatio jatkuu: jatkossa meillä pienempiä osa-aikaisia (kasvinviljely?) tiloja ja isoja kotieläin- ja monialaisia tiloja.
- Aktiivitulojen määrä supistuu nykyisellä tahdilla vielä muutamia vuosia, koska tilojen omistajina on iäkkäitä henkilöitä sekä kuolinpesiä, jotka eivät tule jatkamaan viljelyä.
- Maataloudesta luopuvien tilojen määrä jatkaa alenemista jatkajien puutteen vuoksi; maatalous ei houkuttele jatkamaan. Toisaalta isojen tilojen suhteellinen osuus tulee kasvamaan, ja ne rakentavat toimintaansa tulevaisuuteen – taloudellisten resurssien puitteissa.
- Rakennekehitykseen liittyvät ilmiöt (tilamäärän lasku, keskikoon kasvu, siirtyminen päätoimisesta kotieläintuotannosta sivutoimiseen kasvintuotantoon, ikääntyminen jne.) pysyvät lähivuosina yleisesti ottaen ennallaan, mutta niissä voi olla tuotantosuunnittaista vaihtelua eri vuosina kuten tähänkin asti.
- Taloudellinen tilanne pakottaa maanviljelijät tavoittelemaan suurtuotannon etuja.
- Riippuu maailman- ja valtakunnanpolitiikasta. Luken tilastojen mukaan välillä kiihtynyt ja välillä hidastunut. Keskimäärin tilojen lopettamisvauhti pysynee ennallaan, ellei suuria muutoksia/mullistuksia tulossa.
- Luopujia on paljon, erityisesti kannattavuusongelmista johtuen. Toisaalta alkaa tulla mahdollisuuksia brändäykseen ja uusiin markkinakanaviin, mikä hillitsee luopumista. Pitkän aikavälin trendi jatkunee ennallaan.
- Keskittyminen on ollut voimakasta ja se jatkuu edelleen. Varsinkin pienempiin yksiköihin ei edelleenkään löydy jatkajia omasta perheestä.
- Pienet ja keskikokoiset tilat luopuvat tai jatkavat riippuen mm. siitä, millaisena näkevät maatalouden yleiset toimintaedellytykset. Tällä hetkelle vaikuttaa siltä, että vain sitkeimmät jatkavat. Maataloudesta pitää saada myös positiivisia uutisia. Niitä on, mutta jäävät negatiivisen uutisoinnin varjoon.

Perusteluja sille, että rakennekehitys kiihtyy:

- Tilusrakenne tulee muuttumaan yksikkökannattavuuden heiketessä.

- Suomessa on patoutunutta investointitarvetta, johon on johtanut mm. katkokset tuen myönneissä kausien vaihtuessa sekä 2015 romahtanut maidon hinta. Rakennekehityksemme on jäänyt pahasti jälkeen naapurimaiden kehityksestä.
- Maatalouden kannattavuus on heikkoa, ala ei houkuttele uusia yrittäjiä. Pienet yksiköt lopettavat maatalousyrittäjien eläköityessä.
- Heikko kannattavuus, korkea keski-ikä ja kohentuneet talousnäkymät ylläpitävät rakennemuutosta.
- Kilpailutilanne kiristyy edelleen. Tukien määrä voi pienetä mm. Brexitiin johdosta.
- Pienimmät toimijat lopettavat kannattamattoman toiminnan.
- Ellei maatalouden taloustilanne jostain syystä parane (en näe nyt sellaista syytä), kehityksen on pakko kiihtyä. On myös paljon eläköityviä viljelijöitä, joiden poistuminen tuotannosta kiihdyttää rakennekehitystä.
- Investointipatoutumaa on kertynyt tiukkojen vuosien aikana.
- CAP-rahoitusta lienee painetta laskea. Kaupan vahva asema ketjussa painaa hintoja alaspäin ja ulkomaiset tuotteet lisääntyvät edelleen.
- Yleinen noususuhdanne voi auttaa rahoituksen saannissa, ja suurten maatalainvestointien teossa. Maataloustuotteiden kysyntä maailmanlaajuisesti on ehkä nousussa. Venäjän kauppapakotteet saattavat myös lähivuosina muuttua, mikä voisi lisätä suomalaisten maataloustuotteiden kysyntää.
- Maatalouspolitiikan kautta tuleva kassavirta on pienentymässä niin paljon, että sen vaikutukset näkyvät väkisin rakennekehityksessä
- Rakennekehitys on esim. sikasektorilla ollut hidasta viime vuosina, paljon enemmän pitäisi investoida, jotta rakenne pysyisi kunnossa.
- Maatalouspolitiikka ja markkinat muuttuvat nopeasti.
- *Osa avomaatuotannosta siirtyy kasvihuoneisiin, erityisesti marjojen tuotanto.*
- *Tunneliviljely marjapuolella lisääntyy ja muuttaa tuotantoa, parantaa satoja ja sadon laatua. Vähentäneenä näillä tiloilla avomaatuotannon pinta-aloja. Kaikki eivät tunnelituotantoon lähde. Vihannesten osalta osa monia kasvilajeja viljelevistä tiloista vähentää kasvivalikoimaa ja keskittyy harvempien kasvien viljelyyn, erityisesti isot vihannestilat. Pienillä ja keskisuurilla yleensä laaja valikoima. Isojen vihannestilojen osuus lisääntyy hieman nykyisestä.*
- *Kasvihuonetuotannossa on jo muutoksia tapahtunut paljon ja investointeja tehty, avomaalla viljelmien koon kasvu jatkunee vielä vuosia ja siirrytään entistä enemmän esim. katettuun tuotantoon. Mutta eri tuotannon alat kehittyvät eri tavoin, joten niiden vertaaminen ja ennakoiminen yhtenä ryhmänä on vaikeaa.*
- *Isommat ostajat edellyttävät entistä ammattimaisempaa otetta, varmempia toimituksia, raskaampia laatujärjestelmiä, mikä johtaa isompiin yksiköihin. Toisaalta suoramyyni, Reko ja vastaavat antavat sitten mahdollisuuden pienemmille, ehkä sivutoimisille, tai ainakin osatoimeentuloa tavoitteleville yrittäjille.*

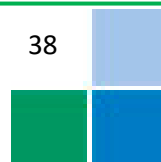
Liite 2. Miten arvioitte urakointi-/työpalveluiden ostamisen ja käytön kehittyvän maatalous-/puutarhayrityksissä lähivuosina?

Perusteluja sille, että urakointi-/työpalveluiden käyttö tulee pysymään ennallaan:

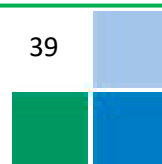
- Kotieläintuotannosta luopuvat vähentävät urakoinnin ostoa ja tuotantoaan kasvattavat ostavat enemmän urakointia. Kompensoivat toisiaan koko maan tasolla.
- Päätoimiset ja kasvavat karjatilat, ehkä myös kasvitilat, lisännevät ja sivutoimiset, varsinkin jäähdyttelevät, kasvintuotantotilat pitänevät ennallaan tai osa voi vähentääkin. Riippuu monesta seikasta. Urakointi-/työpalveluiden kirjoa pitäisi purkaa auki, jotta ihmiset tulisivat ajatelleeksi niitä tarkemmin. Esim. tukihakemuksien tarkistuttamista vastuuvakuutetuilla henkilöillä ja työpalveluiden käyttöön esim. yksityistalouden töissä myös maataloilla tulisi kannustaa.
- Lomituspalveluiden lisävapaa 200 tuntia/yrittäjä tullaan käyttämään jatkossa enemmän, korvaa vähentymistä.

Perusteluja sille, että urakointi-/työpalveluiden käyttö tulee lisääntymään:

- Tapahtuu enemmän keskittymistä.
- Tilakoon kasvaessa ulkoistamista on lisättävä, lisäksi ammattitaito palvelujen ulkoisilla toteuttajilla kasvaa koko ajan nopeammin kuin mitä yrittäjät itse voivat omaansa kehittää joka sektorilla.
- On jo yleistä, joten kovin voimakkaasti ei voi kasvaa
- Lisääntyy selkeästi: Aktiivitulojen keskittyminen päätuotantosuuntaan, esim. maidontuotantoon, luo kysyntää viljelytöiden urakoinnille. Urakointipalveluita ostamalla viljelijät haluavat vähentää konekantaan sidottua pääomaan. Toisaalta urakointipalveluja tarjotaankin enemmän, varsinkin viljelijäurakoitsija pyrkii lisäämään tulojaan.
- Kasvavien tilojen työvoima ei riitä kaikkeen työhön. Toisaalta jäähdyttelevät tilat tarvitsevat lisäansioita. Niiden rinnalle voimistuu myös päätoimisten urakoitsijoiden joukko, joka tarjoaa palveluitaan myös maatalouden ulkopuolelle.
- Yksikkökoon kasvaessa osa töistä on järkevä ulkoistaa.
- Tilojen koko alkaa olla niin suuri, että viljelijäpariskunnan työpanos ei riitä kaikkien töiden tekemiseen. Silloin on järkevää ostaa työsuorituksia tilan ulkopuolelta. Urakointipalvelujen tarjontaa on tullut lisää ja se on ammattimaistunut. Myönteiset kokemukset töiden teettämisestä ulkopuolisilla rohkaisevat yhä useampia ostamaan työsuorituksia. Kilpailu pitää hinnat kohtuullisena.
- Tilakoko kasvaa, on helpompi ostaa palveluja kuin palkata työntekijä.
- Osaaminen lisääntyy ja teknologia kehittyy, mutta sitä ei ole mahdollista hankkia joka asiaan. Kannattaa ostaa kehittyneitä palveluja.
- Urakointipalveluita käytetään jo nyt melko runsaasti, mutta rakennekehityksen myötä isompia yksiköitä tulee lisää, jolloin kysyntä myös kasvaa.
- Erityisosaamista ja -palveluja tarvitaan ja ne ovat kasvussa seur. viiden vuoden aikana. Tämä liittyy osaltaan myös tilakoon ja volyyymien kasvuun maataloudessa.

- Oman vapaa-ajan arvostus kasvaa, jolloin palveluja ollaan valmiita ostamaan.
- Isoissa yksiköissä oma työpanos ei enää riitä, töitä ulkoistetaan urakoitsijoille tai palkataan työvoimaa. Aliurakoitsijamallinen tapa saattaa lisääntyä, joko pelkkänä kuskina tai koneen kanssa.
- Suuret toimijat tekevä kahdenvälistä yhteistyötä, joka vähentää urakointipalvelujen kysynnän nousua.
- Tilakoon kasvaessa osa töistä on pakko ulkoistaa, koska työvoima ei riitä, eikä sen palkkaamiseen ole usein edellytyksiä.
- Tilakoko suurenee, joten oma työpanos ei riitä.
- Yksikkökoko ja työmäärä per hlö.
- Rakennemuutoksen seurauksena tilakoko kasvaa edelleen.
- Kun tietoisuus omilla koneilla tehdyn työn kustannuksista lisääntyy, ollaan urakoinnistakin valmiita maksamaan järkevä hinta. Tämä mahdollistaa urakointipalveluiden kehittymisen.
- Koneurakointi voi lisääntyä esim. torjunta-aineiden levityksessä ja nurmirehun korjuussa tehokkailla ja merkittäviä investointeja vaativilla koneilla. Palkkatyön osuus todennäköisesti lisääntyy tilakoon kasvaessa, ja osa kasvusta voisi tapahtua työpalvelutuottajien toimesta; samaan tapaan kuin lomit.
- Uusien koneiden hinnan nousu ja supistuva kassavirta pakottavat hakemaan taloudellisia vaihtoehtoja. Tosin vanhaa rautaa on kaupan niin paljon ja tilojen koneistus hyvässä kunnossa, että kehitys voi näkyä selvemmin vasta vuoden 2025 jälkeen.
- Tilakoot kasvavat ja kaikkea ei millään ehdi/pysty/ole järkevää tehdä itse.
- Suurempi työmäärä on saatava tehdyksi, oma aika ei riitä kaikkeen.
- Työmäärän kasvaessa oma työaika ei riitä kaikkien töiden tekemiseen, jolloin palveluiden ostaminen on järkevä vaihtoehto.
- *Keikkatyövoiman käyttö on jo nyt yleistä (ulkomaalaisia erityisesti Ukrainasta), ja trendi jatkunee, sillä keikkatyövoima voidaan ottaa tarvittaessa ja työvoima on luotettavaa: on saatavissa silloin kun tarvitaan.*
- *Kaikkea ei ehdi, eikä kannata tehdä itse. Logistiikan kehittyessä esim. kuljetuspalveluiden osto lisääntyy, kun peltoja entistä kauempana tilakeskuksesta.*
- *Mitä isompi viljelmä, sitä todennäköisemmin jokin osa-alue, kuten kasvin suojeleminen tai maanmuokkaus, teetetään ulkopuolisella.*
- *Arvioin, että puutarhayrityksissä urakointia käytetään vähemmän kuin maataloudessa. Puutarhatyö (poiminta, kitkeminen, jne.) on niin selkeästi työvoima-/ihmistyövaltaista, että se ehkä pysyy edelleen ihan perinteisenä palkkatyönä.*

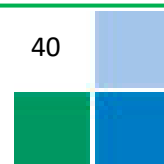
Liite 3. Miten arvioitte yritysyhteistyön harjoittamisen kehittyvän maatalous-/puutarhayrityksissä lähivuosina?

Perusteluja sille, että yritysyhteistyön harjoittaminen tulee pysymään ennallaan:

- Maamme olosuhteissa suurilla tiloilla ei tietyistä tilayhteistyömuodoista enää välttämättä ole yhtä paljon hyötyä kuin pienemmillä tiloilla. Toisaalta niillä voi olla hyötyä joistakin uusista yhteistyömuodoista, joista pienet tilat eivät hyödy. Pitäisi purkaa auki yksityiskohtaisemmin.
- *Yritysyhteistyö on vähäistä ja jatkuu niin. Sesongit ovat Suomessa ilmaston takia lyhyitä ja ovat myös juhlapäivien osalta lyhyitä - yhteiskoneiden käyttö on siksi hankalaa. Myös välimatkat voivat olla pitkiä.*

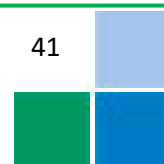
Perusteluja sille, että yritysyhteistyön harjoittaminen tulee lisääntymään:

- Tilakoon kasvaessa kustannustietoisuus lisääntyy, rehun tuotantokustannuksia lasketaan yhä useammin ja siitä syntyy automaattinen tarve yhteiseen tekemisiin, koneisiin ja laitteisiin.
- Kustannusjahti jatkuu.
- Tilat tekevät jo nyt yhteistyötä, uskoisin kuitenkin, että muutos on tietyllä tavalla laadullista, ehkä syvenee, kun osakeyhtiömuotoinen maatilayrittäminen lisääntyy.
- Yritysyhteistyölle, "verkostoitumiselle" on tarvetta nykyistä enemmän. Yhteistyö lisääntyy tuotteiden myynnissä ja jonkin verran yhteisen työntekijän käytössä.
- Riskin pienentämiseksi työtä ja taloudellista vastuuta jaetaan useampien hartioille. Kehitystä jarruttaa jonkin verran sukutilaperinne ja saman henkisten viljelijöiden etäännyminen tilojen harvenemisen myötä.
- Yhteistyö mahdollistaa kustannustehokkaan toiminnan. Ilmapiiri yhteistyön harjoittamiselle on kehittymässä myönteiseen suuntaan.
- Tilojen koko alkaa olla niin suuri, että viljelijäpariskunnan työpanos ei riitä kaikkien töiden tekemiseen. Silloin on järkevää ostaa työsuorituksia tilan ulkopuolelta. Urakointipalvelujen tarjontaa on tullut lisää ja se on ammattimaistunut. Myönteiset kokemukset töiden teettämisestä ulkopuolisilla rohkaisevat yhä useampia ostamaan työsuorituksia. Kilpailu pitää hinnat kohtuullisena.
- Kustannussäästöjä hankinnoissa ja lisäarvoa myynnissä. Vastikkeeton lainaus vähenee.
- Yhteistyön avulla voi parantaa osaamista ja hankkia edistyneempää teknologiaa. Yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuden keskustella, pohtia asioita, jotka kiinnostavat molempia. Yhteistyö mahdollistaa suuremmat volyymit.
- Kustannusten hallinta korostuu entisestään ja uusi yrittäjäsukupolvi haluaa myös muuta elämää kuin työnteon.
- Maatalousyritysten on haettava yhteistyö- ja verkostoetua parantaakseen liiketoiminnan tuottavuutta ja kannattavuutta.
- Yhteistyön avulla pystytään tekemään järkevämpiä investointeja ja jakamaan työpanosta. Myös työpanoksen jakaminen helpottuu, jolloin vapaa-aikaa voidaan järjestää helpommin.

- Toimivia ja onnistuneita(kin) malleja jo on ja ne kannustavat lisäämään tämänlaista toimintaa.
- Kannattavuus vaatii korkeampaa käyttöastetta.
- Tilakoon kasvaessa osa töistä on pakko ulkoistaa, koska työvoima ei riitä, eikä sen palkkaamiseen ole usein edellytyksiä.
- Tilakoko suurenee, joten oma työpanos ei riitä.
- Tuotannon kustannusrakennetta on kevennettävä kaikin keinoin tuotteiden hintojen laskiessa.
- Kun tietoisuus omilla koneilla tehdyn työn kustannuksista lisääntyy, ollaan valmiimpia hakemaan muita vaihtoehtoja. Tätä kehitystä haitannee tilojen määrän väheneminen eli yhteistyökumppaneita ei löydy sopivalta etäisyydeltä.
- *Tuotteiden yhteismyynti lisääntyy, kaupan keskusliikkeiden pyrkiessä edelleen vähentämään tavarantoimittajien määrää. Samoin töiden vaihto ja koneyhteistyö sopivassa määrin.*
- *Joillakin osa-alueilla, kuten yhteiskoneet tai markkinointi, yritys yhteistyö lisääntynee.*
- *Talous varmasti pakottaa yhteistyöhön, mutta toisaalta puutarha-alan monimuotoisuus vaikeuttaa esim. koneiden tms. yhteiskäyttöä. Myös osittain tilojen/yritysten välinen etäisyys. Yhteistyötä voi tehdä puutarha-alan yritys muun maatalan tai vaikkapa lämpöyrittäjän kanssa.*

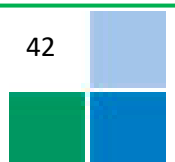
Liite 4. Miten arvioitte maatalousyrittäjien työpanoksen kehittyvän metsätöissä lähivuosina?

Perusteluja sille, että maatalousyrittäjien työpanos metsätöissä tulee vähenemään:

- Ostajat ovat hinnoitelleet kaupat niin, ettei maatalousyrittäjän kannata tehdä hakkuita. Hoitotyötä voi kannattaa tehdä, mutta maatalouteen erikoistuneella tilalla ei ole välttämättä esim. taimien istutusaikaan aikaa. Talvella hoitotyöt saattavat pysyä mukana.
- Isommissa yksiköissä metsätoille ei enää ole aikaa.
- Yksityismetsätalouden osuus metsistä vähenee jonkun verran ja kun urakointi lisääntyy jonkun verran myös metsissä.
- Kun keskimääräinen tilakoko kasvaa, jää entistä vähemmän aikaa metsätoille.
- Etenkin isommissa kotieläinyksiköissä ei yrittäjän aika riitä enää metsätöihin, niitä ulkoistetaan metsäpalveluyrittäjille/-yrityksille.
- Ulkoistus lisääntyy.
- Maatilojen metsätyöt ulkoistettu jo melko paljon ja kehitys jatkuu.
- Investoivilla tiloilla ei ole enää aikaa metsätöihin.
- Entistä enemmän on turvauduttava urakointiin; tosin metsätuotantoon erikoistuvia maatalousyrittäjiä on jonkin verran ja ne voivat lisääntyäkin; eli osalla tiloista metsätöiden osuus voi lisääntyä voimakkaasti.
- Päätoimisilla ei riitä aika ja sivutoimiset asuvat yhä useammin tilan ulkopuolella ja käyvät muualla palkkatyössä.
- Metsänhoito on yksi helpoimmin ja järkevimmin ulkoistettavista töistä maataloilla.
- Maatalous ainakin kotieläinpuolella on päätoimi, aika ei riitä kaikkeen.
- Viljelijät keskittyvät entistä enemmän päätuotantosuuntaan, jolloin aikaa ja työpanosta ei enää riitä metsätöihin. Metsätöissä käytetään enemmän ostopalveluja, joita hankitaan metsänhoitoyhdistyksistä tai yrityskenstästä.

Perusteluja sille, että maatalousyrittäjien työpanos metsätöissä tulee pysymään ennallaan:

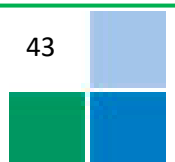
- Niillä tiloilla, joilla oma työvoima riittää (pienet ja keskisuuret) metsätöiden osuus töistä voi kasvaa puun myyntitulojen merkityksen kasvaessa. Suurilla tiloilla oma työpanos ei riitä metsätöihin, joten suurilla tiloilla yrittäjien oma työpanos metsätöissä vähenee.
- Osa metsätöistä (taimikonhoitotyöt) voi toimia ns. terapiatyönä kasvukauden ulkopuolella, jolloin niihin voi jäädä aikaakin. Sen sijaan harvennus- ja päätehakkuut on viisainta ulkoistaa, kuten nykyisin tehdäänkin.
- Metsätöitä tehdään talvisin, jolloin maataloustöitä on vähemmän erityisesti kasvinviljelytiloilla. Aikaa metsätöiden tekemiseen on ja niistä saa sivutuloa maatalouteen.
- Jakautuu entistä enemmän kahtia. Kun metsätaloudesta tulee pääelinkeino, oma panos lisääntyy. Jos panokset ovat maatalouden puolella, silloin vähenee radikaalisti.
- Ne jotka eivät pysty lisäämään viljelyä, ja joilla on metsää, voivat satsata sinne.

Liite 5. Miten arvioitte eri tilatyyppejen suhteellisten osuuksien kehittyvän maa-
/puutarhataloudessa lähivuosina?

Perusteluja eri tilatyyppejen suhteellisten osuuksien kehitykselle:

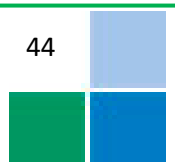
- Kehitys on eri tuotantosuunnilla erilainen.
- Sivutoimisten kasvinviljely- ja metsätilojen suhteellinen osuus tulee kasva-
maan, kun tilat siirtyvät sukupolvelta toiselle. Uudesta sukupolvesta entistä
harvempi ryhtyy päätoimiseksi.
- Osakeyhtiöt ja luomutilat lisäävät suosiotaan. On syytä huomata, että edellä
olevat vaihtoehdot eivät ole täysin toisiaan poissulkevia: moneen tilaan voi
sopia useita kuvauksista.
- Vaikea yhtälö, kun yrittäjien lukumäärä pienenee, mutta ei välttämättä pie-
nimmästä päästä. Myös sivutoimisten tilakoot kasvavat. Urakoisijat saatta-
vat lopettaa maatalouden ja tehdä pelkästään muille töitä.
- Yhden yrittäjän tilat vähenevät karjatilojen osalta, mutta voivat taas lisään-
tyä kasvinviljelyn osalta?
- Esim. tavanomainen ja luomu: jos toisen osuus kasvaa, pitäisi toisen osuu-
den pienentyä...
- EU-jäsenyyssajan kehitys jatkunee. Hintasuhteen vaikuttavat kotieläintilojen
kokonaismäärän kehitykseen ja maatalouspolitiikan kautta jaettava euro-
määrä taas maatilojen kokonaismäärään.
- Pienet/sivutoimiset tilat luopuvat viljelystä ja tilakoko päätoimisilla tiloilla
kasvaa.
- *Yrityskoko kasvaa koko ajan, mikä vähentää yritysten määrää. On yhä vai-
keampi tulla puutarha-alalle ilman suhteellisen isoja pääomia tai merkittä-
vää maaomistusta.*

Liite 6. Mitä arvioitte maatalous-/puutarhatyötä tekevien henkilöiden työlle tapahtuvan lähivuosina?

Perusteluja asiantuntijoiden arvioille:

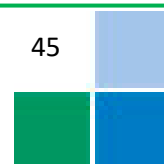
- Työmäärä / henkilö ei voi kunnolla kasvaa kuin lomittajilla sivutoimisten muuttuessa päätoimisiksi. Työn luonne käsityö / konetyö / automaatio kasvavat ja vähenevät eri ryhmissä.
- Toivoisin, että osaamisen kehittämiseen satsattaisiin.
- Maatilat hakevat tuotteilleen ja tuotantopanosten hankintaan uusia kanavia. Tähän liittyy verkostoituminen ja jopa jonkinasteinen työnjako.
- Osa kriteereistä (henkilöjohtaminen) ei oikein sovi esim. lomittajiin, mutta kyllä päälinjat pätevät. Entistä useampi maatalousyrittäjä joutuu opettelemaan henkilöjohtamista asioiden johtamisen lisäksi tilanteessa, jossa osa ei oikein osaa johtaa tuotantoaankaan vaan ns. ajautuu eteenpäin. Lomittaja-kohtainen työmäärä voi kyllä kasvaa kokoaikaistamisen myötä. Maatalousyrittäjien kokonaistyömäärä ei enää voi juuri kasvaa.
- Työmäärä lienee jo nyt niin suuri, että se ei voi enää lisääntyä.
- Toisaalta elinvoimaiset tilat kasvavat mutta samalla koneellistaminen tehostaa työtä. Peltoviljelyssä hajanainen tilarakenne iso työtä lisäävä tekijä.
- Työ/hlö voi lisääntyä mutta työ/elinkeino voi vähetä.
- Sitä mukaa kuin pienet, käsityövaltaiset tilat lopettavat, vähenee manuaalisen tuotantotyön määrä. Toisaalta suoramyynnin myötä tulee uusia mahdollisuuksia juuri käsityövaltaisille, pienille tiloille, jotka voivat saada markkinoilla lisäarvoa pienuudellaan. Johtamistyön määrä eri muodoissaan tulee lisääntymään voimakkaasti. Dokumentoinnin ja raportoinnin määrä ennemmin kasvaa kuin vähenee.
- Kokonaistyöaikaa ei ainakaan pitäisi lisätä, henkilöjohtamiseen sinänsä olisi kiinnitettävä enemmän huomiota.
- Työn automatisointi lisääntyy ja samalla (digitaalinen) tiedonhallinta.
- Hyvä johtaminen korostuu entisestään.
- Automaatio lisääntyy päätoimisilla tiloilla. Osa-aikaviljelijöillä konetyön osuus voi kasvaa joko urakoinnin tai oman työmäärän vähentämistavoitteen kautta, mutta mittakaava ei mahdollista investointeja automaatioon.
- *Yrityskoon kasvaessa koneita tulee enemmän ja hallinollista työtä, kuten suunnittelutyötä, tarvitaan enemmän suuremmissa yrityksissä kuin pienissä.*

Liite 7. Mitä arvioitte maatalouslomitukselle tapahtuvan lähivuosina?

Perusteluja asiantuntijoiden arvioille:

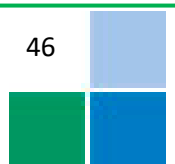
- Maatalouteen tulee ilmestymään työvoimavuokrausta harjoittavia yrityksiä, joilta voi ostaa täsmäosaajia ja lomittajia tarpeen mukaan.
- Kotieläintilojen kasvu ja yhtiömuodon muutos voi aiheuttaa sen, ettei lomittajille oikeasti ole enää niin paljon kysyntää, kun tilalla palkkatyövoimaa.
- Kai pääsuuntaus on, että entistä suurempi osa jäljelle jäävistä lomittajista on kokoaikaisia. Rengaslomittamisen/-lomittajien toivoisi lisääntyvän, mikä vastaisi samalla taitovaatimuksiin ja ammattitaidon riittävyteen ja erikoistumiseen. Hyväksi havaittu lomittaja napataan helposti tilalle palkkatyöntekijäksi tai jopa työnjohtajaksi, mikä on sen tilan etu ja muiden tappio.
- Lausuntokierroksella olevan uuden lomituspäätöslain tarkoituksena on vähentää lomittajien osa-aikaisuutta 2019.
- Maakuntauudistus tuo alkuun pientä paniikkia, pitkässä juoksussa voi jopa parantaa lomituksen saatavuutta ja valinnanvapautta.
- Edelliset vastaukset perustuvat olettamukseen, että nyt lausunnoilla oleva lomituskäytäntö menee läpi.
- Lomituksen uudistukset pakottavat vähäisen ammattitaidon omaavat lomittajat pois alalta. Lomituskäytännön ehdotuksessa on kannusteita yrittäjälomittajien käyttöön, joten heidän määränsä tulee kasvamaan. Joustavuutta tarvitaan mm. sijaisapujen järjestämisessä, joten osa-aikaisten lomittajien määrä kasvaa. Joustavuutta saattaa tuoda myös monialayrittäjät, jotka voivat tarjota myös lomituspäätöslain palveluja. sijaisapuissa ongelmaksi saattaa tulla äkillisten sairastumisten tuoman lomittajatarpeen täyttäminen.
- Rengaslomituksesta on hyviä kokemuksia, osa lomituskäytännöistä lopetti renkaat, vaikka ne olivat toimivia. Osalle lomittajista tarvittaisiin enemmän kone- ja seosrehutilat.
- Uskon (ja toivon) että yrittäjät perustavat lomitusta lisääntyä voimakkaasti. Sillä tavoin saadaan ammattitaitoisia ja motivoitunutta henkilöstöä tekemään lomitusta ja heidän palkkauskinkin nousee.

Liite 8. Mitä arvioitte palkkatyön tekemiselle tapahtuvan maa-/puutarhataloudessa lähivuosina?

Perusteluja asiantuntijoiden arvioille:

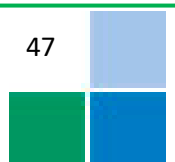
- Maatalouteen tulee ilmestymään työvoimavuokrausta harjoittavia yrityksiä, joilta voi ostaa täsmäosaajia ja lomittajia tarpeen mukaan.
- Väestön valuminen kasvukeskuksiin ja käden taitojen heikkeneminen vähentävät mahdollisuutta kotimaisen työvoiman käyttöön. Ulkomaalaistaustaisten osuuden on siksi pakko kasvaa. Kasvavilla tiloilla tarve työnjohtajille kasvaa, ongelmaksi voi muodostua sopivien henkilöiden löytyminen.
- Maatilojen on satsattava henkilöstökoulutukseen; aika iso paradigman muutos perheen voimin harjoitettavasta maatilasta maatilayrityksen "toimitusjohtajaksi".
- Erikoiskasvien tuotanto ja luomutuotanto lisäävät kausiluonteisen työvoiman tarvetta. Työntekijöiden ammattitaitovaatimus kasvaa, joka lisää työntekijöiden kouluttautumista ja koulutusta.
- Laajentavilla kotieläin- ja kasvituloilla tulee olemaan kasvavaa tarvetta kokoaikaiselle ja kausityövoimalle. Varsinkin ulkomaalaistaustaisen työvoiman ammattitaidosta pitäisi saada jokin varmuus etukäteen.
- Työn teknistyessä ammattitaitovaatimukset lisääntyvät.
- Kotimainen nuoriso pitää sesonkitöitä huonopalkkaisina ja raskaina.
- Ammattitaitovaatimusten lisääntyessä ja työolojen parantuessa ja työn muuttuessa lähemmäksi muuta modernia työtä alan houkuttelevuus lisääntyy.
- Koulutuksessa ei välttämättä pystytä ennakoimaan kaikkia tarpeita, joita maatalouden työvoima kohtaa muuttuvassa työssä.
- Maataloustyön vetovoimaa on lisättävä, mutta lähivuosina ei näytä todennäköiseltä, että maataloustyö kiinnostaisi kotimaista työvoimaa nykyistä enemmän.
- Määrä vai osuus? Määrä saattaa pysyä samana, mutta osuus kasvaa.
- *Puutarha-alan koulutuksen taso heikkenee koko ajan viljelyasioissa yleisten työelämätaitojen kustannuksella.*

Liite 9. Mitkä kolme seikoista a–k mielestänne tulevat lähivuosina eniten kuormittamaan maatalous/puutarhatyötä tekeviä henkilöitä? Voitte myös kommentoida antamianne vastauksia.

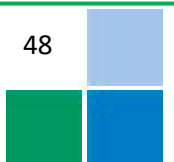
Kuormittavimmiksi koetut seikat ja kommentit:

- Pienempien tilojen vähentyminen mahdollistaa konetyön lisääntymisen ja siten fyysinen työ kevenee. Kuormitus kasvaa kevyiden töiden (ei koeta tuottavaksi) ja pakkotahtisuuden lisääntyessä. Näistä aiheutuu yhdessä stressin tunteen lisääntyminen, joka kytkeytyy byrokratian tuottamaan ahdistukseen.
- Valvonta ja tarkkailutyö. Nykyään aineistoja on saatavilla paljon enemmän kuin ennen (lypsyrobotti, sääasema, täsmätieto kasvinviljelystä), mutta näitä tietoja pitää osata hyödyntää, eli viljelijöiden pitää osata myös analysoida saatua tietoa (tieteellisesti?) ja osata käyttää sitä osana päätöksentekoa. Toki kivikaudesta lähtien, viljelijä on havainnoinut erilaisia asioita ja toimitut niiden mukaan, mutta nyt tieto tulee numeerisena tietokoneelle -> valmiudet esim. ohjelmien käyttöön ja oikeaan tulkintaa täytyy olla kunnossa. Tätä ei oikein enää voi ulkoistaa neuvonnalle, kun puhutaan operatiivisesta johtamisesta
- Valvonta- ja tarkkailutyö; jatkuva valmius. Toistotyö; volyymin kasvu lisää työnjakoa ja pidentää yksittäisten töiden kestoa. Staattiset työasennot; lisääntyvän istumatyön (ajaminen, toimistotyöt) ja toistotyön kohdalla mainitun syyn myötä.
- i, j, b. Eri tuotantosuunnissa on erilaisia työn fyysiseen kuormittavuuteen liittyviä ilmiöitä, mutta istumatyö eri muodoissaan (toimistoissa ja ajoneuvoissa) tulee lisääntymään. Siihen pitäisi kiinnittää lisää huomiota.
- a, i, b.
- Kausiluontoisuus ja yleensä kiire.
- Automaatio ja tekniikan lisääntyminen vähentävät toistuvaa raskasta työtä. Toisaalta toimistotyön ja valvontatyön määrä kasvaa. Eniten kuormittavat a, h ja i.
- 1 lypsytyö, edelleen raskain jokapäiväinen työ, edelleen vain pieni osa robottiloja, 2 pitkät työpäivät traktorissa varsinkin sesonkien aikaan, 3 vaihtelevat sääolot, oikea pukeutuminen haasteellista.
- d, e, j. Yksikköjen kasvaessa voisi kuvitella esim. asemalypsytyön kuormittavan entistä enemmän, mutta toisaalta tehokkuus lisääntyy, jolloin käytetty aika ei välttämättä kovin paljon kasva. Toistotyö/pakkotahtinen työ tosin lisääntyy. Ajettavan koneen pukilla lisääntyneen ja lisääntyvän istumisen vaikutuksesta ei liene vielä paljon näyttöjä?
- d, f, i. Lyhyellä aikavälillä traktorityö muuttuu ehkä vähiten. Automaatio tuo helpotusta mm. traktorityön asentoihin, mutta mm. tärinä vielä säilynee.
- b, d, i.
- e, h, j.
- a, b, d. Tilat suurenevät ja työt yksipuolistuvat, koska yksi henkilö keskittyy aina yhteen työhön pitemmäksi aikaa.
- b, j, i.
- a, f, i.
- i, j, a.

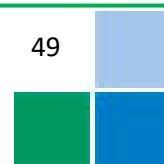
- j, a, e.
- b, d, i.
- *f, h, i, mutta puutarhatyö pitää sisällään kovin laajan kirjon erilaisia työnkuvia, joten on melko vaikea antaa yleispätevää arviota.*
- *Osa työntekijöistä tekee ainoastaan fyysistä toistuvaa työtä ja tämän työntekijäjoukon työolosuhteisiin ei välttämättä panosteta. He tulevat yleensä ulkomailta, eikä heillä ole keinoja vaikuttaa fyysiseen työympäristöönsä.*
- *huonot/epämukavat lämpöolosuhteet, pakkotahtinen työ, toistotyö.*

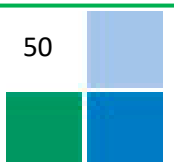
Liite 10. Mitkä kolme seikoista a–n mielestänne tulevat lähivuosina eniten uhkaamaan maatalous-/puutarhatyötä tekeviä henkilöitä? Voitte myös kommentoida antamianne vastauksia.

Uhkaavimmiksi koetut seikat ja kommentit:

- f, h, k. Yrityskoon kasvaessa johtamisosaaminen kasvaa, lisää osaamistarvetta ja henkistä kuormittavuutta.
- Taloudelliset haasteet joita pahentaa sosiaalinen eristyneisyys (vertaistuen puute) ja yhteiskunnallisen arvostuksen puute.
- h, i, a. Viljelijöitä arvostetaan nykyään paljon enemmän kuin esim. 90-luvun alussa.
- Tuotannon taloudelliset haasteet; suuret investoinnit ja niistä johtuvat velat, palkkatyövoiman tarve. Työn vastuullisuus; perheen ja työvoiman taloudellinen toimeentulo, eettiset paineet. Jatkuva liiallinen työmäärä; työstä palautumiseen tarvittavan ajan hupeneminen.
- b, e, g. Hallinnollista taakkaa pitäisi kyetä vähentämään ja sitä kai yritetäänkin parhaillaan. Taloudelliset haasteet tuskin enää tästä pahenevat, mutta tuskin juuri helpottuvatkaan: epävarmuuden aika on saattanut tulla pysyväksi. Kausityöhuippuja ja niissä kiirettä pitäisi kyetä hallitsemaan nykyistä paremmin.
- h, d, i.
- a, b, h.
- Taloudelliset haasteet, hallinnon taakka, työn sitovuus.
- h, i, k.
- h, i ja a. Yksiköiden kasvaessa tietomäärän hallinta ja johtamisosaaminen puutteet kuormittavat jatkossa entistä enemmän ja ovat osalle viljelijöistä lähes uutta asiaa. Tietysti talous rassaa etenkin huonojen tuottajahintojen aikaan. Ja työmäärä, kun palautuminen on puutteellista. Sosiaalinen eristyneisyys on osalle viljelijöistä vakava ongelma jatkossakin.
- Tietomäärä, vastuullisuus, kiireellisyys / tietojen hallinta ja viestintä on työtä ja nykyisillä mobiililaitteilla on taipumus lisätä ns. verkostoitumis- ja vuorovaikutustyötä, joten yrittäjä käytännössä helposti päivystää yöllä ja päivällä.
- g, h, i. Jatkossa viljelijät haluavat työskennellä enemmän yhdessä, työyhteisössä. Toisaalta myös välimatkat kasvavat, jolloin osalla viljelijöistä eristäytyy.
- b, h, j.
- i, h, b.
- a, g, i.
- a, g, h.
- a, h, i.
- a, h, i.
- g, m, i. Vaativat myös yhteiskunnan toimia esim. järkevää normien purkua ja riittävää laadukasta koulutustarjontaa.
- Hallittava tietomäärä, yksin työskentely, arvostuksen puute.
- a, f, h.
- a, e, h.
- b, c, h.

- *Työskentely koneiden kanssa yksin koko päivän, hallinnolliset taakat sekä tietomäärän suuri kasvu ja samalla tarve olla esillä netissä eri kanavilla.*
- *c, e, b.*
- *Työn sitovuus, taloudelliset haasteet ja hallittava tietomäärä.*
- *Puutarhayrittäjillä suurinta rasitusta aiheuttanee taloudelliset paineet (tuotteiden halpa hinta, ostajien vähyys - kaupan keskittyminen ja sen vaikutus). Seuraavaksi suurin rasitus tulee laajasti ottaen byrokratiasta, mutta sen kanssa yleensä selviytyy, jos kassassa on rahaa maksaa palkat ja muut kulut. Työntekijöillä toistotyö puutarha-alalla on väistämätöntä.*

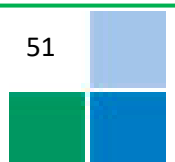
Liite 11. Mitkä ovat mielestänne suurimmat maatalous-/puutarhatyötä tekevien henkilöiden työterveyteen ja työturvallisuuteen kohdistuvat...

nykyiset vahvuudet, joita kannattaa vahvistaa ja hyödyntää?

- Automaatio.
- Pieni työyhteisö, luottamus, hyvä työilmapiiri.
- Oman työn merkityksen arvostus, alkutuotanto on kuitenkin elossapysymisen ehto.
- Tietoisuus riskeistä, koneiden ja rakennusten turvallisuus on parantunut.
- Työn monipuolisuus ja vaihtelevuus.
- Maataloustyö on parhaimmillaan varsin vaihtelevaa ja liikkeessä pitävää, mikä edistää henkistä ja fyysistä hyvinvointia. Työn arvostus lienee asiallinen ja jopa kasvussa, mutta sitä pitäisi tuoda enemmän esiin.
- Tapaturmatiheydessä ja ammattitaudeissa aleneva suunta, suojainten käytön lisääntyminen, aiempaa myönteisempi asenne työturvallisuudesta huolehtimiseen, psykososiaalisten kuormitustekijöiden aiempaa parempi tunnistaminen, muihin väestöryhmiin verrattuna vähäisempi alkoholin käyttö.
- Työterveyshuolto.
- Monipuolisuus, työn tuloksen näkeminen.
- Työ imu, käden jälki näkyy.
- Työskentely lähellä luontoa ja elintärkeässä tehtävässä.
- Työn mielekkyys?
- Työn monipuolisuus ja luonnossa työskentely.
- Viljelijöillä varsin hyvä osaamistaso tuotannollisissa asioissa.
- Toimivat tuotantomenetelmät ja laitteet, näiden oikea käyttö.
- Työskentely luonnossa, eläinten parissa.
- Automaation ja koneiden käytön lisääntyminen.
- Sitoutuneisuus.
- Tietoisuus riskeistä.
- Kotimaisen ruuan hyvä maine, työn luonnonläheisyys.
- Osaaminen, oman työn arvostaminen.
- Peruskoulutus, maatalouskoulutus, jatkuvat uusimman tiedon etsiminen ja hyväksikäyttö työn ja työolosuhteiden kehittämisessä. Työturvallisuustietoa on tuotettu melko runsaasti, työterveyshuolto, työsuojelu, lomitus- ja neuvontapalvelut periaatteessa saatavilla.
- Työssä tulee liikuntaa.
- Ammattitaito, vastuunkanto
- Luontoyhteys, suhteellisen terveelliset elintavat, töiden koneellistaminen ja yhteistyö.
- *Työn merkityksellisyys ja palkitsevuus.*
- *Näkee työnsä tuloksen, fyysisesti liikkuvaa työtä, positiivinen työn tarkoitus.*
- *Toimiva työterveyshuolto, työturvallisuuden hyvä taso.*

nykyiset heikkoudet, joita kannattaa korjata ja parantaa?

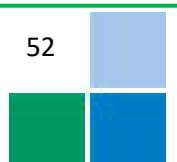
- Yksin tekeminen.
- Heikko talousosaaminen tuo epävarmuutta ja henkistä kuormittavuutta.

- Työn fyysisyydestä huolimatta itseä ei hoideta riittävästi ja turvallisuutta sekä terveyttä uhkaaviin olosuhteisiin on totuttu.
- Kiire, uupuminen (ei voi vaikuttaa omiin asioihin).
- Heikko arvostus, ylipitkät työrupeamat.
- Tuotannon ja talouden hallinta on monella ollut heikkoa, mikä heijastuu henkisenä pahoinvointina. Viimeistään rakennekehityksen myötä tämänkin seikan on tullava ammattimaisemmaksi.
- Työterveyshuoltoon liittymisaste alenee, työterveyshuollon jatkuvasti muuttuva toimijakenttä ja toiminnan vaihteleva laatu, muihin väestöryhmiin verrattuna ylipaino suurempi ongelma, palautuminen työn rasituksesta heikompaa, stressiä koetaan enemmän kuin muissa ryhmissä, työn henkinen rasittavuus kasvussa.
- Työnjohto ei tunne työskentelyolosuhteita.
- Suuret taloudelliset riskit esim. sairastumisen tai työkyvyttömyyden vuoksi.
- Kotieläinten hoidon koneellistaminen.
- Yksinyrittäminen ja taloudelliset vaikeudet.
- Jaksaminen, liika työmäärä, osaamisvajeet johtamisessa isoissa yksiköissä.
- Tiedon hallinta, turvallisuus, johtaminen.
- Taloudelliset paineet aiheuttavat kuormitusta ja kiirettä, johtamisosaamisessa vielä vajetta.
- Työergonomia, apulaitteiden käyttömahdollisuus.
- Raskaat työvaiheet, monotonisuus, eristyneisyys.
- Hallinnon aiheuttama paine, talousongelmat.
- Oikeilla asioilla tilan johtaminen.
- Työhön perehdyttäminen ja kertaaminen/jatkokoulutus.
- Taloudelliset ongelmat: henkinen hyvinvointi ja mm. koneturvallisuus.
- Osaamisen puute, kiire, väsymys.
- Työterveyshuollon tuloksellisuus (tapaturmien, ammattitautien ja työkyvyttömyyseläkkeiden torjunnassa) on tutkimusten valossa heikko. Pitäisi selvittää keinoja, miten voitaisiin vahvistaa.
- Liikunta yksipuolista ja toisaalta paljon istumista työkoneissa sekä työskentelyä pölyisissä ja meluisissa olosuhteissa.
- Monotoninen työ.
- Vähäinen työn ulkopuolinen liikunta.
- *Työ on edelleen fyysisesti rakasta ja sitä tehdään kuormittavissa olosuhteissa.*
- *Joidenkin yritysten heikot fyysiset olosuhteet, toistotyö, yksipuolinen kuormitus.*
- *Kiire ja usein hankalat työskentelyolosuhteet.*
- *Yksin työskentely ja sosiaalinen eristyneisyys.*

lähitulevaisuuden mahdollisuudet, joita kannattaa hyödyntää resurssien salliessa?

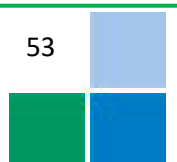
- Erikoistuminen, yhteistyö.
- Automatiikan lisääntyminen.
- Asennepuolella kuluttajien kiinnostus puhtaudesta tuo henkistä hyvää. Investointeja suunniteltaessa voidaan puuttua turvallisuutta ja terveyttä uhkaaviin tekijöihin.
- Yhteistyön tekeminen.

- Tekniikan hyödyntäminen vaarallisissa ja epäterveellisissä tehtävissä.
- Puhdas ja eettisesti tuotettu (lähi)ruoka sekä kaunis maalaismaisema lisäävät arvostusta ja tuloja, jos vain kauppa-elintarviketeollisuus-tuotanto -ketju saataisiin tasapainoisemmaksi, mitä eurojen jakamiseen tulee. Nyt ei puhalleta yhteen hiileen.
- Työterveyshuollon nykyistä parempi organisointi, varhaisen välittämisen verkoston toiminnan kehittäminen, kuntoutuksen kokonaisuudistus, maatalousalan oppilaitoksiin työturvallisuuden opintokokonaisuuksia.
- Automaation käyttö.
- Tilojen välinen yhteistyö.
- Yhteistyö ja sosiaaliset verkostot yli maan rajojen.
- Työmäärän vähentäminen esim. yhteisyrittäyksillä.
- Töiden organisointi, riskienhallinta.
- Kuluttajien kiinnostus maatalouteen antaa mahdollisuuden kokea suurempaa arvostusta. Edellyttää sidosryhmä- ja viestintätaitojen parantamista. Uudet yhteistyömahdollisuudet alan sisällä ja eri alojen välillä tuovat mahdollisuuksia.
- Nykytekniikan hyödyntäminen esim. työergonomian kehittämiseksi (kamerat, opastimet, peilit...).
- Digitalisaatio, verkottuminen eri muodoissaan.
- Automaatio, usean yrittäjän yhteistyö.
- Johtamistaidon lisääminen.
- Työohjeiden parempi sovellettavuus käytäntöön.
- Yhteistyö, ringit, verkostot: taloudellisen ja henkisen taakan jakaminen.
- Yhteistyö, urakointi ym. palvelut.
- Tiedotusala on muovautumassa tilanteeseen, jossa sosiaalisella medially ja sähköisellä viestinnällä on entistä merkittävämpi rooli. Niiden hyväksikäyttö työturvallisuus- ja -terveysalalla vaatisi uusia ideoita ja panostusta.
- Teknologian tarjoamat mahdollisuudet työn keventämisessä ja toisaalta työolosuhteiden parantamisessa.
- Automaatio apuun töissä
- Oman työkyvyn johtaminen hyödyntäen monipuolisesti ja kulloisenkin tarpeen mukaan asiantuntijoita kuten työterveyshuoltoa ja maatalousneuvontaa.
- *(Työ)hyvinvoinnin mittaaminen ja näkyväksi tekeminen on nykyisin helposti mahdollista ja voisi innostaa oman hyvinvoinnin johtamiseen.*
- *Automaation lisääminen, fyysisen työympäristön parantaminen, sosiaaliseen kestävyYTEEN panostaminen.*
- *Koulutus.*
- *Töiden siirtämistä edelleen koneiden tehtäväksi (soveltuvin osin), automaation valvottavaksi.*

lähitulevaisuuden uhkat, joihin kannattaa varautua?

- Arvostuksen puute, hallinnon lisääntyminen.
- Sesonkiluonteinen työ ja työhuiput.
- Seuraava taantuma tulee viimeistään kahden vuoden päästä.
- Uupuminen, kyynistyminen.
- Lisätöitä ja mahdollisesti jopa terveysriskejä sisältävät eläin- ja kasvitaudit.

- Elintarviketuotannon globalisoituminen ja talous, ilmastonmuutos ja sääntäjä-ilmiot vs. työolosuhteet peltoviljelyssä.
- Tulevat organisaatiouudistukset voivat sekoittaa maatalousyrittäjien työhyvinvointia tukevien järjestelmien toimintaa (työterveyshuolto, lomitus).
- Taloudellisen tilanteen jatkuminen huonona.
- Talouden riskit.
- Fyysinen kunto, onnettomuudet, suhteet lähipiiriin ja talouden hallinta.
- Taloudellisen kannattavuuden heikkeneminen, joka heijastuu työmäärään ja investointeihin.
- Tuotantoriski, omaisuusriski, turvallisuusriski, ympäristöriski.
- Lisääntyvä byrokratia kuormittaa. Taloudelliset paineet, taloudellisen osaamisen tarve kasvaa. On pystyttävä viestimään entistä paremmin sidosryhmille ja kuluttajille tuotannosta, oltava avoimempi, jotta vältetään väärinkäsityksiä.
- Taloudelliset haasteet, tuotannon kannattavuus - henkinen kestäminen/jakaminen.
- Talouden heikkeneminen.
- Hallittava tietomäärä, kiire, liian suuri työmäärä ja edellisistä johtuvat parisuhdeongelmat.
- Säiden heittäminen.
- Tiedonkulun puutteet.
- Tilojen heikkenevä talous, automaation uudet riskit.
- Tilamäärän pieneneminen, yhteistyömahdollisuuksien väheneminen, johtaminen ym. osaaminen.
- Tutkimuksen rahoitus, erityisesti Melan varoista, on pienentynyt huolestuttavasti. Tutkimuksen alasajo on vakava uhka alan kehittymiselle.
- Työn ansaintalogiikka.
- Työn määrän lisääntyminen, ikääntyminen.
- *Alan ikääntyminen.*
- *Ihmisten eristäytyminen, taloudellinen epävarmuus globaalissa maailmassa, ruoka- ym. skandaalien mahdollisuus.*
- *Työn sitovuus.*
- *Työn sitovuus ja kiireellisyys.*

Liite 12. Mitkä kolme seikoista a–i mielestänne tulevat lähivuosina eniten uhkaamaan maatalous-/puutarhatyötä tekeviä henkilöitä? Voitte myös kommentoida antamianne vastauksia.

Uhkaavimmiksi koetut seikat ja kommentit:

- b, c, g.
- Tilakoon kasvu (investoinnit) ja urakoinnin lisääntyminen vähentävät tapaturmia, mutta kuormittavuudesta aiheutuvat tilanteet lisääntyvät ja pitävät muuten tapaturmalukuja entisellään.
- Kuljetusajoneuvot; etäisyydet kasvavat ja sen myötä liikkuminen, ulkoinen ympäristö; vaikutusmahdollisuudet rajalliset (luonnon ympäristö), liikkuminen lisääntyy, sähkö; tekniikan lisääntyvä käyttö laitteissa ja rakennuksissa.
- b, c, d. Kotieläintilojen määrän vähentyessä ja tuotannon siirtyessä parempiin työolosuhteisiin, eläinten aiheuttamien työtapaturmien määrä laskee jopa voimakkaasti. Sen sijaan entistä enemmän vietetään aikaa työtä tehden ulkoisessa työympäristössä tai sisällä rakennuksissa ja niissä sattuu ja tapahtuu edelleen.
- Koneet ja laitteet sekä eläimet.
- b, d, e. Varmaan samat vaaratekijät kuin ennenkin. On vaikeaa nähdä, että vaaratekijät muuttuisivat nopeasti jotenkin.
- b, e, f. Eiköhän ne ole kuitenkin ne samat vanhat mitalisijoilla olevat vielä pitkään.
- Kotieläin, ulkoinen työympäristö, käsityökalut.
- h, c, b.
- a, d, g.
- a, b, h.
- b, e, g.
- e.
- a, d, h.
- d, e, g.
- d, e, h.
- e ja i, sivutoimiviljelyssä eläinten aiheuttamat vahingot voivat lisääntyä. Kasvavilla tiloilla tieliikennevahingot ovat kasvava riski hajallaan olevia tiluksia hoidettaessa.
- Taloudellisesti vaikeat ajat estävät uusimasta konekalustoa. Vanhenevan kaluston kanssa tapaturma-alttius todennäköisesti kasvaa.
- d, g, h.
- a, b, e.
- a, b, c.
- *Työskentely tikkailta tai muuten korkealla, toistotyön kulumat, led-valaisimien energiarikas valo suoraan silmiin.*
- *Ulkoinen työympäristö, koneet ja laitteet.*
- *Koneet, kuljetusajoneuvot ja työliikkeet.*

Liite 13. Mitkä kolme seikoista a–f mielestänne tulevat lähivuosina eniten uhkaamaan maatalous-/puutarhatyötä tekeviä henkilöitä? Voitte myös kommentoida antamianne vastauksia.

Uhkaavimmiksi koetut seikat ja kommentit:

- a, b, c.
- b, e, a.
- Viljelijöiden lukumäärän väheneminen vähentää myös ammattitautien määrää.
- Tartunta- ja loistaudit; erityisesti eläintaudit leviävät uhkaavasti, ihotaudit; aineiden ja kemikaalien käsittely, pidentyvät työrupeamat, tärinä; erityisesti keuhotärinä lisääntyvän konetyön myötä.
- b, a, c. Kotieläintuotannon rakennekehitys vähentää hengityselin- ja ihosairauksia, mutta niitä tulee myös muista töistä. Tule-sairaudet jäävät jäljelle, koska niitä tulee kaikista töistä ja varsinkin vanhenevalle viljelijäväestölle tulee tule-sairauksia.
- b) tuki- ja liikuntaelimiin (mm. rasitussairaudet), a) hengityselimiin (mm. ammattiastma ja -nuha), c) ihoon (mm. kosketus- ja ärsytysihottuma).
- Suuremmissa yksiköissä altistutaan enemmän
- a, b, c. Sama kommentti kuin edelliseen.
- 1 tuki- ja liikuntaelimet, 2 kuulo, 3 hengitys.
- Vaikka ennaltaehkäisevää työtä tehty, yrittäjien ikä huomioiden sairastavuus lisääntynee samalla kun yrityskoko kasvaa.
- b, d ja a. Eiköhän ne ole kuitenkin ne samat vanhat mitalisijoilla olevat vielä pitkään.
- Tule, kuulo ja tartunta
- b, c, a.
- a, b, c.
- a, b ja d.
- a, b, c.
- a, c, e.
- a, b, d.
- b, a, d.
- d. Suurimmilla karjatiloilta myös hengityselin- ja tule-ongelmat voivat lisääntyä merkittävästi altistusajkojen pidentyessä.
- Kotieläintilojen määrän vähentyminen näkynee sairauksien lukumäärässä. Tuki- ja liikuntaelin, hengityselin- ja ihosairaudet säilynevät kuitenkin yleisimpinä. Punkkien levittämät sairaudet yleistynevät metsä- ja kotieläintöissä.
- a, b, c.
- a, b, d.
- a, b, c.
- b, a ja c. Ihmisten peruskunto heikkenee vähenemän arkiliikkumisen vuoksi sekä vähäisen liikkumisen kouluaikana vuoksi.
- Ihotaudit, rasitussairaudet.
- Tuki- ja liikuntaelinsairaudet, hengitystiesairaudet ja kuuloon liittyvät sairaudet.

Liite 14. Selittäkää omin sanoin, mitä maatalous-/puutarhayrityksen työterveys- ja työturvallisuuskulttuuri mielestänne tarkoittaa.

- Mm. työturvallisuussuunnitelman laatimista, kokonaisuuden hallintaa ja suunnitelmallista huomioon ottamista.
- Kuuluminen työterveyshuollon piiriin, tilakohtaiset turvallisuusohjeet SOP:t [Standard Operating Procedure] tarvittavissa paikoissa, tarvittavien suojainten käyttö, hiekotukset ym. kohdallaan.
- Kestävän talouden perustan varmistamista.
- Se miten asioihin suhtaudutaan ja miten ne hoidetaan tilatasolla.
- Se tarkoittaa yrityksen työterveyteen ja -turvallisuuteen vaikuttavien tavoitteiden, riskinarvioinnin ja kehittämistoimenpiteiden kokonaisuutta.
- Tilalla omaksuttua asennetta ja vakiintuneita toimintatapoja työn turvallisuuden ja terveellisyyden edistämiseksi. Terveellisyys ja turvallisuus on sisällytetty oikeaksi miellettyyn, tavoiteltavaan ja uusille työntekijöille opettavaan tapaan toimia.
- Termillä tarkoitetaan työterveyteen ja työturvallisuuteen liittyvien seikkojen johtamista maatalousyrityksessä (ilmiöiden ja olosuhteiden mittaamista/kartoittamista, seurantaa, toimenpiteitä, asennetta, tapaa toimia ja ottaa oppia jne.).
- Maatalousyrittäjän asennoitumista työterveys- ja työturvallisuuskysymyksiin: miten tärkeänä pitää suojautumista ja vaarojen ehkäisemistä sekä omasta terveydestä huolehtimista.
- Maatalousyrityksen työterveys- ja työturvallisuuskulttuuri tarkoittaa, että työterveydestä huolehditaan säännöllisin tarkastuksin, että ei mennä sairaana töihin, että työturvallisuus otetaan vakavasti ja että työturvallisuutta tai terveyttä uhkaavat tekijät tunnistetaan ja eliminoidaan.
- Asioiden miettimistä etukäteen, työprosessien läpikäynti ja kehittäminen, tehdään muutoksi terveys ja turvallisuus edellä. Todettuihin riskeihin ja vaaroihin puututaan.
- Sillä voidaan tarkoittaa sitä, miten yrityksessä suhtaudutaan työterveyteen ja työturvallisuuteen. Otetaanko terveyteen ja turvallisuuteen vaikuttavat asiat huomioon työnteossa ja yrityksen kehittämisessä.
- Järjestelmällistä, täysin miettimätöntä tai jotain siltä väliltä olevaa toimintatapaa, jolla työturvallisuuteen ja työterveyteen liittyvät asiat otetaan huomioon tai jätetään ottamatta. Eli voi olla hyvä, huono tai jotain siltä väliltä. Tai ehkä kulttuuria ei ole osalle tiloista muodostunutkaan, jos asioita ei järjestelmällisesti ole mietitty ja toimeenpantu?
- Turvallisia tuotantoon soveltuvia toimintatapoja, jotka ottavat huomioon tilan tuotantotehtävät, henkilöiden osaamisen ja tuotantoympäristön. Hyvä tilan työturvallisuuskulttuuri on määritelty ja turvallisuuskulttuuri nivoo yhteen tilanjohdon turvallisuusjohtamisen ja työntekijöiden työtavat niin, että jokainen henkilö tilalla 1. tiedostaa ja tietää oikeat työtavat ja 2. osaa toimia niiden mukaan sekä 3. noudattaa näitä turvallisia toimintatapoja ja 4. huolehtii niistä jotka eivät tiedosta ja osaa turvallisia toimintatapoja tilalla, mikäli tällaisia henkilöitä liikkuu tilan työympäristössä (esim. lapset).
- Miten työn kuormittavuuteen ja työturvallisuuteen suhtaudutaan yrityksessä: mm. työskentelyasennot, kuormittavuuden jakautuminen, suojainten käyttö jne. Myös työn tauottaminen ja omasta kunnostaan huolehtiminen on

- osa työterveys- ja turvallisuuskulttuuria. Suhtaudutaan yrittäjään ja työntekijöihin arvostavasti ja ymmärretään hyvinvoinnin ja terveyden merkitys yrityksen jatkuvuudelle ja menestykselle.
- Tilan tapa toimia, eli huomioida terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät asiat työssä ja työympäristössä.
  - Sitä, miten näihin asioihin suhtaudutaan ja mitä niiden eteen tehdään.
  - Tapa, millä ja miten ennakoidaan työterveys- ja turvallisuus asioita, töiden ja prosessien suunnittelu.
  - Miten työterveys ja työturvallisuus on huomioitu työhönotossa, perehdytyksessä, ylläpitokoulutuksessa ja työolosuhteiden kehittymisen mittaamisessa.
  - Miten ja millä painoarvolla työvoima-, -kyky- ja työhyvinvointiasiat huomioidaan osana jokapäiväistä työtä, johtamista ja toiminnan strategiaa.
  - Kokonaisvaltaista töiden suunnittelua, johtamista ja toteutusta siten, että kiinnitetään huomiota työhyvinvointiin ja pyritään parantamaan sitä.
  - Sitä, miten meillä on ollut tapana hoitaa asiat. Tilan henkilöiden välisessä kommunikoinnissa, että käytännön työssä ja investoinneissa ilmenevät painotukset siitä, miten paljon turvallisuuteen panostetaan, ja miten paljon riskiä ollaan halukkaita ottamaan. Rajan vetoa turvallisuustehokkuus akselilla. Muutoshalukkuus omaksua opetuksesta, koulutuksesta, neuvonnasta ym. tulevia turvallisuusviestejä.
  - Vaikea selittää, koska ovat yksilöllisiä ja mielestäni alalla ei ole yhtenäistä kulttuuria.
  - Kuinka yrityksessä huomioidaan työturvallisuuteen liittyvät toimenpiteet ja kuinka niihin asennoidutaan.
  - Millaiset työtavat ja käytänteet tilalla on omaksuttu terveyden ja turvallisuuden näkökulmasta.
  - Ennen kaikkea asennetta työterveys- ja työturvallisuusasioihin. Em. asioiden johtamista ja systemaattista toimintaa sen mukaisesti. Kulttuuri näkyy paitsi tilan oman väen toiminnassa myös suhtautumisessa tilan ulkopuolisten toimintaan em. asioissa.
  - *Työyhteisön asennoitumista työturvallisuuteen.*
  - *Kuinka puutarhayrityksessä suhtaudutaan, konkreettisesti tehdään ja kehitetään oman yrityksen työterveyteen ja työturvallisuuteen liittyviä asioita.*
  - *Yrityksessä asiat on mietitty etukäteen ja asiat tehdään siten, että tapaturmien ym. ennaltaehkäisyyn on panostettu. Käytetään asianmukaisia suojaimia ja paikat ovat siinä kunnossa, että tapaturmariski olisi mahdollisimman pieni. Työntekijät perehdytetään kunnolla oikeisiin työtapoihin.*
  - *Toimenpiteitä ja ilmapiiriä, miten työntekijät otetaan huomioon ja heidän terveydestään huolehditaan.*
  - *Se on kokonaisuus: tavoista tehdä työtä, pitää työvälineet kunnossa, huolehtia siisteydestä, tauotuksesta, kohdata palkkatyöntekijät, opastaa ja sitouttaa heidät.*

Liite 15. Mitkä seikat ovat mielestänne toisaalta keskeisiä esteitä ja toisaalta keskeisiä kannustimia työolosuhteiden kehittämisessä maatalous-/puutarhayrityksissä?

esteet

- Aika.
- Tehdään itse, luotetaan siihen, että itse muistetaan ja osataan.
- Tottumus, tekemiskeskeinen kulttuuri.
- Välinpitämättömyys, heikko rahatilanne, "aina on tehty näin" asenne.
- Yrittäjän vähäinen sitoutuneisuus; motivaatio, perehtymättömyys työturvallisuussäännöksiin ja erilaisiin koulutusaineistoihin, ajan puute, tiukka taloustilanne, joka estää kehittämistoimia.
- Taloudelliset resurssit, tiedon puute, välinpitämättömyys (asenne).
- Jäähdyttelevät tilat eivät halua/jaksa enää investoida, vaikka kaikki työolosuhteita edistävät seikat eivät vaadi suuria investointeja. On totuttu työskentelemään riskien ympäröimänä, mutta vanha kroppa ei enää kestä samaa mitä nuorena.
- Raha ja kiire, kielteinen asenne, toimintakulttuuri.
- Taloudelliset resurssit, tiedon puute, jaksaminen.
- Mennään vain päivä kerrallaan ei ole riittävästi pidemmän aikavälin suunnittelua.
- Kiire, työhuiput ja niiden vaihtelu, jolloin asia "unohtuu" uuden vaiheen tullessa eteen, rahallinen kustannus, ei keksitä tai ylipäätään huomata, että asiutilaa voisi muuttaa.
- Talous: turvallistamiseen tarvitaan usein investointeja ja siksi niitä jää tekemättä, kun ne eivät tuo useinkaan suoria tuottoja. Asiaa ei ajatella pitkällä tähtäimellä. Turvallisen/terveellisen työskentelyn ajatellaan vievän (ja joskus se viekin) enemmän aikaa ja sitähän maatalousyrittäjillä ei liikaa ole. Eli hommat painavat päälle ja silloin monesti valitaan se "nopein" tapa.
- Tuotantoriskit, omaisuusriskit, terveystriskit, ympäristöriskit ja rahoitusriski.
- Asenne, kiire, taloudelliset paineet, jolloin ei haluta tehdä investointeja, joiden tulokset eivät näy välittömästi.
- Tilasokeus, tehdään asiat niin kuin ennenkin.
- Asenteet ja talous.
- Kiire, talouspaineet.
- Asenne, ei tiedosteta asioita.
- Ei tiedosteta merkitystä.
- Asenteet, ajan- ja rahan koettu puute, tieto ja osaaminen.
- Heikko kannattavuus, kiire.
- Raha. Aika. Hyvin toimivat turvallisuutta parantavat ideat, ja niiden tuottamiseen panostaminen vähissä.
- Asenteet ja taloudellinen tilanne.
- Tieto, työyhteisön puute.
- Kustannukset, laiskuus ja ajattelemattomuus.
- Talouden aiheuttamat rajoitteet isoissa työolojen kehittämisinvestoinneissa, väärä asenne, tuudittautuminen turvallisuuden tunteeseen, ns. tilasokeus.

- *Tämä on jossain määrin yrityskohtaista. Monissa yrityksissä työn sesonkiluonteisuus sekä ulkomaisen työvoiman suuri määrä ja vaihtuvuus vaikeuttavat luontevaa kommunikaatiota ja työolosuhteiden yhteistä kehittämistä.*
- *Tiedon puute, välinpitämättömyys, ajanpuute ja haluttomuus panostaa rahaa.*
- *Kiire, taloudellinen heikko tilanne.*
- *Kausityövoiman suuri määrä.*
- *Talouden tiukkuus estää kaiken ylimääräisen (muun kuin lakisääteisen) "kivan" kehittämisen. Kiire voi myös viedä ajatukset pois olosuhteiden kehittämisestä. Pienissä yrityksissä yhden/kahden ihmisen aika (ja osaaminen) ei riitä kaikkeen.*

kannustimet

- Palkkatyövoiman käyttö "pakottaa".
- SOPien lisääntyminen, oikea tapa tehdä töitä vähentää myös tapaturmia.
- Omillaan on tultava toimeen, kun ollaan kaukana avusta ja läheisistä välittäminen.
- Tieto.
- Oman ja työntekijöiden työhvinnoinnin lisääntyminen, tuotannon häiriötilanteiden vähentyminen, poissaolojen vähentyminen, mahdollisesti vakuutusmaksujen pienentyminen.
- Kustannusten pieneneminen, tuotoksen lisääntyminen, terveyden säilyminen (paraneminen), miellyttävyys.
- Uusi viljelijäpolvi on koulutetumpaa ja ajattelee näitä asioita enemmän sekä arvostaa myös vapaa-aikaa. Erilaisissa vakuutusmaksuissa pitäisi olla kannustimia kehittää työolosuhteita. Hyvistä ja huonoista esimerkeistä tulisi levittää enemmän tietoa.
- Raha, tuottavuus, oma työkyky ja terveys.
- Terveenä eläkkeelle -periaate, terveyden merkityksen oivaltaminen ennen sairastumista tms.
- Aktiivinen työterveyshuolto, lapset, isomman investoinnin yhteydessä pakko miettiä toimintaa pidemmälle ja laajemmin.
- Työnteon helpottuminen, ajansäästö, kuormittavuuden väheneminen, muutoksen tuoma ilo, mahdollisuus antaa työ myös ulkopuolisen tehtäväksi, jos työolot ovat parantuneet.
- Kyllä oma terveys ja turvallisuus pitäisi olla kannustimia. Asia pitäisi tehokkaammin konkretisoida viljelijöille rahan kautta. Kuinka paljon keskimäärin menettää tuloja työperäisten tapaturmien ja terveysongelmien vuoksi sekä lisäksi tehottomamman työskentelyn vuoksi. Monesti kun turvallisempi ja terveellisempi työympäristö on myös tehokkaampi/tuottavampi!
- Terveys, hyvinvointi, työn sujuvuus ja parempi laatu.
- Kokemus oman hyvinvoinnin paranemisesta, perheen ja läheisten merkityksen ymmärtäminen, oman itsensä arvostaminen.
- Alennukset vakuutuksissa, hyvät esimerkit muilta yrittäjiltä.
- Terveiden paraneminen, hyvinvointi.
- Omasta työkunnosta huolehtiminen, koska ei ole varaa olla pois töistä.
- Tt asioiden tiedostaminen.

- Motivointi tuomalla esille eurot.
- Työkyky on tärkein tuotannontekijä, tuottavuus ja kannattavuus, läheisten huomioiminen.
- Oma ja läheisten hyvinvointi.
- Työturvallisuuskulttuuriin panostaminen; terveyden ja työkyvyn arvostuksen lisääminen; riittävän vapaa-ajan turvaaminen.
- Lähipiirissä tapahtuneet sairastumiset/tapaturmat sekä Melan ym. tahojen tarjoamat palvelut.
- Työt on tehtävä joka päivä, sairaanakin, joten parempi ennaltaehkäistä.
- Työntekijöiden pysyvyys, turvallisuus.
- Turvallisuuskulttuurin omaksuminen, työterveyshuollon motivointi asioiden kehittämiseen, taloudelliset edellytykset, työvoiman palkkaaminen.
- *Hyvä työtiimi, osallisuus, selkeät tavoitteet ja työnjako.*
- *Työntekijöiden vähemmät sairauspoissaolot ja parempi työn saanto. Ylipäänsä taloudellinen hyöty. Ajansäästö. Yrityksen ilmapiirin ja imagon kohottaminen.*
- *Yrityksen houkuttelevuus työnantajana, tuotannon kannattavuus mahdollistaa uusien investointien yhteydessä asioita laitetaan kuntoon.*
- *Taloudellinen tulos.*
- *Työntekijöille tietty pieni taloudellinen kannustin on hyvä, jos siihen vain löydettäisiin hyvät ja tasapuoliset kriteerit, Ja jos ei muuta, niin jokin yhteinen tapahtuma, liikunta/kulttuuriseteli tms. hyvästä onnistumisesta työturvallisuusasioissa voisi olla hyvä alku.*

Liite 16. Mitkä ovat lähivuosina mielestänne tärkeimmät maatalous-/puutarhayrittäjien omassa päätösvallassa olevat toimenpiteet...

...työtapaturmien torjumiseksi?

- Tavoitteen asettaminen, tapaturmien ja vähältä piti -tilanteiden kirjaaminen, käsittely ja korjaus.
- Minkä merkityksen antaa omalle ja muiden turvallisuudelle. Kyse on asenteesta.
- Tietoisesti tarkastellaan omia toimintatapoja.
- Työympäristön toistuva riskinarviointi.
- Tiedonhankinta, kouluttautuminen, suunnitelmallisuus, ennakoiminen; työnopastus.
- Työympäristön ja -menetelmien kehittäminen sekä esimerkeistä (omista ja toisten kokemuksista) oppiminen.
- Suojainten käyttö, työolosuhteista huolehtiminen, työterveyshuoltoon kuumuminen.
- Asenne.
- Turvallisuutta uhkaavien tekijöiden tunnistaminen ja niiden poistaminen.
- Toiminnan suunnittelu, työajan pituus ja yleinen järjestys.
- Tuumaustauko, investoinnit.
- Tilan toiminnan jatkuva kehittäminen esim. Lean-oppien mukaan (mm. 5S eli sortteeraus, systematisointi, siivous, standardisointi, seuranta), riskikaritoitusten säännöllinen tekeminen, oman työmäärän vähentäminen eri ratkaisuilla (urakointipalveluiden käyttö, yhteistyö, työvoiman palkkaus).
- Parempi töiden suunnittelu, organisointi, riskienhallinta, turvallisuuskulttuurin luominen.
- Koneiden kunnossapito, työasennot, työskentelyn huolellisuus, omasta kunnosta huolehtiminen, riittävä lepo.
- Pidetään koneet ja suojalaitteet kunnossa. Tuotantorakennusten rakenteelliset parannukset, ja eläinten kanssa toimiminen.
- Asennemuutos.
- Oikea asenne, ennakointi, paikkojen siistiminen.
- Yrittäjien pitää tiedostaa vaarat, ja torjua niitä.
- Työvaiheiden analysointi ja vaarapaikkojen tunnistaminen ja ohjeistaminen.
- Töiden ja työmenetelmien suunnittelu, turvallinen koneellistaminen.
- Työn suunnittelu ja vaaranpaikkojen tiedostaminen.
- Systemaattinen vaaranpaikkojen vähentäminen. Paikkojen järjestyksessä pitäminen.
- Oma asenne ja satsaukset työturvallisuuteen. Häätäilyn unohtaminen.
- Koneiden kunnossapito.
- Työtavat ja -menetelmät.
- Asenne, huolelliset työtavat ja varautuminen poikkeustilanteisiin.
- *Luoda kulttuuri, jossa työturvallisuus otetaan vakavasti.*
- *Fyysisen ympäristön kartoittaminen ja korjaaminen.*
- *Työntekijöiden perehdytys, yrityksen riskipaikkojen kartoitus ja korjaus.*
- *Työoloihin ja työväliseisiin vaikuttaminen.*
- *Mm. koneiden suojaukset kunnossa, työkengät yms. kunnossa.*

ammattitautien ja muiden työperäisten sairauksien torjumiseksi?

- Teknologia /automaatio (työolosuhteet).
- SOPit ja niiden noudattaminen.
- Minkä merkityksen antaa omalle ja muiden terveellisyydelle. Kyse on asenteesta.
- Tietoisesti tarkastellaan omia toimintatapoja.
- Työympäristön ergonomian parantaminen, turva- ja suojavälineiden käyttö, ajan tasalla olevat käyttöturvallisuustiedotteet.
- Tiedonhankinta, kouluttautuminen, suunnitelmallisuus, ennakoiminen, työnopastus.
- Työolosuhteiden kehittäminen ja jäännösriskien hallinta henkilönsuojausta kehittämällä.
- Suojainten käyttö, työolosuhteista huolehtiminen, työterveyshuoltoon kuumuminen.
- Hyvän sadon saaminen.
- Terveyttä uhkaavien tekijöiden tunnistaminen ja niiden minimoiminen.
- Työpisteen/prosessin miettiminen puhtaalta pöydältä, millainen olisi hyvä työympäristö-> määrätietoinen toteutus.
- Suojainten ja muiden apuvälineiden käyttö, työasennot, fyysisestä kunnosta ja venyttelystä huolehtiminen, työterveyshuoltoon liittyminen, investoinnit.
- Tilan toiminnan jatkuva kehittäminen esim. Lean-oppien mukaan (mm. 5S), riskikartoitusten säännöllinen tekeminen, oman työmäärän vähentäminen eri ratkaisuilla (urakointipalveluiden käyttö, yhteistyö, työvoiman palkkaus).
- Riskienhallinta, tutkimus, ergonomian suunnittelu, neuvonta, koulutus.
- Työskentelyolosuhteiden huomioiminen (mm. pölyn torjunta), suojainten käyttö, työskentelymenetelmät ja koneistus.
- Henkilökohtainen suojautuminen melulta, kemikaaleilta sekä pölyltä ym.
- Asennemuutos ja menetelmämuutokset.
- Oikea asenne, tiedon hankinta, suojaimien käyttö.
- Yrittäjien pitää tiedostaa altisteet, ja torjua niitä.
- Tauteja ja sairauksia aiheuttavien tekijöiden poistaminen tai niiltä suojautuminen.
- Töiden ja työmenetelmien suunnittelu, turvallinen koneellistaminen.
- Suojainten käyttö, töiden suunnittelu, automatisointi.
- Melua, pölyä ja ihoaltistusta aiheuttavien koneiden, laitteiden ja työpisteiden systemaattinen vähentäminen.
- Oikeat työtavat ja suojautuminen.
- Suojainten käyttö.
- Suojainten käyttö, työtavat.
- Altistumisen vähentäminen oikeaoppisella henkilönsuojainten käytöllä.
- *Tiivis yhteistyö työterveyshuollon kanssa.*
- *Fyysisen ympäristön korjaaminen tarvittaessa oikeanlaiseksi. Työkierto, liikuntaan ohjaaminen ja kannustaminen.*
- *Henkilösuojaimet käyttöön, työskentelyolosuhteiden parantaminen.*
- *Työskentelyolosuhteiden parantaminen.*
- *Suojaimet kunnossa, työskentelykorkeudet yms. kunnossa.*

fyysisten kuormitustekijöiden hallitsemiseksi?

- Teknologia.
- Automatiikan lisääminen, oikeat työtavat.
- Halu tunnistaa ja torjua ne.
- Tietoisesti tarkastellaan omia toimintatapoja.
- Töiden koneistaminen ja automatisointi, oikeiden työvälineiden käyttö. Liittyminen työterveyshuoltoon.
- Suunnitelmallisuus, ennakoiminen, raskaiden töiden koneellistaminen; työnopastus.
- Työolosuhteiden kehittäminen sekä elvyttävä liikunta ja kunnan ylläpito.
- Työolosuhteista huolehtiminen, oikeat työasennot ja menetelmät, koneiden ja automaation hyödyntäminen, työterveyshuoltoon kuuluminen.
- Oma jaksaminen.
- Toistuvien, raskaiden töiden helpottaminen tekniikan avulla.
- Nostoon ja kantamiseen koneet, esim. lypsinten kannatin, etukuormaimen tai nokkakärryn aktiivinen käyttö...
- Investoinnit, ulkoistus/vuorottelu, fyysisestä kunnosta ja venyttelystä huolehtiminen.
- Tilan toiminnan jatkuva kehittäminen esim. Lean-oppien mukaan (mm. 5S), riskikartoitusten säännöllinen tekeminen, oman työmäärän vähentäminen eri ratkaisuilla (urakointipalveluiden käyttö, yhteistyö, työvoiman palkkaus).
- Ergonomiasuunnittelu, parempi töiden suunnittelu, organisointi, riskienhallinta.
- Työtavat, koneistus, omasta kunnosta huolehtiminen, riittävä lepo.
- Oikeat työmenetelmät ja apuvälineet, töiden tauotus. Huolehditaan omasta fyysisestä kunnosta.
- Menetelmien valinta, automatisointi.
- Investoiminen koneisiin ja automaatioon ennen kuin kuormitus on tuhonnut terveyden.
- Töiden kehittäminen.
- Työvaiheiden analysointi.
- Töiden ja työmenetelmien suunnittelu, turvallinen koneellistaminen.
- Töiden suunnittelu, automatisointi.
- Investoinnit moderneihin karjarakennuksiin ja koneisiin.
- Teknologian hyväksikäyttö ja työketjujen hyvä suunnittelu.
- Töiden ulkoistaminen, lisätyövoiman palkkaus.
- Koneet, automaatio.
- Töiden koneellistaminen, jakaminen ja jaksottaminen, oman fyysisen kunnan kehittäminen.
- *Työntekijöiden kuuleminen ja tarvittaessa työterveyshuollon konsultointi.*
- *Työkierto, liikuntaan ohjaaminen ja kannustaminen.*
- *Työskentelyolosuhteiden parantaminen.*
- *Ergonomisien työvälineiden hankinta.*

psykososiaalisten kuormitustekijöiden hallitsemiseksi?

- Pitäisi päästä tekemään yhdessä.
- Talous- ja johtamisosaamisen lisääminen.

- Haetaan tietoisesti vastapainoa harrastuksista / vapaa-ajasta / ystävistä + suunnitellaan taloutta ja toimintaa - sitä ei saa pelätä.
- Tietoisesti tarkastellaan omia toimintatapoja, vertaistuki.
- Töiden suunnittelu, verkostot muiden yrittäjien ja asiantuntijoiden kanssa. Liittyminen työterveyshuoltoon.
- Vapaa-ajasta huolehtiminen, ongelmista puhuminen ennen kuin ne kasvavat hallitsemattomiksi, varhainen puuttuminen.
- Työympäristön ja -menetelmien kehittäminen ja yhteisöllisyyden edistäminen.
- Työterveyshuoltoon kuulumisen, työn vaatimukset ja hallinta tasapainoon, hakeutuminen avun piiriin tarvittaessa.
- Ammatillinen apu.
- Osallistuminen tilan ulkopuolisiin aktiviteetteihin.
- Lisää keskustelua yrityksen sisällä, matala kynnyks työterveyshuoltoon (aktiivinen työterveyshuolto).
- Suhteiden ylläpito, iloa tuottavat harrastukset, työterveyshuoltoon yhteydenotto.
- Tilan toiminnan jatkuva kehittäminen esim. Lean-oppien mukaan (mm. 5S), riskikartoitusten säännöllinen tekeminen, oman työmäärän vähentäminen eri ratkaisulla (urakointipalveluiden käyttö, yhteistyö, työvoiman palkkaus), sosiaalisten verkostojen muodostaminen.
- Verkostot ja hyvät sosiaaliset suhteet, ajanhallinta, itsensä johtaminen, neuvonta, koulutus, parempi töiden suunnittelu, riskienhallinta.
- Riittävä lepo, sosiaalisista suhteista huolehtiminen, ostopalvelujen (neuvonta) käyttö, kouluttautuminen ja osaamisen ylläpito.
- Oltava harrastuksia, vapaa-aikaa. Tehtävä yhdessä asioita. Kiire pois.
- Verkottuminen toisten kanssa.
- Yhteistyö muiden yrittäjien kanssa, talouden suunnittelu ja satsaaminen taloushallintoon.
- Suunnittelun lisääminen ja johtamistaidon kehittäminen.
- Keskustelut ja infotilaisuudet, työyhteisön toimivuus: Johtaminen.
- Töiden ja työmenetelmien suunnittelu, turvallinen koneellistaminen ja automaatio.
- Töiden suunnittelu, johtaminen.
- Kohtuuttoman velanoton välttäminen. Lomat tilan ulkopuolella. Harrastustoiminnan ylläpito.
- Perheen ja ystävien tuki. Neuvontapalveluiden käyttö.
- Sosiaalisten verkostojen tärkeys
- Hyvät sosiaaliset suhteet
- Työstä irrottautuminen, sosiaaliset suhteet, harrastukset, oman osaamisen kehittäminen.
- *Työntekijöiden kuuleminen ja tarvittaessa työterveyshuollon konsultointi.*
- *Esimiesten keskustelu työntekijöiden kanssa kaksin ja ryhmissä. Työntekijöiden vertaistuki.*
- *Työilmapiiriin panostaminen, kiireen vähentäminen.*
- *Työilmapiiriin ja työn suorittamiseen ja aikatauluihin vaikuttaminen.*
- *Omalta osaltaan talousalan ammattilaisten hyödyntäminen (tilipalvelut, tilintarkastaja jne.) sekä yhteistyö oman alan muiden yrittäjien kanssa joko yrittäjien kesken tai järjestöjä hyödyntäen.*

Liite 17. Mitkä ovat mielestänne lähivuosina tärkeimmät maatalouslomittajien ja palkkatyöntekijöiden omassa päätösvallassa olevat toimenpiteet...

työtaturmien torjumiseksi?

- Ohjeiden ja oikeiden työtapojen noudattaminen, raportointi epäkohdista.
- Taas se minkä merkityksen asialle antaa. Kyse on oikeiden työtapojen noudattamisesta ja suojainten käytöstä.
- Tietoisesti tarkastellaan omia toimintatapoja, vertaistuki.
- Vaadittava riskinarvioinnin toteuttamista (työsuojelun toimintaohjelma), perehdyttämistä sekä henkilön itsensä noudatettava annettuja työohjeita.
- Kouluttautuminen, ohjeiden ja sääntöjen noudattaminen, vastuullisuus, huolellisuus.
- Esimerkeistä oppiminen, kouluttautuminen ja henkilönsuojaus.
- Suojainten käyttö, asenne.
- Koulutus.
- Työturvallisuusriskeistä raportointi työnantajalle.
- Jatkokoulutus, dialogi yrittäjän kanssa.
- Tuumaustauko.
- Havainnoida puutteita tiloilla ja ilmoittaa niistä yrittäjälle, palkkatyöntekijöillä osallistua tilalla tehtävään jatkuvaan kehittämiseen.
- Työtapojen ja työympäristön riskien seuranta, koulutus.
- Työasennot, työskentelytavat, omasta kunnosta huolehtiminen, työskentelyn huolellisuus, riittävä lepo.
- Käytetään vain kunnossa olevia koneita, huomioidaan asiallinen pukeutuminen (turvajalkineet, suojapuvut jne.).
- Asennemuutos, kouluttautuminen.
- Oikea asenne, huolellisuus.
- Harkitseva ja ennakoiva työtapo.
- Ilmoittaa havaitusta riskistä ja huomioi sen työtä tehdessä.
- Osaamisen ja ammattitaidon kehittäminen. Työkyky ja kunto.
- Vaaranpaikkojen tiedostaminen.
- Kiireen välttäminen, kommunikointi isäntäväen kanssa.
- Ohjeiden noudattaminen koneiden kanssa.
- Työtavat ja -menetelmät.
- Asenne, huolelliset työtavat, perehtyminen työoloihin ja työhön yrittäjän opastuksella, ohjeiden noudattaminen.
- *Oma aktiivisuus epäkohtien esiin tuomisessa.*
- *Uskallus ilmoittaa ja vaatia korjaustoimenpiteitä yrittäjältä/esimieheltä.*
- *Ohjeiden noudattaminen.*
- *Huolellisuus.*
- *Annettujen työohjeiden noudattaminen (työkengät, koneiden käyttö...).*

ammattitautien ja muiden työperäisten sairauksien torjumiseksi?

- Teknologia /automaatio (työolosuhteet).
- Ohjeiden ja oikeiden työtapojen noudattaminen, raportointi epäkohdista.
- Taas kyse on terveyden merkityksestä ja miten tunnistaa + torjuu terveyttä uhkaavat tekijät. Jokaisella on kyllä tietoa.

- Tietoisesti tarkastellaan omia toimintatapoja, vertaistuki.
- Tth:n terveystarkastukset, suojaimien käyttö, tutustuminen käyttöturvallisuustiedotteisiin.
- Kouluttautuminen, ohjeiden ja sääntöjen noudattaminen, vastuullisuus, huolellisuus.
- Henkilönsuojainten (kiireestä kantapäähän) käyttö, kun on vaikea työolosuhteita muuttaa.
- Suojainten käyttö, asenne.
- Koulutus.
- Työterveysriskeistä raportointi työnantajalle.
- Ergonominen työskentely, suojaimet ja työvaatteet tilanteen mukaan.
- Suojainten ja muiden apuvälineiden käyttö, työasennot, fyysisestä kunnosta ja venyttelystä huolehtiminen.
- Havainnoida puutteita tiloilla ja ilmoittaa niistä yrittäjälle, palkkatyöntekijöillä osallistua tilalla tehtävään jatkuvaan kehittämiseen.
- Työtapojen ja työympäristön riskien seuranta, koulutus, yhteistyö yrittäjien ja lomitustoimen kanssa.
- Suojainten käyttö, työskentelymenetelmät.
- Henkilökohtainen suojautuminen aina tarpeen mukaan.
- Asennemuutos, kouluttautuminen.
- Suojaimien käyttö, työturvallisuusohjeiden noudattaminen.
- Suojautuminen.
- Ilmoittaa havaitusta riskistä ja huomioi sen työtä tehdessä.
- Osaamisen ja ammattitaidon kehittäminen. Työkyky ja kunto.
- Suojainten käyttö.
- Suojainten käyttö.
- Suojainten käyttö, työtavat.
- Henkilönsuojainten käyttö altistavissa työvaiheissa.
- *Oma aktiivisuus epäkohtien esiin tuomisessa.*
- *Ennakoiva työnohjaus sekä fyysisen ympäristön korjaaminen.*
- *Henkilösuojainten käyttö.*
- *Työskentelyolojen huomioiminen.*
- *Suojainten käyttö.*

fyysisten kuormitustekijöiden hallitsemiseksi?

- Halu tunnistaa ja torjua ne.
- Ohjeiden ja oikeiden työtapojen noudattaminen, raportointi epäkohdista.
- Teknologia
- Tietoisesti tarkastellaan omia toimintatapoja, vertaistuki.
- Oikeiden työasentojen noudattaminen, annettujen apuvälineiden käyttö.
- Ohjeiden ja sääntöjen noudatus, avun pyytäminen ja tarjoaminen, kunnosta huolehtiminen.
- Työasentoihin huomiota sekä elvyttävä liikunta ja kunnan ylläpito.
- Ammattitaidon kehittäminen, oikeat työasennot ja menetelmät.
- Koulutus.
- Oikeaoppiset työasennot ja nostotekniikka.
- Koulutusta koneiden käytössä.
- Fyysisestä kunnosta ja venyttelystä huolehtiminen.

- Havainnoida puutteita tiloilla ja ilmoittaa niistä yrittäjälle, palkkatyöntekijöillä osallistua tilalla tehtävään jatkuvaan kehittämiseen.
- Ergonomia suunnittelu, parempi töiden suunnittelu, organisointi, riskienhallinta.
- Työtavat, omasta kunnosta huolehtiminen, riittävä lepo.
- Koneiden hyödyntäminen, oikeat työtavat, töiden tauottaminen.
- Työtapojen valinta.
- Koneiden käytön ja oikeiden työasentojen opettelu.
- Oikeat työskentelytavat.
- Ilmoittaa havaitusta riskistä ja huomioi sen työtä tehdessä.
- Osaamisen ja ammattitaidon kehittäminen. Työkyky ja kunto.
- Töiden suunnittelu.
- Avoin keskustelu isäntäväen kanssa, jos kuormitustekijöitä voitaisiin jotenkin korjata.
- Koneet, automaatio.
- Fyysisen kunnan kehittäminen, koneiden ja apuvälineiden hyödyntäminen.
- *Oma aktiivisuus epäkohtien esiin tuomisessa.*
- *Kartoitus ja korjaaminen.*
- *Oikeat työtavat ja työvälineiden hyödyntäminen.*
- *Ergonomiset työasennot.*
- *Annettujen työohjeiden noudattaminen, venyttely & mikrotauot yms. aina tilaisuuden tullen. Ja jos keksii jonkin hyvän työtavan, niin kyllä sitä voi työnantajalle esittää.*

psykososiaalisten kuormitustekijöiden hallitsemiseksi?

- Haetaan tietoisesti vastapainoa harrastuksista / vapaa-ajasta / ystäväistä + suunnitellaan taloutta ja toimintaa - sitä ei saa pelätä.
- Asenne ja avoin keskustelu.
- Pitäisi päästä tekemään yhdessä.
- Tietoisesti tarkastellaan omia toimintatapoja, vertaistuki.
- Tarvittaessa työterveyshuollon palvelut.
- Vapaa-ajasta huolehtiminen, avoimuus, ongelmista puhuminen ennen kuin ne kasvavat.
- Yhteisöllisyyden edistäminen, kouluttautuminen.
- Rohkeus ottaa puheeksi psykososiaaliset kuormitustekijät esimiehen kanssa.
- Koulutus.
- Harrastukset työajan ulkopuolella.
- Pitää yllä hyvä henki työyhteisössä ja keskusteluyhteys yrittäjiin.
- Suhteiden ylläpito, iloa tuottavat harrastukset, työterveyshuoltoon/työnantajaan yhteydenotto.
- Havainnoida puutteita tiloilla ja ilmoittaa niistä yrittäjälle, palkkatyöntekijöillä osallistua tilalla tehtävään jatkuvaan kehittämiseen.
- Verkostot ja hyvät sosiaaliset suhteet, ajanhallinta, itsensä johtaminen, neuvonta, koulutus, parempi töiden suunnittelu, riskienhallinta.
- Riittävä lepo, sosiaalisista suhteista huolehtiminen, kouluttautuminen ja osaamisen ylläpito.
- Turha kiire pois, harrastukset ja vuorovaikutus kollegojen kanssa.

- Verkottuminen toisten kanssa.
- Kouluttautuminen aiheesta.
- Aktiivinen osallistuminen työyhteisön toimintaan.
- Osaamisen ja ammattitaidon kehittäminen. Työkyky ja kunto.
- Töiden suunnittelu.
- Kommunikoinnin lisääminen isäntäväen kanssa. Harrastukset, liikunta.
- Sosiaalisuus.
- Sosiaaliset suhteet, harrasteet, ammattitaidon kehittäminen.
- *Oma aktiivisuus epäkohtien esiin tuomisessa.*
- *Esimiesten keskustelu työntekijöiden kanssa kaksin ja ryhmissä. Työntekijöiden vertaistuki.*
- *Työajat.*
- *Työn asettaminen sille kuuluvaan rooliin suhteessa muuhun elämään.*
- *Oma käytös kuntoon, niin voi odottaa toisilta asiallista käytöstä. Jos kiusantekoa tms. esiintyy, keskustelu esimiehen kanssa.*

Liite 18. Mitkä ovat mielestänne lähivuosina tärkeimmät maatalous- ja puutarha-alalla toimivien organisaatioiden päätösvallassa olevat toimenpiteet ja toimenpiteiden toteuttajatahot...

työtapaturmien torjumiseksi?

- Resurssien lisääminen, kiireen välttäminen.
- Tilojen ohjeistus SOPien tekoon, tuotantotapaohjeistukset ja kannustus.
- Investointien suunnittelussa turvallisuuden huomioiminen. Herättäminen tilakohtaisten tietojen vertaamiseen muihin.
- Tiedon välittäminen, neuvonta, yhteistyö.
- Työturvallisuus-aiheen esillä pitäminen ja jatkuva tiedottaminen. Viljelijäetujärjestöjen ottaminen aihe esim. teemavuodekseen.
- Ajantasaisen tiedon tuottaminen ja jakaminen vaaroista ja niiden torjunnasta, turvallisten ratkaisujen edistäminen koneissa, laitteissa ja rakennuksissa.
- Työolosuhteiden kehittämisen tukeminen, asiasta tiedottaminen, koulutus. Työterveyden ja työturvallisuuden kehittäminen muuttuvassa toimintaympäristössä vaatii jatkuvaa alan rahoitusta, tutkimusta, koulutusta ja tiedotusta.
- Mela: tietoisuuden lisääminen työturvallisuudesta, työkaluja työtapaturmien torjumiseksi. Tutkimuslaitokset: uuden tiedon + toimenpidesuosituksen tuottaminen, Maaseudun työnantajaliitto: tietoa työnantajan velvollisuuksista työsuojelussa, työterveyshuolto: tilakäyntien kehittäminen, oppilaitokset: työturvallisuusasiat koulutusohjelmiin nykyistä näkyvämmiin.
- Koulutus.
- Koulutus, neuvonta toteuttajana MELA, oppilaitokset, ProAgria.
- Työoloselvitykset ennen töihin ryhtymistä. oikea ihminen oikealla tilalle, osaamisen mukaan.
- Ohjeet, opastus, koulutus, (rakennus)määräykset, tutkimus.
- Tiedotus, koulutus: neuvontajärjestöt, tutkimus- ja kehittämisorg. Byrokratian vähentäminen yleensä sekä esim. työvoiman palkkauksessa: hallinto. Tuottajahintojen nosto: hankintaorg. Lomituspalveluiden saatavuuden lisääminen: Mela/valtio. Työvoiman koulutus: koulutuslaitokset/valtio. Tilojen riskikartoitukset: työterveyshuolto + asiantuntijaorganisaatiot.
- Työturvallisuustyön rahoitus, vastuullisuus alan kehittämisessä, neuvonta, tutkija-tutkimusresurssien turvaaminen.
- Tutkimus, tiedotus ja koulutus. Asennekasvatus.
- Kiinnitetään huomiota turvalliseen työympäristöön.
- Koulutus-, neuvonta- ja valistustyö.
- Tiedon tuottaminen ja jakaminen (+ tutkimus niissä organisaatioissa, joissa sitä tehdään).
- Tiedottaminen, kouluttaminen, hankkeet, lehdet, nettisivut ja some. TTL, Mela, Oppilaitokset, ProAgria, alan julkaisut.
- Koulutustarjonta ja työvälineet tilakohtaisiin ratkaisuihin.
- Osaamisen ja ammattitaidon kehittämisen tuki.
- Tiedotus, koulutus.
- Tiedotuksen modernisointi ja lisääminen. Tutkimusvarojen lisääminen. Parempi yhteydenpito ja priorisointi laitosten välillä.

- Resurssien ohjaaminen ehkäisevään työhön ja koulutus.
- Koulutus.
- Ohjaus ja neuvonta (työterveyshuolto), tiedottaminen, turvallisuuskulttuurin tukeminen "nolla tapaturmaa" jne. / Mela, Työterveyslaitos, Luke, TTS, vakuutusyhtiöt.
- *Aktiivinen tiedotus ja koulutus, kehitystyöhön osallistuminen.*
- *Selvitystyö yrityksissä paikan päällä, siis mennään oikeasti yrityksiin, sekä tiedotus.*
- *Tiedotus ja koulutuksen tarjoaminen.*
- *Työolojen turvallisuus, työnjohto.*

ammattitautien ja muiden työperäisten sairauksien torjumiseksi?

- Resurssien lisääminen, kiireen välttäminen.
- Tilojen ohjeistus SOPien tekoon, tuotantotapaohjeistukset ja kannustus
- Investointien suunnittelussa terveyden huomioiminen. Herättäminen tuotantosuuntaan liittyviin riskeihin.
- Tiedon välittäminen, neuvonta, yhteistyö.
- Tiedotus ja koulutus aiheista.
- Ajantasaisen tiedon tuottaminen ja jakaminen altisteista ja niiden torjunnasta.
- Tiedottaminen, kouluttaminen, hankkeet, lehdet, nettisivut ja some. Ttl, Mela, Oppilaitokset, ProAgria, alan julkaisut.
- Mela: tietoisuuden lisääminen työturvallisuuskysymyksistä, työkaluja työtapaturmien torjumiseksi. Tutkimuslaitokset: uuden tiedon + toimenpidesuosittelujen tuottaminen, Maaseudun työnantajaliitto: tietoa työnantajan velvollisuuksista työsuojelussa, työterveyshuolto: tilakäyntien kehittäminen, oppilaitokset: työturvallisuusasiat koulutusohjelmiin nykyistä näkyvämmiin, kuntoutuksuuksien mahdollisuuksien hyödyntäminen (toimijatahot vielä auki.)
- Koulutus, neuvonta toteuttajana MELA, oppilaitokset, ProAgria.
- Tutkimus, ohjeet, opastus, koulutus, määräykset.
- Tiedotus, koulutus: neuvontajärjestöt, tutkimus- ja kehittämisorganisaatiot. Byrokratian vähentäminen yleensä sekä esim. työvoiman palkkauksessa: hallinto. Tuottajahintojen nosto: hankintaorganisaatiot. Lomituspalveluiden saatavuuden lisääminen: Mela/valtio. Osaavan työvoiman koulutus: koulutuslaitokset/valtio. Tilojen riskikartoitukset: työterveyshuolto + asiantuntijaorganisaatiot.
- Työturvallisuustyön rahoitus, vastuullisuus alan kehittämisessä, neuvonta, tutkija-tutkimusresurssien turvaaminen.
- Tutkimus, tiedotus ja koulutus. Asennekasvatus.
- Joissakin töissä on myös suojautumisen tarvetta.
- Koulutus-, neuvonta- ja valistustyö.
- Tiedon tuottaminen ja jakaminen (+ tutkimus niissä organisaatioissa, joissa sitä tehdään).
- Työolosuhteiden kehittämisen tukeminen, asiasta tiedottaminen, koulutus. Työterveyden ja työturvallisuuden kehittäminen muuttuvassa toimintaympäristössä vaatii jatkuvaa alan rahoitusta, tutkimusta, koulutusta ja tiedotusta.

- Koulutustarjonta ja työvälineet tilakohtaisiin ratkaisuihin.
- Osaamisen ja ammattitaidon kehittämisen tuki.
- Tiedotus, koulutus.
- Resurssien ohjaaminen ehkäisevään työhön ja koulutus.
- Koulutus.
- Ohjaus ja neuvonta (työterveyshuolto), altisteista tiedottaminen, henkilön-suojainten ja työn apuvälineiden tutuksi tekeminen ja mahdollisuus kokei-luihin / Mela, Työterveyslaitos, Luke, TTS, vakuutusyhtiöt.
- *Aktiivinen tiedotus ja koulutus, kehitystyöhön osallistuminen.*
- *Selvitystyö yrityksissä paikan päällä, siis mennään oikeasti yrityksiin, sekä tiedotus.*
- *Tiedotus, koulutuksen tarjoaminen.*
- *Altistumista aiheuttavien tekijöiden poisto, työnjohto.*

fyysisten kuormitustekijöiden hallitsemiseksi?

- Resurssien lisääminen, kiireen välttäminen.
- Tilojen ohjeistus SOPien tekoon, tuotantotapaohjeistukset ja kannustus.
- Työmenetelmien kehittäminen ja apuvälineiden käyttö.
- Tiedon välittäminen, neuvonta, yhteistyö.
- Menetelmien, työvälineiden, laitteiden ja tilojen käytettävyyden ja toimin-nallisuuden edistäminen.
- Tiedotus ja koulutus aiheista.
- Kuntoutuksuudistuksen mahdollisuuksien hyödyntäminen (toimijatahot vielä auki), tutkimuslaitokset, kone- ja laitevalmistajat: uusia ratkaisuja fyy-sisen kuormituksen vähentämiseen, työterveyshuolto ja neuvontasektori: tiedon jakaminen.
- Koulutus, neuvonta toteuttajana MELA, oppilaitokset, ProAgria.
- Hyvä kuntoutus- ja liikuntatarjonta yöntekijöille työn ohessa.
- Tutkimus, ohjeet, opastus, koulutus.
- Tiedotus, koulutus: neuvontajärjestöt, tutkimus- ja kehittämisorganisaatiot. Byrokratian vähentäminen yleensä sekä esim. työvoiman palkkauksessa: hallinto. Tuottajahintojen nosto: hankintaorganisaatiot. Lomituspalveluiden saatavuuden lisääminen: Mela/valtio. Osaavan työvoiman koulutus: koulu-tuslaitokset/valtio. Tilojen riskikartoitukset: työterveyshuolto + asiantunti-jaorganisaatiot.
- Ergonomian tutkimuksen ja neuvonnan tuki ja kehittäminen.
- Tutkimus, tiedotus ja koulutus. Asennekasvatus.
- Ergonomia mm. työpisteissä.
- Koulutus-, neuvonta- ja valistustyö.
- Tiedon tuottaminen ja jakaminen (+ tutkimus niissä organisaatioissa, joissa sitä tehdään).
- Työolosuhteiden kehittämisen tukeminen, asiasta tiedottaminen, koulutus. Työterveyden ja työturvallisuuden kehittäminen muuttuvassa toimintaym-päristössä vaatii jatkuvaa alan rahoitusta, tutkimusta, koulutusta ja tiedo-tusta.
- Koulutustarjonta ja työvälineet tilakohtaisiin ratkaisuihin.
- Osaamisen ja ammattitaidon kehittämisen tuki.
- Tiedotus, koulutus.

- Investointituet, neuvonta, suunnittelijoiden koulutus ottamaan huomioon turvallisuus/terveys näkökohdat.
- Resurssien ohjaaminen ehkäisevään työhön ja koulutus. Toimet alan kannattavuuden parantamiseksi.
- Koulutus
- Ohjaus ja neuvonta (työterveyshuolto).
- *Aktiivinen tiedotus ja koulutus, kehitystyöhön osallistuminen.*
- *Selvitystyö yrityksissä paikan päällä, siis mennään oikeasti yrityksiin, sekä tiedotus.*
- *Vaikuttaminen tuotannon kannattavuuteen.*
- *Työturvallisuuden huomioiminen, johto.*

psykososiaalisten kuormitustekijöiden hallitsemiseksi?

- Resurssien lisääminen, kiireen välttäminen.
- Liiketoimintavalmennukset, tuottajahinta.
- Pidetään psyko-kuormitusta, ennaltaehkäisyä ja avun hakemista esillä asioina. Tehdään niitä näkyviksi.
- Tiedon välittäminen, neuvonta, yhteistyö.
- Kehotus työterveyshuoltoon liittymisestä.
- Tukiverkostot, yhteistyön edistäminen, lomitus- ja työpalvelujen (urakointi) edistäminen.
- Työolosuhteiden kehittämisen tukeminen, asiasta tiedottaminen, koulutus. Työterveyden ja työturvallisuuden kehittäminen muuttuvassa toimintaympäristössä vaatii jatkuvaa alan rahoitusta, tutkimusta, koulutusta ja tiedotusta.
- Työterveyshuolto: liittymisasteen nostaminen ja psykososiaalisten riskien säännöllinen kartoitus, varhaisen välittämisen verkoston toiminnan kehittäminen, hyvinvointihankkeissa kertyneen osaamisen siirtäminen keskeisille sidosryhmille, tukihenkilöverkon toiminnan kehittäminen, digitaalisten työkalujen kehittäminen psykososiaalisten riskien omaan seurantaan, mielen-terveyden ea-koulutuksen räätälöinti maatalousyrittäjille, kuntoutu- suudistuksen mahdollisuuksien hyödyntäminen (toimijatahot vielä auki).
- Koulutus, neuvonta toteuttajana MELA, oppilaitokset, ProAgria.
- Matala kynnyks puheeksi ottamiselle, toimiva työterveyshuolto.
- Ilmapiiriin vaikuttaminen, tutkimus, ohjeet, opastus, koulutus.
- Tiedotus, koulutus: neuvontajärjestöt, tutkimus- ja kehittämisorganisaatiot. Byrokratian vähentäminen yleensä sekä esim. työvoiman palkkauksessa: hallinto. Tuottajahintojen nosto: hankintaorganisaatiot. Lomituspalveluiden saatavuuden lisääminen: Mela/valtio. Osaavan työvoiman koulutus: koulutuslaitokset/valtio. Tilojen riskikartoitukset: työterveyshuolto + asiantuntijaorganisaatiot.
- Psykologisten työympäristötekijöiden tutkimus ja neuvonta.
- Viljelijöiden ja heidän tekemänsä työn arvostaminen. Kuulumisten kysyminen ja rinnalla kulkeminen.
- Hyvä vuorovaikutus ja asioiden pohtiminen yhdessä (sekä oman organisaation, että asiakasorganisaatioiden).
- Koulutus-, neuvonta- ja valistustyö.

- Tiedon tuottaminen ja jakaminen (+ tutkimus niissä organisaatioissa, joissa sitä tehdään).
- Koulutustarjonta ja työvälineet tilakohtaisiin ratkaisuihin.
- Osaamisen ja ammattitaidon kehittämisen tuki, kestävä maatalouspolitiikka.
- Tiedotus, koulutus.
- Työhyvinvointi kriisipalvelujen ylläpito.
- Resurssien ohjaaminen ehkäisevään työhön ja koulutus. Toimet alan kannattavuuden parantamiseksi. Hallinnollisen taakan keventäminen.
- Tietojen oikeellisuus, ajantasainen tieto, epävarmuuksien karsiminen. Esim. tiedot tukien maksupäivistä, tukiehtojen vaatimuksista täytyisi tulla ajoissa.
- Tarjota tilaisuuksia, jossa ihmiset tapaavat.
- Tarjotaan mahdollisuutta kouluttautumiseen, yrittäjätapaamiset, verkostojen luominen, toimiva ja luotettava lomitus.
- *Aktiivinen tiedotus ja koulutus, kehitystyöhön osallistuminen.*
- *Selvitystyö yrityksissä paikan päällä, siis mennään oikeasti yrityksiin, sekä tiedotus.*
- *Työvoiman saannin turvaaminen.*
- *Työn mielekkyyden ylläpitäminen, johto.*
- *Puutarha-alan organisaatiot voivat toimia keskinäisinä keskustelukanavina (paineenpurkuventtiileinä), aloitteentekijöinä päätöksentekijöiden suuntaan vaikeiksi koettujen asioiden muuttamiseksi.*

Liite 19. Mistä maatalous-/puutarhatyötä tekevien henkilöiden työterveyteen ja työturvallisuuteen liittyvästä seikasta tai aihealueesta haluaisitte saada lisää tietoa?

- Työkaluista tilan tapaturmien ja vähältä-piti tilanteiden kirjaamiseen.
- Työnhallinnan ja työhyvinvoinnin (ml. työterveys ja -turvallisuus) yhteydestä; kuinka tämä tulisi ottaa huomioon prosessien ja työnjaon suunnittelussa.
- Mitä suomen- ja ruotsinkieliset maatalousyrittäjät voisivat oppia toisiltaan työhyvinvoinnista? Eroaako suomen- ja ruotsinkielisten tilojen työterveys- ja työturvallisuuskulttuuri toisistaan?
- Maatalousyrittäjien työterveyshuollon organisointi sote-uudistuksessa, tiläkäyntikonseptin ja työterveyshuollon sisällön kehittäminen.
- Työturvallisuuden ja -terveyden kehittymisestä alalla suhteessa muihin ammattiryhmiin.
- Pienhiukkaspäästöjen terveysvaaroista, traktorit ym. käyttö kotieläintiloilla.
- Siitä, mitkä seikat/asiat tällä hetkellä tuottavat työperäisiä sairauksia ja onnettomuuksia.
- Psykologiset työympäristötekijät, riskienhallinta.
- Psykososiaalisen hyvinvoinnin lisääminen: mitä yrittäjä itse ja mitä sidosryhmät voivat tehdä.
- Punkit ym. pienet ötökät ja allergisoivat tekijät.
- Neuvonta.
- Johtaminen maatalousyrityksissä.
- Ei erityistä yksittäistä aihealuetta vaan kaikki riskipaikat.
- Tuotannon automaatioasteen lisääntymisen vaikutusten skenaariot.
- Maataloustyö taitaa edelleen olla suurimman tapaturmariskin ala, joten miten tapaturmia saataisiin käytännössä vähennettyä - uusia keinoja?
- *Led-valojen vaikutus silmiin. Työasentojen vaikutus terveyteen.*
- *Työtapaturmien muutokset ja kehitys lähihistorian aikana.*

Missä muodossa ja mitä kanavia myöten haluaisitte saada edellä mainitsemaanne tietoa?

- Sähköisesti noudettavissa oleva laskin vertailutietoineen esim. TTS:n sivuilta.
- Perinteiset kanavat, + SOME, facebookkia käyttävät myös isot ikäluokat.
- Asiantuntija-artikkelit netissä ja lehdissä.
- Tutkittua tietoa ilmaisia jakelukanavia pitkin.
- Sähköisiä julkaisuja, havainnollisia lehtiartikkeleita sekä diaesityksiä koulutuksen tueksi.
- Näkyvyyttä mediassa ja somessa työturvallisuus- ja työterveysasioille.
- Ammattilehtiartikkeleiden kautta.
- Työterveyshuolto.
- Netin välityksellä, mutta yksilöityä tietoa voisi olla jaossa maatalousalan tapahtumissa.
- Netissähän kaikki tänä päivänä pitäisi olla, tai somessa.
- Tutkimusraportit, artikkelit, seminaariesitykset.
- Ammattilehdet, nettisivut, keskustelupalstat.
- Sähköiset järjestelmät ovat toimivia.

- Nettisivut, uutiskirjeet, miksei koulutuksetkin.
- Sähköpostiin, pdf.
- Kaikki kanavat käyvät, kunhan muoto sallii tilakohtaisen soveltamisen.
- Tutkimuslaitoksilta ja korkeakouluilta, yhteiskunnallinen keskustelu, ammattilehtiartikkelit, tutkimusraportit.
- Media. Tarvitaan aika ajoin näkyvää esille tuloa mediassa, jota tuetaan vapaasti saatavalla koulutusmateriaalilla. Riskikartoitus eli seulotaan tilat, joissa todennäköisyys tapaturmille ym. on suuri ja tehdään sinne työsuoje-
luiterventio.
- *Netistä ja luentopäivillä tai muissa tilaisuuksissa. Laatutarhahankkeen yhteydessä.*
- *Sähköiset viestintäkanavat.*

Liite 20. Vapaita kommentteja kyselyyn ja sen aihealueeseen liittyen.

- Eri tuotannonaloilla on hieman erilaisia painotuksia, niitä ei tässä oikein voinut tuoda esiin.
- Kyselyssä vastaamista hankaloitti maamme maatalouden vahva heterogeenisyys, vaikka suurelle yleisölle maataloudesta luotu kuva taitaa olla melko homogeeninen (onko jälkimmäisestä tutkittua tietoa?). Monet tilanteista ja toimenpiteistä ovat tilakohtaisia: yksi lääke ei tepsii kaikkiin.
- Toivoisi aktiivista työterveyshuoltoa ja räätälöityjä malleja erityyppisille tilakokonaisuuksille. Joskus on tilakäynti tarpeen, joskus lääkäri ja joskus pelkkä puhelinsoitto riittävät.
- Kysely on ajankohtainen.
- Tämä on käytännössä aika haastava ja laaja aihealue.
- Aihe on tärkeä, varsinkin jatkossa, kun yksikkökoot kasvavat ja tulee lisää tarvetta muuttaa totuttuja tapoja tehdä työtä ja pitää huolta itsestään. Tsemppiä tutkimukseen!
- *Erittäin tärkeä aihe ja tätä aihetta on toivottu esimerkiksi ruukkuvihannesviljelijöitten toimesta: että joku tutkisi, neuvoisi ja auttaisi työergonomia-asioissa. Alaa on pidetty kuitenkin liian pienenä suuren maatalousalan sisällä, vaikka satoja ihmisiä pakkaa ruukkusalaattia joka arkipäivä.*